6
10-ə
56

NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
6 G
36

Digitized by Google

6 — 10 — a — 56

Digitized by Google

PANEGYRICI FLEXIENSES LVDOVICO XIII.

FRANCORVM ET NAVARRÆ REGI CHRISTIANISSIMO.

DICTI A

P. LVDOVICO CELLOTIO Pariſienſi è Societate IESV.

BIBLIOTECA NAZ. ROM. VITTORIO EMANUELE
BIBL. DOM. PROF. ROM. IHS

FLEXIÆ,
Apud GERVASIVM LABOE, & MARTINVM GVYOT.
M. DC. XXIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

REGI
CHRISTIANISSIMO
LVDOVICO
XIII.
HENRICI M. FIL. D.
LVDOVICI N. ECCLESIÆ
PRIMOGENITO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ORBIS GLORIÆ. MVNDI ORNAMENTO. PACIS CLYPEO. BELLI FVLMINI. BENEHARNICO. BRITANNICO. RVPELLANICO MAX. POLIORCETÆ MAX. VICTORI CLEMENTISSIMO. RESTITVTORI RELIGIONIS. EXTINCTORI HÆRETICÆ REBELLIONIS. SERVATORI CIVIVM. PATRI PATRIÆ.

Digitized by Google

PIO. IVSTO.

FELICI. SEMPER INVIC.

SEMPER AVG.

QVOD MAXIMORVM AB OMNI ÆVO PRINCIPVM SANCTITATEM. FORTITVDINEM. CLEMENTIAM. FELICITATEM. GLORIAM ÆMVLATVS. SEMPER IN CONSILIIS PRVDENS. IN OPERE STRENVVS. IN PACE PROVIDVS. IN BELLO FORTIS. IN VICTORIA CLEMENS. IN SECVNDIS MODERATVS. IN ADVERSIS CONSTANS. IN ÆSTIMANDIS SVBDITORVM MERITIS IVSTVS. NVMINIS SIBI CONIVNCTI DIVINITATE FORTITER FELICITERQVE VSVS.

Digitized by Google

PIETATE DVCE
COMITE IVSTITIA.

REBELLES DOMVERIT. BLASPHEMOS COERCVERIT. DVELLA SVSTVLERIT. HOSTES SVPERAVERIT. IRREQVIETI SIDERIS MORE PROVINCIAS LVSTRANDO. RELIGIONIS SVÆ BONA DIVINARVMQVE VIRTVTVM EXEMPLA CIRCVNFERENDO DE VITIIS OMNIBVS TRIVMPHARIT.

PANEGYRICOS
FLEXIENSES IN EIVS

HENRICÆO TVM RECENS
TVM OLIM DICTOS

OFFEREBAT

LVDOVICVS CELLOTIVS PARISIENSIS E SOCIETATE IESV.
D. N. M. Q. EIVS.

Digitized by Google

PANEGYRICVS LVDOVICO XIII.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IVSTO PIOQVE PRINCIPI DICTVS.

Ad vij. Kal. Decemb. Anno 1628.

SI QVAM ſubitò recens victoria lætitiam in omnium animis excitauit, tàm facilè rei magnitudinem declarari pateretur : non minùs hoc loco expectationi veſtræ ſatisfacere me poſſe cōſiderem(Viri Clariſſimi) quàm in priuatis ſermonibus, provt certi cuique afferebantur nuntij, triumphauimus. Verùm cùm res illa talis ac tāta fuerit, vt eam optando potiùs quàm

Digitized by Google

ſperando attingere fas eſſet: mirum nemini videri debet, ſi in tam felici exitu, gaudij ſenſum imperet, eloquendi adimat facultatem. Sic enim arbitror, eſſe modò inconſideratum, illud exiguo temporis ſpatio, nullo noſtrorum periculo, infinito hoſtium damno perfectum, & plenè abſolutum, perſequi velle dicendo; quod paucis ante annis vel reapſe aggredi, vel ſolâ cogitatione tentare, temerarium videbatur. Quanquam reflecto ipſe me, & orationem meam reuoco: nam ſi maximi Regis virtute felicitatéque confectum eſt, quod ante fieri non poſſe putabamus: quid eſt cur deſperem commemorando recenſeri poſſe quod factum eſt? niſi fortè impeditiſſimi belli narratio difficilior eſt, quàm geſtio: aut cariùs conſtant Oratori verba, quàm Imperatori victoria. Nec verò parùm ad hanc rem momenti adfert omniũ ordinum alacritas, & ſingularis in Regem Optimũ amor, qui veras laudes exprimente naturâ, fucum artis & induſtriã non requirit. Imo verò ſic Rupellam captam Principi gratulamur omnes, quaſi ſinguli cepimus, & in Regis vnius prædicatione noſtram quoque gloriam contineri putamus. Ipſa autẽ rerũ, quæ me ab hoc cõſilio ma-

gnoperè deterrebat amplitudo,neſcio quẽ cupiditati meæ ſtimulũ admouet : perſuadétq; in tàm vberi ſegete,ſi magna in oratione poſuero,poſſe maiora in eorũ qui viderũt recordatione relinqui. Itaq; quò me publicæ gratulationis aura, & veſtri conſeſſus frequentia nouitaſq; inuitat,in altũ admirabilis huius obſidionis pelagus nauigiũ impellam:eò certè confidentiùs,quò perdomitũ mare,& refrænata furioſiſſimi elementi natura , maior pars eſt victoriæ. Sed ne quid à veritate, vſuq; cõmuni alienũ narrare videar, propoſitum mihi eſt ita oratoris perſonam tenere,quam tempus & moderatorum volũtas impoſuit,vt Theologi fidem, auctoritatẽ,ſanctitatẽ non deponã. Vt enim Deum nemo laudauit ſanctiùs, quàm qui caſtè ſimpliciterq; nominauit, & Serum populus merces olim pretioſiſſimas ſolis oculis æſtimabat:Ita diuinas tuas, LVDOVICE Regum Maxime, virtutes dicẽdo æquauit,qui facta tua ſine fuco & mẽdacijs more maiorũ cõmemorãdo receſſit.Quamobrẽ non cõplectar oratione incredibilẽ rebellionis in ipsâ exitij ſui procliuitate impudentiã:non inſultabo victorũ conditioni , quam ipſi calamitatẽ appellant : non amplificabo incõparabilis Principis dicta factáq; omnia: ſed hiſtori-

câ integritate quædã hoc bello geſta proferam: vos ſi videbitur, Audit. tacitâ cogitatione laudabitis. Quod ſi fortaſſe occurrit aliquid, quod à naturâ causã habere nõ videatur, permittetis, opinor, à me illud origini ſuæ, hoc eſt, bonorum omnium fonti, regnorum moderatori, domino exercituum reſtitui.

Hoſtium hoc bello ſuperatorum potentia.

Atque vt inde initium dicendi faciam, vnde totum belli periculum, & magnitudo ducitur, cõſiderate, per Deum immortalẽ, hoſtium ipſorum genus & potentiam: quorum alter ius quoddam emortuum, ſuis in Galliam irruptionibus prætendit: alter occupatam Regum noſtrorũ iniuriâ libertatem per vim & ſcelus propugnabat: vterq; hæreſi velut teterrimæ furiæ ſe permiſerat agitãdũ, & ad Regni Chriſtianiſſ. perniciẽ impellendũ. Ac Britannus quidẽ tantum olim in Galliâ crudeliſſimi belli excitauit incendium, vt illud trecentis & quinquaginta annis non prouincialium pluſquàm barbaris incurſionibus vexatorum lacrymæ, non ducum nobiliſſimorum ſanguis tot prælijs effuſus, non icta renouatáque centies & vicies fœdera extinguere potuerint. Hic Angli ſæpe victi, ſæpius ingentibus prælijs victores, Franci Regis ditionem ferro flammâque delere:

Anglus regnum Galliæ crudeliter olim vaſtauit.

Francus è diuerſo ijs,quas in Galliâ poſſidebat Anglus prouincijs,extremam afferre vaſtitatem : neque admodũ referre vter vinceret,cùm eademGallia vtriuſque eſſet præda victoris. Quid hîc ego præſidium Ebroicenſe per ſummam perfidiam ab Anglo Principe trucidatum conquerar? Quid Geſſoriacum Portũ Francis annuâ obſidione ereptum, vidente Philippo Rege, commemorem? Quid Cadomenſem irruptionẽ, Mimatenſem deprædationem, Rotomagenſem deditionem,ſtragem Santonenſem: quid oppidorum Lutetiæ adiacentium conflagrationem perſequar : cùm priuata ſint ea damna , & Cadmæâ licet victoriâ,magnâ ex parte penſata ? Clades verò publicas quis poſſit ſine lacrymis recordari, cum aliquos Regum noſtrorum (ſuâ, an Frãcorum militum è quibus exercitus ſuos conflabat, virtute ? nihil attinet dicere,) numero impar;loco non ſuperior, regiâ poteſtate inferior vicerit, fugarit, ceperit. Quæ autem calamitas illi maiorum noſtrorum contumeliæ poteſt æquari, cum Principem Anglum in procerum Francorum conſpectu, in Regis ipſius aulâ, in ſolis huius luce,Franciæ Regem,expuncto legitimo hærede, viderunt decla-

rari ? O tempora ! ô regnum ! quod ab hoſte importuniſſimo vexatum, laceratum, diſcerptum, in eius demum poteſtatem ſine cæde ac ſanguine, improborum ciuium factione transferebatur. Veſtram hîc fidem, maiores noſtri, veſtram, anteacta ſecula, probitatem appello, credi-ne poteſt, an hiſtoria nobis impoſuit, Henricum Quintū Angliæ Regem ductâ in matrimonium Caroli Regis noſtri filiâ, viuo & ſpirante Franciæ Delphino, dotale regnum accepiſſe ? Anglum aliquem Regni Gallici hæredem deſignatum ; poſteaquam Guillelmus, à quo iſti genus ſuum propagant, Roberti Nortmāni ſpurius Frācorum viribus & virtute in Regum Anglorum ſolio eſt collocatus ? poſteaquam Ludouicus noſter Philippi Auguſti filius, Londini à Regni proceribus Rex Anglorum eſt conſalutatus ? Poſteaquam Ioannes à Philippo Auguſto ſupplex petijt vt ſe aduersùs fratrem Richardum tueretur, & in Regni Britannici vſurpatione retineret ? Sed hæc verè geſta eſſe credātur, vt appareat quàm Regno exitioſus hoſtis ille fuerit, qui Regis ſpecie alienam hæreditatē diſſipabat.

Ciuile in Galliâ hære- Has tamen tùm diuturnitate temporis, tùm Caroli Septimi, & conſequentium

ticorum bellum atrox olim, & luctuoſum.

Regum virtute obductas feliciter cicatrices, refricauit alter hoſtis: cuius quo memoria recentior eſt, & proiectior audacia, & impietas crudelior, eo plura in deploratiſſimo regno impreſſit latrocinij ſui veſtigia, non ad exigui horrorem temporis, ſed ad execrationem poſteritatis ſempiternam. Quis enim bellum illud appellet quo euerſæ vrbes, deſolatæ prouinciæ, templa ſpoliata & incenſa, truncatæ per ludibriũ Sanctorum imagines, & quod eſt in Catholicâ Religione auguſtiſſimum, modò hominum pedibus attritum, modò equis canibuſque appoſitum? Fuit tùm temporis ſtupiditas pietatem profiteri; aut eſſe aut videri Sacerdotem, perduellio: Regum auctoritatem vindicare, inſania putabatur. Infelix Gallia in filiorum ſuorum ſanguine turpificata volutabatur, illa vna tot tragœdiarum theatrum, quibus aulæum Religio, furor & rebellio vehiculum miniſtrabat. Atque ille furoris & amentiæ torrens regno vndecunque vaſtato, vbi bonis omnibus ſpem mirificæ tranquillitatis è cœlo vidit affulgere, tumultuoſos fluctus deonerat, & in Rupellam traijcit, mari opportunam, ſubſtructionibus ſuprà omnes Europæ vrbes munitam, armis, opi-

bus, ciuibus audaciſſimis redundantem. Ea verò ſuis agitata furijs, externorũ inſtincta vecordiâ, noſtris locupletata ſpolijs, ſecura tumultibus, armata diſcordijs, arripit auidè atque ardenter factionis hæreticæ principatum, libertatem vſurpat, & ſui tandem domina, tantùm in ſe iuris Regibus concedit, quantùm machinandæ aduersùs ipſos proditionis ratio exigere videatur.

Rupella noſtris Regibus olim fideliſſima, rebellionem hauſit cum hæreſi.

Eam Vrbem comperio ab antiquo in Anglorum Regum poteſtate fuiſſe, cum ij Santonas, & totam Aquitaniam poſſiderent: quo tempore Philippus ille verè Auguſtus, Anglorum hoſtis & victor, eam irrito conatu oppugnauit. Eius deinde filius Ludouicus fatale nomen, & florentiſſimum exercitum ad Rupem illam admouit, ad quam Franci nominis potentia & gloria naufragium factura videbatur. Sed cum oppidani quà crebris eruptionibus, quà omni aliâ militari virtute regios impetus propulſarent, & ancipitem obſidionis exitum vtrorumque fortitudo redderet, intempeſtiua fraudis Anglicanæ occaſio litem dirimit, & Rupellam Franco Regi adiudicat. Anglus enim vrbis cõſeruãdæ ſtudio nobilibus æquè ac militi-

Digitized by Google

bus ſtipendia mittere ſe dicebat : iam diuitem ſe,& beatulum quiſque iactabat : abirent Franci,nihil in loricas argento tectas Anglicano ſagittas poſſe aut lanceas. Aperiuntur arcæ magnâ ſpectantium auiditate , & in lucrum imminentibus omnibus,ingens illud auri pondus atque argenti, in ſaxa , & lapides degeneraſſe præpoſtero Anglicanæ induſtriæ miraculo deprehenduntur. Hìc nimirùm indignari Rupellani, & ludum illum contumelioſis carò vendere, ſéque in Francorum poteſtatem tradere. Atque eam rebus ipſi ſuis tàm ſunt commodam fauentemque experti,vt cum Ioannes noſter in Angliâ libertatem ſuam non auro tantùm , ſed etiam multarum vrbium deditione redemiſſet; Rupellani annum totum importunis flagitationibus Regis aures , aulicos , conſiliarios fatigarint , ne ſe in tranſmarinam dominationem relabi paterentur : vt Rex ipſe propoſitâ publicæ neceſſitatis ratione vix ab eis impetrare potuerit, vt ad Anglum tranſirent. Verùm quia nihil ab inuitis extorquendum eſt, quod diuturnum eſſe velis , ſtatim Ioannis filio Carolo Sapiente operâ magni illius Bertrandi Gueſclinij Anglos ab Aquitaniâ ſubmouente,

bus, ciuibus audaciſſimis redundantem. Ea verò ſuis agitata furijs, externorũ inſtincta vecordiâ, noſtris locupletata ſpolijs, ſecura tumultibus, armata diſcordijs, arripit auidè atque ardenter factionis hæreticæ principatum, libertatem vſurpat, & ſui tandem domina, tantùm in ſe iuris Regibus concedit, quantùm machinandæ aduersùs ipſos proditionis ratio exigere videatur.

Rupella noſtris Regibus olim fideliſſima, rebellionem hauſit cum hæreſi.

Eam Vrbem comperio ab antiquo in Anglorum Regum poteſtate fuiſſe, cum ij Santonas, & totam Aquitaniam poſſiderent: quo tempore Philippus ille verè Auguſtus, Anglorum hoſtis & victor, eam irrito conatu oppugnauit. Eius deinde filius Ludouicus fatale nomen, & florentiſſimum exercitum ad Rupem illam admouit, ad quam Franci nominis potentia & gloria naufragium factura videbatur. Sed cum oppidani quà crebris eruptionibus, quà omni aliâ militari virtute regios impetus propulſarent, & ancipitem obſidionis exitum vtrorumque fortitudo redderet, intempeſtiua fraudis Anglicanæ occaſio litem dirimit, & Rupellam Franco Regi adiudicat. Anglus enim vrbis cõſeruãdæ ſtudio nobilibus æquè ac militi-

bus ſtipendia mittere ſe dicebat : iam diuitem ſe,& beatulum quiſque iactabat : abirent Franci,nihil in loricas argento tectas Anglicano ſagittas poſſe aut lanceas. Aperiuntur arcæ magnâ ſpectantium auiditate , & in lucrum imminentibus omnibus,ingens illud auri pondus atque argenti, in ſaxa , & lapides degeneraſſe præpoſtero Anglicanæ induſtriæ miraculo deprehenduntur. Hìc nimirùm indignari Rupellani, & ludum illum contumelioſis carò vendere , ſéque in Francorum poteſtatem tradere. Atque eam rebus ipſi ſuis tàm ſunt commodam fauentemque experti,vt cum Ioannes noſter in Angliâ libertatem ſuam non auro tantùm , ſed etiam multarum vrbium deditione redemiſſet; Rupellani annum totum importunis flagitationibus Regis aures , aulicos , conſiliarios fatigarint , ne ſe in tranſmarinam dominationem relabi paterentur : vt Rex ipſe propoſitâ publicæ neceſſitatis ratione vix ab eis impetrare potuerit , vt ad Anglum tranſirent. Verùm quia nihil ab inuitis extorquendum eſt , quod diuturnum eſſe velis , ſtatim Ioannis filio Carolo Sapiente operâ magni illius Bertrandi Gueſclinij Anglos ab Aquitaniâ ſubmouente,

Digitized by Google

Rupellani vrbis ſuæ arcem decepto Anglorum præſidio funditùs euertunt, & eâ conditione Franco ſe reſtituunt, nullâ vt vnquam aut fœderis,aut matrimonij lege, aut cauſæ cuiuſuis obtentu ab eius imperio & Coronæ ditione reuellantur. Vereor vt inuiti laudes à me ſuas audiant, quas velut aliquâ præuaricatione commemoro, ne ſui iuris nunquam fuiſſe,aut immeritò ad Anglos defeciſſe videantur. Opinor etiam hiſtoriæ lucem, publicam antiquitatis memoriam, præclara maiorum ſuorum facinora obſcurabunt homines ad audendum proiecti, vt iuſtiſſimi Principis victoriæ litem intendant, qui rem ſuam, quando ex iure manu conſertum vocare non potuit,ferro repetiuit. Illa tamen,quã dixi, fides magnâ eorum gloriâ turbulentiſſimis temporibus velut eximium ſydus eluxit, cùm Carolus Septimus tyrannidis Anglicanæ ioco Rex Biturigum appellatus, Rupellâ, in quam peramanter admiſſus eſt, Pictauos adijt, regiam afflicti, vaſtati,perditi Regni coronam malè hærentem capiti impoſiturus. Erant tùm in Anglorum poteſtate nobiliſſimæ Regni prouinciæ; ipſa ciuitatum vertex Lutetia Henricum Sextum Franciæ & Angliæ

Regem acclamatum audierat: videbat patienter (quid enim ius & lacrymæ contrà vim & Principum ipſorum factionem potuiſſent?) videbat, inquam, publicas Cancellariæ literas cum Henrici Angli effigie in liliato throno ſedentis, & duplex ſceptrum manu geſtantis: tolerabant vrbes munitiſſimæ ad portas arceſque ſuas Anglorum præſidia: Rupella autem cum paucis, præſtanti in Regem fide ſpectabat, non quid iniquitas temporum pateretur, ſed quid lex æquitatis, & officij ſui ratio poſtularet. Atque vtinam ea virtus noſtro etiam ſeculo ad poſteros deriuata perſeueraſſet! haberes pulcherrima Ciuitas perpetuam in Religione pacem, in Rege præſidium, emporium in portu, in mœnibus ornamentum. Verùm ex quo te peſtilens Caluini ſydus afflauit, ex quo Batauis & Britannis nauiculatoribus non minùs erroris, quàm mercaturæ ſocietate coniūcta es: ex quo illa libertatis dulcitudo, & factioſi principatus perſonata maieſtas ſenſus tuos deliniuit, è ciuitate Gallorum, tāquàm circeâ virgulâ, derepentè veſaniæ ſedes, arx ſeditionis, propugnaculum perfidiæ, ſcelerum flagitiorumque ſentina extitiſti: Tu hæreticæ factioni ſignum ad

rebellionem,ad tumultus, ad cædes,incendia, rapinas ſuſtuliſti; Tu in vmbilico iuſtiſſimi principatus,ſtatum popularem; in Regni Chriſtianiſſimi viſceribus, impietatem; in moderatiſſimis Dei Regumque decretis,libertatem fundaſti: Tu omni diuino humanóq; iure violato, peruicaciam in conſilio, furorem in ſatellitio, perfidiã in executione tanquàm legitimos dominos amplexata es, nullis ſubiecta legibus, niſi quas ipſa feciſſes.

Hoſtis vterque coniunctis viribus Galliam aggreditur.

Habetis, Audit. acerbiſſimos Galliæ hoſtes ſeparatim propoſitos, quos ſimul iungere refugit animus & formidat: ne, qui ſingulis impares ſæpe viſi ſumus, repentinâ inter vtroſque armorum viriumque conſpiratione opprimendi videamur. Dicam tamen fortiter & animosè,& periculi noſtri memoriam renouabo: eorum more qui magnâ ac turbulentâ tempeſtate iactati, metum ſuum horroremque in portu audientibus amicis iucundè retractant. Neque verò putandum eſt ita eſſe neruos Gallicæ virtutis eliſos,vt illis duos Imperatores inuictiſſimos,quos iſti nefariè prodiderunt, opponere non potuerimus,Deũ, & Ludouicum, vtrumque imperij Gallici conſeruatorem:quorum ille ſic belli noſtri

curam ſuſcepit, vt huic ſatis eſſe poſſet mereri victoriam: hic vigilantiam, laborem, induſtriam talem ad tantum opus cōſtantiſſimè adhibuit, vt ab illo nihil optādum videretur: vterque coniunctis in communes hoſtes animis & potentiâ, audaciam, impietatem, rebellionem glorioſiſſimè profligauit. Quod ſi ea ſigna quæ hominibus à Deo portenduntur diligenter attendere voluiſſent, certam eius calamitatis coniecturam in ipſo Regis diuino nomine perlegiſſent: quod vt regno ſalutare, ſic Anglis & hæreticis exitioſum ſemper fuiſſe multorum bellorum exitus declararunt. Audacter enim pronuntio, neque præteritorum temporum memoriam reformido, è tot Regibus, quibus eximiū Ludouici nomen obtigit, neminem vnum ab Anglis iuſto prælio ſuperatū eſſe. Potuit Anglus è diuerſo meminiſſe, eum à quo ingēti ſtrage profligatus eſt, eodem ipſo die quo ad Bouinas Otho Imperator à Philippo, quique poſteà Rex Angliæ declaratus eſt, fuiſſe Ludouicum. Hæretici autem Clodouæum Ariani Attilæ, Ludouicos Octauum & Nonum Albigenſium victores debuerant recordari. Nam quod ipſi oculis capere potuerunt non replico, ſuperiore ſecu-

lo iniquiſſimis Eccleſiæ temporibus cum Caluini miniſtrorum furor & amentia Galliã inflammaret, alia Principibus noſtris placuiſſe nomina, ne ſacrum iſtud calamitates publicæ funeſtarent. Quod ſi ab hoſtium neutro violata vnquam eſt diuina illa nomenclatio; tam-ne fuerunt à ratione derelicti vt eum laceſſerent, qui vnus maximè illam ſi labaret, ſuſtinere, ſi iaceret, excitare potuiſſet? Neque verò tam parùm erat generoſa reſponſio vt non colligi, neque tam vetus vt effluere ex hominum animis deberet, quâ Ludouicus noſter Rupellanos eximiè compeſcuerat aliquãdo petentes ſalua ciuitati ſuæ iura conſeruari, quæ Henricus Tertius non violaſſet, Quartus etiam auxiſſet: nimirùm, ſtatim ſubintulit, ea tùm fuit temporum calamitas vt vos Henricus Tertius metueret, Quartus amaret: ego autem vos nec timere poſſum, nec amare debeo. Regia profectò vox, & omnibus virorum fortiſſimorũ dictis comparanda, quæ iniquis precibus iuſtitiam, potentiæ fidentiam, rebellioni fortitudinem, varietati fortunæ diuinæ mentis conſcientiam oppoſuit. Quid ab eo Rege ſperabunt gratiæ ſcelerati cui neque vitia blanditijs ſuadere poſſunt

Pia & generoſa Regis ad Rupellanos reſponſio.

Digitized by Google

vt amentur, neque impetrare terroribus hæreſis vt timeatur? In omnes ſe facies Rupella vertat, obſequium offerat, fingat obedientiam: quem verè dominum non agnoſcet, eius amorem non experietur. Muris ergò ſe fortiſſimis communiet, concitabit exteros, ſuos armabit, vt ipſo tumultuum apparatu terribilis in Regis timore ſecura dominetur : ſed eum bello prouocabit qui timorē nunquā vidit niſi in vultu tergóque Rebelliū. Verum quando is fuit hominum ſtupor vt nullam exitij ſui præſentionem admitterent : id quā tandem ratione ſit factum, vobis hoc loco breuiter exponendum eſt, Audit. Et quoniam hæc oratio rerum infinitate obruitur, neque quicquam augere dicendo poteſt, quin etiam præclara multa reticeat neceſſe eſt: vos acres & attentos poſtulat, vt ad quos & regiarum virtutum, & cœleſtium prodigiorum fontes digitum intendet, quos nimiùm feſtinanter præteruolabit, quos raptim delibabit, ita mecum prætereatis, vt tamen intuentes & reſpectantes relinquatis.

Iam ante leuiorib⁹ tentata obſidionibus Rupella pactis quibuſdam conuentis pacem à Rege optimo non ſemel impetra-

Digitized by Google

uerat : Rex ipſe per aliquas imperij ſui prouincias circumuectus admirabili prouidentiâ præpotentis ſideris more rebellionis vapores, qui ex animis concalfactis excitari poterāt, feliciter diſſipauerat: externi Principes inita nobiſcum fœdera, ſeu rerum ſuarum imbecillitate, ſeu noſtrâ tranquillitate permoti religiosè colebant: traducta ad pacis artes ingenia earum ſuauitatem ſummâ cum voluptate deguſtabant: cùm ecce derepentè ingens ab Aquilone malum panditur, & inſtructiſſimâ claſſe bellum in ipſa quieſcentis Galliæ viſcera deportatur. Gemuit ſub immanibus nauigijs Oceanus, & ingentes velorum ſinus venti laborantes impulerunt; vt hinc ſcires inuitâ rerum naturâ nauigare piratas. Hîc omnib⁹ rei expectatione ſuſpenſis tetra illa nubes Reacenſis inſulæ littus opacat, & in nobilitatis Pictonicæ caput horribili fragore detonat. E centum & viginti longis nauibus exſcenſum faciunt duo lecta hominum millia : accurrunt noſtri, licet numero & armis impares, interque mille & quingenta tormenta bellica, quibus continuè verberabantur, magnâ hoſtium, ipſorúmque ducum ſtrage editâ, vexillis duobus captis, non tàm victi, quàm fatigati

Anglus Rupellanis præſidio futurus in Reacēſem inſulam inuadit.

fatigati recedunt. Promouet deinde hoſtis, & San-martiniam arcem nondum munitam, commeatu deſtitutam, nobilitatis flore qui primo aditu ſuccíſus fuerat imminutam, quinque erectis aggeribus obſidet: atque vt nihil mediocre minari ſe oſtendat, bellicum canit maioribus tibijs, & plus octingentis vno die grandiorum tormentorũ ictibus adeſſe ſe denunciat. Noſtri autem non magis hæc tonitrua, quàm veteres Galli cœli ruinam veriti, locum ædificare, ſaxa terramq; comportare, lunulas excitare, propugnacula hoſti obijcere, nullo inter eos ordinis, nullo cõditionis diſcrimine, niſi quod gloriâ ſuperior erat, qui ſe ad operum infima demittebat, & feliciùs cæteris laborare, nobilitas putabatur. Nihil eiuſmodi animo Anglus præceperat: quippe qui in aulâ Luparenſi purpuratos & matronas familiariter nouerat, Duces noſtros in caſtris, milites in armis, nobiles in acie nunquam viderat. Sed quoniam famâ terroreque cõſtant bella, & in vtramq; partẽ futuri prærogatiua eſt ſucceſſus initij; ſtatuit ad arcẽ illam pertinaciter adhęreſcere, donec fracti debilitatique obſeſſi ſuâ ſponte in victoris poteſtatem venirent. Iam multum eſt quod ſedet qui prętervo-

Digitized by Google

lãdo rapere ſperabat, quod ſubſiſtit in carceribus, qui metas tãgere videbatur, quod ſpem victoriæ non in ſuâ virtute, ſed in militũ, & quidẽ Gallorum, imbecillitate collocat. Et ea quidẽ mora magnum ad ſalutẽ noſtram momentũ attuliſſet, ſi quis apparatus expediri facili negotio potuiſſet: verùm Gallia lethali Regis intenta morbo, nauiũ penuria, militum paucitas, pauefacti animi, vetus rerum bellicarũ incuria ſpem obſidẽtis augebat, & deſperationem obſeſſorum. Et quoniam ſummâ cum diligentiâ & ſolicitudine mittebantur ad omnes portus cum Regijs mãdatis nuntij, qui naues, qui lembos, qui lintres vndecunq; aduehe-rent: id vbi olfecit Anglus, ſapienter ſanè noſtris aditum omnẽ ad Inſulam intercludit. Nam quâ ſolâ parte aſpirare poteramus, eam grãdibus illis nauigijs prætexit, quæ inuicem oblongis trabibus connectit: vt ſolis ſub aquâ piſcibus, in aëre volucribus iter ad Inſulam relictũ eſſe videatur. Iam verò quaſi ad imparatos opprimẽdos non ſufficeret fortis & valens aduerſarius, tentatur ab eodem hoſte Principum externorũ fides, ſolicitãtur ſocij & amici: quod ſi nulli Regni proceres hâc corruptelâ deprauati ſunt, lætitijs certè omnibus palam

incedebat Rupella, & vbique in bonorum timore & gemitu hæretici triumphabant. Ego certè non aliam huius Regni faciem tùm fuiſſe arbitror, cum Ioannes Rex Anglus Othonem Imperatorem, Guillelmum Brabantiæ, Hēricum Lotharingiæ Ducē, & innumeros alios aduerſùs Philippū Auguſtum commouebat: qui omnes virium ſuarum fiduciâ Galliam inter ſe diuidebant, & Philippo Regi, ne poſt mortem quidem ſepulchrum relinquebant.

Gallia in ſumma diſcrimine conſtituta.

In hâc rerum noſtrarum perturbatione, ſocijs iam ſuſpectis, ne dicam mouentibus, dubijs animi fœderatis, hæreticis apud Narbonenſes iuſtum exercitum conflantibus, cęteris totâ Galliâ rerum nouarum ſpe incredibiliter accenſis, Rupellâ egregiè inſtructâ & munitâ, florentiſſimo exercitu arcem ex luto & glebâ conflatam oppugnante, intercluſo mari, obſeſſos vndique prementibus hoſte, fame, morbo, omni auxilij ſpe interceptâ, quis putet humanis viribus non dicam Inſulę, & obſeſſis, ſed toti Galliæ, de cuius ſummâ decretorio ictu agitur, poſſe ſubueniri? Si quis tot inter pericula remotiorum prouinciam ſibi poſtulet, recipiatque facturum ſe, ne externi velint, ne hæretici

poſſint quicquã moliri,næ is profectò magnam à nobis gratiã inibit. Promittat ali⁹ aliquis exultantẽ ſuâ multitudine Anglũ, atq; ipſi præſidentẽ Rupellam, tanquam in gyrum rationis dúcere, ſic quidẽ vt hæc ſecurâ libertate, ille arce Inſulâq; in deditionem receptâ contenti, à reliquâ Galliâ abſtineãt: illum certè Soterem noſtrũ appellabimus. Quidni enim? cum Ludouicus XI. Regum noſtrorũ prudẽtiſſimus, àuro bella ſæpe redemerit, quibus vincere ſatis inutile fuiſſet, vinci penitùs luctuoſũ. Exiſtat verò alius tàm ſecuræ felicitatis vt polliceatur erepturũ ſe hoſti tẽpus & operam, neq; pedem noſtris in Inſulã periturũ quem ille ſuum appellare poſſit: eum omninò vt aliquem Deum, aut è cœlo delapſum hominẽ intuebimur. Quod ſi cõfidentiſſim⁹ aliquis contẽptas amicorum infidelitates, proſtratos rebelliũ exercitus, Anglum ingẽti clade profligatũ, Rupellã captã vaticinetur: furere profectò atq; inter ſapiẽtes inſanire iudicabitur. Et tamen ſic res habet, Audit. hunc exitum adeò lætum ac felicẽ implicatiſſimi tragœdiarũ aditus inuenerũt. Quâ gratiâ? quo conſilio? quâ conuerſione? hoc iam nõ dico; viderint homines bello præfecti ſuæ-ne induſtriæ, vigilãtiæ, curæ, labori,

Digitized by Google

quæ certè ſumma in illis fuerunt omnia, promittere potuerint victoriam vllâ ex parte cum iſtâ conferendam.

Iam enim aduenerant vnde vnde extricatæ cum cibarijs nauiculę: ſed quis Britãnici latrocinij ſcopulos ſuperaret? Obſidebatur Rupella, ſed inſula hoſtiũ libidini erat obnoxia: ſtabant in littore decem armatorum millia, ſed imminẽs ſociorum naufragium oculis vſurpare cogebantur. Rex ipſe, magni inſtar exercit⁹, vix è morbo recreatus, hærebat in ripâ diuiſus à ſuis, prohibitus ab inſulâ, iratus Oceano, qui cũ ſua conſilia frangeret, ardorem inflammabat. Quã ſæpe tentauit diuiſam mari terrã ſuâ ſuorumque fortitudine velut admouere, & quicquid intercedit ſpatij audaciâ militũ contrahere, fluctibus congredi, fortunæ cõuicium facere, ſi aduerſus virtutẽ pergeret pro perfidiâ militare? Quæ tũ illũ ægritudines exederũt? quæ curæ, quæ vigiliæ, qui labores examinarunt? cum ſuorũ amãtiſſimus Princeps ad ſingulos nũtios palleſceret, ad tormentorũ tonitrua quib⁹ inſula aſſiduè concutiebatur, toto corpore cõtremiſceret, & in obſeſſorũ periculis ſuũ peti caput, ſuũ latus hauriri putaret? Inter hæc Toyracius inſulæ Gubernator, vir omni

Inſulæ laboranti Regis prouidentiâ & militum virtute ſuccurritur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

prædicatione ad poſteritatis memoriam tranſmittendus, qualibet fortunâ maior, virtute admirabili, fide ſingulari, quem eâ prouinciâ dignum fecit Ludouici gratia, elegit prudentia, Regem periculi ſui admonendum decernit: ſed nullas aues edocuerat literas pennis alligatas in caſtra volatu deferre, quod aliquibus in bellis ſcimus vſurpatum. Tres igitur homines rem aleæ plenam ſuſcipiunt,& nando, piſcium inſtar,ad oppoſitum littus euadere pollicētur. Sed eorum vnus hauritur vorticibus: alter ad hoſtium naues dum imprudens quieſcit, occiditur: tertium ſcaphæ hoſtiles diu inſecutæ deſerunt, ratæ marinum piſcem: ſed is eò magis ſe virum præſtat,quòd arroſis incurſu piſcium ipſis genitalibus, & extremis digitis, tres tandem leucas feliciter emetitur; Exponit ergo quæ ſibi mandata fuerant, paratus eādem viam nullâ præmij ſpe, ſolo Regis imperio ſine morâ iterum conficere. Narrabat autem obſeſſos opera interdiu moliri, hoſtium impreſſiones arcere, noctem in excubijs agere, iniurias cœli perferre laceros, feſſos, ieiunos, pane & aquâ à primo obſidionis die contentos milites victitare, ſi panem appellare fas eſt commoli-

Obſeſſorum in inſulâ ſingularis patiētia & fortitudo.

tum cum paleis furfurem, quo canes venatici nutriuntur: & hoc ipſum qualecumque foret genus commeatus ad duos dies extendi non poſſe, defeciſſe neceſſaria omnia: mortem ſupereſſe aut deditionem, in altero gloriam, in altero neceſſitatem ineſſe: vtrumque regni rationibus obeſſe quamplurimùm. Quid expectas Rex Maxime? quas obſeſſorū incolumitati, & tuæ victoriæ moras interponis? Hiſpanos? tardum negotium: tuas naues è Batauiâ? ſed eas proditor ignis exuſſit: inſtructam claſſem? at virtute meliùs quàm numero vincitur. Eant fortiter, & iuuante cœlo, Rege imperante naues, obices, maria peruadant: Francorum eſt ire per inuia, & conſpirantibus in ipſos periculis bellorū prouocare fortunam. Itaque ſoluunt è portubus conſtratæ nauiculæ, & fluitantia non nauigia, ſed maritima caſtella lintriculi perrumpere moliuntur. Itur in medios obices, & quà maximè oppilatus eſt aditus ſtricto ferro rudentes cæteræque nauium compages abſcinduntur. Id pene celerius noſtrorum virtute cōfectum eſt, quàm meâ oratione narratum, attonitis hoſtibus, & aut audaciam in aggrediundo, aut in perficiundo negotio facilitatem mirantibus.

Nondum iſti quicquam nihil agendi arte promouerãt,cum excuſſo veterno,excitatis animis,machinis omnibus viribuſq; arcem luteam oppugnare moliũtur.Fit impreſſio ſanè violenta,admouentur ſcalæ,foſſæ occupantur,innumeri paucos,recẽtes fatigatos, valentes infirmos adoriuntur: ſed illi belluarum more incõſideratum impetum, noſtri ſuprà vires animũ, cum animo dexteritatem, ab vtróque felicitatem afferũt. Reperti ſunt qui femineces audito claſſico diſcedentem animam reuocarẽt, de lectulo ſe proriperent, è murorũ pinnis aut bombardam æneam exploderẽt,aut inhærentẽ ſcalis hoſtẽ vibratâ in caput haſtâ deijcerent: ipſi deinde in alteram partem exanimes conciderent,læti & alacres, quod hoc facto poſtremum vitæ actum clauſiſſent. Nemo hîc quęrit quàm ſtrenuè cæteri pugnarent, vbi etiam mortui vincebant.Hoc loco te à me laudari oportet,Lacon fortiſſime:tu enim verè dicebas nõ muris,ſed ciuibus;non portis,ſed armis;nõ turribus,ſed animis ciuitates eſſe munitas.Enimuerò cũ ei Regi qui Angliam,qui Scotiam,qui Hiberniã ſummâ cum poteſtate poſſidet, qui fœderatis, & propinquis Principibus floret, qui quantas potuit ex omni dominatu

ſuo copias collegit, quib⁹ incautos, & otioſos obrueret, caducum unum ceſpitem, glebas é terra extantes, tumultuarium opus, præciſum & impolitum laborē obiecim⁹, num exemplo multis ante ſeculis inaudito dicti tui veritatē Gallia comprobauit? Fac illud qualecunq; propugnaculum naturâ manuq; fuiſſe munitiſſimum, quid? ſaxis & lapidibus, non inuictis propugnantium animis ipſam fati neceſſitatem ceſſiſſe putabimus? quid? Toyracius claro quidem, ſed non Regum, aut Principum genere natus, totam Regis Anglicani potentiā cum nobilib⁹ aliquot Volonibus, à muris, quàm à Franco robore conſtantiâq; paratior ſuſtinuit, debilitauit, infregit? Vos hîc appello nationes exteræ quæ Francis leuitatem animi, & in perferendis incōmodis corporum mollitudinem obijcitis, quid feciſſetis tali re ac tēpore, cùm victus omnis & ſpes ipſa præſentiū lenimentū deficeret, corpora laborib⁹, vigilijs, hoſtiū congreſſionibus fatigata eſſent, inclementi cœli tēpeſtate, graſſante morbo, vaſtatâ inſulâ, hoſtibus ad delicias inſtructis, eorum Duce humano certè, & magnifico viro magnis pollicitationibus miſeros homines ad deditionem, id eſt, ad vitam & ſalutem inuitante,

cùm ſatis gloriæ, ſatis ergà Regem fidei, vel æmulis teſtibus, factum eſſet, quod ad eam neceſſitatem res deducta foret; quid inquam in illo ſpei omnis naufragio feciſſetis? an egeſtatis vltimæ fluctibus obrui, quàm arreptâ tabulâ ad littus appellere maluiſſetis? Videte quid contrà nos gloriemini: nam ex duabus obſidionibus quas nuper vidimus, neque Bredæ obſeſſi, neque Verrucam obſidentes in pares anguſtias redacti fuerant, cum illi hoſtem intrà vrbem acceperunt, iſti obſidionem ſoluerunt.

Magnâ ſtrage profligatus Anglus fugit ex inſulâ.

Sed vt eò reuertar vnde deflexit oratio, fractus noſtrorum patientiâ, & armis ſuperatus Anglus, hoc vltimo conflictu ſexcentis ſuorum, noſtrorum autem vix quindecim deſideratis, de omni ſpe ſuâ & expectatione deiectus, fugere decernit ex Inſulâ. Verùm cùm eius victoriæ, & quid omnino rerum illìc ageretur ignorantia Regis animum mirâ ſolicitudine vexaret, is extrema omnia tentanda ratus Polemarchum Schombergium, virum ſingulari prudentiâ, conſilio, fortitudine, cùm validâ auxiliariorum manu, quos Rex ipſe, vt ſingulos bellè nouit, elegerat, mittit in Inſulam. Addicit ſe auctoramento volun-

tario purpurata nobilitas, tanto numero, vt iam Rex ſe ſolum relinqui pene quereretur: eâ porrò alacritate vt in omnium oculis & vultu belli periculum, & certæ mortis gloria legeretur. Sed hanc profectionem nauale hoſtium non fefellit, qui mox ſe nauigaturis opponunt: tum ventus ex aduerſo vehemens, iratum mare, hyems frigida, imbres perpetui, nobilitas maritimæ iactationis inſolens, tuos, Rex prouidentiſſime, conatus intercipit. Obfirmatus tamen in incœpto Schombergius de vitâ quàm de obedientiâ periclitari mauult: audita etiam ab eo vox Romanæ illi non abſimilis, Illûc, Commilitones, ire neceſſe eſt, vnde redire non eſt neceſſe. Sciebat ille fortaſſe habere ſe in comitatu Imperatoris felicitatem, & præmiſſam ab eius pietate victoriam in littore præſtolari. Remigat igitur fortuna Galliæ, &, mitigatâ, an indignante rerum naturâ? lembi noſtri ab Britannicis nauibus diuertunt, & ad Inſulam quâ maximè importuoſa erat, quà nemo vnquam mortalium exſcenderat, ad Inſulam tamen ſalui omnes nocte appellunt. Vix confirmatis viribus, non tamen ſatis armis inſtructi, quorum partem nauigijs quæ fluctuum adhuc ludibria

iactabantur, impoſuerant, in hoſtem ordinatè recedentem impetum faciunt, & diſturbato equite, impedito peditè, non iam pugnam, ſed cædem inchoant. Ex animi tui ſententiâ, Schombergi, poteſ-ne dicere quod olim Cæſar, veniſſe te, vidiſſe, viciſſe? Eiectum te potius ab inquietis fluctibus, quam perueniſſe in inſulam fateris: viſos à te hoſtes, vix luceſcente die, cœlo turbido, ipſis latebras in fugâ captantibus, neſcio an poſſis affirmare: hoc vnum Galliæ Angliæque conſtat, cæſam à te extremam aciem quæ ſola reſtabat in inſulâ, deletum internecione equitatum, ſuperfuiſſe pedites paucos quos fugientes fluctus abſorbere, neglexerunt, quadraginta & ampliùs ſigna capta, eam cladem & Rupellæ, & in auratis Anglorum nauibus comploratam. Patieris opinor, ſi benè pietatem tuam noui, in prudentiæ virtutiſque tuæ commemorationem diuinam interponi poteſtatẽ: cùm nihil tibi quicquam glorioſius eſſe poſſit quàm vt te à Deo & Ludouico, ſummis hoc bello Imperatoribus, electum tantæ victoriæ non auctorem, ſed adminiſtrum recognoſcas. Vos verò, Audit. quoniam quod dicturus ſum pro certo venditare non audeo, tamen hoc loco reticere non

non debui, rem ipſam ſuis momentis penditote. Quendam Gallum hominem qui tùm in Hiberniâ morabatur cum reliquiæ fracti & diſſipati exercitus ſunt in Angliam reportatæ, audiui dicentem, Hibernos ipſos, in quorum præcipuè caput poſtrema hæc procella deſæuijt, referre ſolitos, vidiſſe ſe candidum Equitem, armis illuſtribus, auguſtâ formâ & humanâ ſanctiore qui noſtros ordines raperet, cuius ipſi armorum ſplendorem, & virium impetum ſuſtinere nō potuerint. Id ſi verum non eſt, equidem non video cur mentiri & affingere voluerint. Sin autem ea illis obuerſata verè ſpecies eſt, cùm præſertim eorum nemo qui illi prælio interfuerunt, humanis viribus victoriam aſſignet, & à Regis pietate, cauſæque æquitate nihil abhorreat; quænam illuſtriora quærimus miracula, quàm quæ Deus heroïcis Machabæorum, Conſtantinorum, Theodoſiorum temporibus reſeruauit? Sic igitur is qui ſpe & cogitatione totam Aquitaniam, & Nortmaniam deuorauerat, ad arcem luteam gentis gloriam alliſit: & qui ad occupandàs nobiliſſimas Galliæ Prouincias velis remiſque aduolarat, ſeptem ſuorum millia in Inſulâ Reacenſi reliquit, vt quam

viui capere non potuerant, corpore tenerent vel ſepulti.

Anglo ſic fugato Rupella extructis aggeribus obſidetur.

Anglus ergo in orbis angulum ventis non ſibi, quàm nobis ſecundioribus renauigat: ille ab antiquo terror & carnifex Gallorum, & alio quolibet, præterquam noſtro ſeculo metuendus, ſuam in inſulam dedecoris & ignominiæ plurimum reportat: Galliâ autem hoſte aduentitio liberatâ in Rupellam totum belli pondus incumbit. Quod ſi in oppugnatione Reacenſi diuina Francorum virtus Anglis oppoſita enituit, quantò admirabiliùs in Rupellanâ debet eluceſcere, quæ hinc & inde Gallos vidit, hos conſilio, illos tolerãtiâ, vtroſquē conſtantiâ inuictos? Fateor equidem ciuile bellum reipublicæ vulnus eſſe, neque integram videri poſſe victoriam quæ ex imperij contemptu naſcitur: verùm ſuas inuicem vires experiri debuerunt Galli, vt ediſcerent quid in vtramque partem poſſint: quò conſpirantibus in poſterùm animis orbi vniuerſo demonſtrent nihil Francis in agendo & patiendo extremum eſſe niſi mortẽ & gloriam. Securum eſt enim ad vſum ſecundorum per aduerſa conſcendere: neque vlli magis timendi ſunt alijs, quam qui aliquando timuerunt. Ita-

Digitized by Google

que ſi dicã hoc in negotio renouata vtrinque obſidionum facinora, quæ vllâ præteritorum ſeculorum memoriâ infinitis bellis acciderunt, verendum non eſt ne me vetus hiſtoria vanitatis accuſet. Sic enim mihi perſuadeo nihil eſſe ab obſidentibus vigilantiæ, impenſæ, cõſilij, artis, induſtriæ: nihil ab obſeſſis ſolertiæ, patientiæ, virtutis, & conſtantiæ prætermiſſum. Nam honeſtis illis nominibus in ipſa ſeditioſorum factione vti me ſinetis, Audit. quoniam, ſi rebellionem excipimus, Galli erant, & illa ipſa tam pertinax, tam diuturna, tam ſecreta famis & laborum omnium tolerantia in Gallis animis corporibuſque prodigiorum numerum amplificat.

Regijs caſtris admirabili opere terrâ maríque circum cingitur.

Hîc ego non commemoro extructa cum foſſis & aggeribus propugnacula quibus obſeſſi coërcerentur in terrâ: hoc enim iam ab alijs occupatum eſt, nuper in obſidione Bredanâ ab Hiſpano Duce, anteà apud Iccium portum ab Eduardo Anglo, qui vrbi vrbem oppoſuit vicos, plateas, fora, priuata, publica tecta continentem: nec aliter olim Cæſar Alexiam in edito monte poſitam expugnauit. Venio ad portum quem ſibi liberum fore nullus obſeſſorum vnquàm dubitauit. In eo mari ad-

Digitized by Google

mirabilem video aggerem è fluctibus extantem, grandibus conſtratum ſaxis, ad omnes circumlatrantium vndarum inſultus immobilem, frenum Oceani, æſtus retinaculum, Anglicanorum conatuum ſcopulum, Rupellæ domitorem. Contēpſit hoſtis tanti laboris initia, quia inutilis videbatur: & meminerat Alexādrum in mari pacatiſſimo ſimile neſcio quid tentantem fluctibus, & obſeſſis ludibrium dediſſe: iniectas etiam Neptuno compedes ab inſano Rege, non imperitus vndecunque Miniſtellus, qui eſt hominum eiuſcemodi lepos, vrbaniſſimè deridebat: cùm inter cauillationes & ludos inexpectato illo vallo circundatus, ſenſit denique ſe portu ſuo incluſum eſſe, non munitum, & ſibi illud ipſum mare quod tangebat, ereptum. Proh Deus immortalis! quid hîc primum mirer, quid extremum? inuentorem, an inuentum? artificem, an auctorem? potuiſſe hoc aliquem excogitare, an perficere? iubere, an parere? Nullo tempeſtatum metu, ſpretâ procellarum violentiâ, contempto formidoloſi æſtus incremēto, inter ventorum turbines, inter decumanorum fluctuum impreſſiones ædificatum pelagus, vortices ſaxeâ ſubſtructione diuiſos, compreſ-
ſum

ſum lapideis vinculis omnia ſoluentis elementi furorem, mare militum pedibus ambulatum? Quis ille eſt mortalis Deus qui participatâ cũ ſupremo numine poteſtate iure dicere audeat: Circũdedi mare terminis meis, & poſui vectem, & oſtia, & dixi; vſq; huc venies, & non procedes amplius, & hîc confringes tumentes fluct⁹ tuos? Quis eſt ille rerum dominus qui iugum fluctibus imponat, & leges dictet Oceano? Quãquam volenti frenum inijcere minus fuit operoſum: nam ipsâ Rupellanorũ indignatione, & Anglorum confeſſione ſcimus nunquam antea ſolidi anni ſpatio mare fuiſſe tranquillius, ipſoſq; fluctuũ acceſſus depreſſiores: vt aggerẽ illum ſuum excitanti Ludouico, non ſolùm militares operę, non artificum induſtria, ſed etiam venti tempeſtateſque ſeruierint. An ſentiebat Oceanus eò ſe Principis inuicti gloriæ largiorẽ fluere, quò parcius alueũ ſuum tingeret? An metuebant venti laudũ Regiarũ acroamatis quæ orbe toto perſonabãt iniurioſiùs obſtrepere? Dicam hoc loco anticipato rerũ ordine paucis poſt obſidionẽ ſolutam dieb⁹, tẽpeſtate per ſanè modicâ intumuiſſe mare, & aggerem anteà inuictũ ingenti hiatu apertuiſſe; tranſcẽdiſſe quin etiam, & vnam

Agger maritimus paulò poſt vrbis deditionem maris tempeſtate aliquâ parte

diſturbatus, quod idem olim Conſtantino in Gallijs accidit.

è Regijs nauibus ſuperatâ mole ad Rupellanæ catenæ fauces appuliſſe. O nouũ atq; inſolens prodigium! O altum cœleſtis Imperatoris conſilium! O naturam Regis maximi rationibus obſequentem! Quo toto tempore neceſſitas atque vſus fuit, mitis affluxit Oceanus, æſtuum furori moderata tempeſtas vix ſummam operis crepidinem libauit, claſſem Anglicanam moles inconcuſſa prohibuit: vrbe autem deditâ, oppugnatione confectâ, quaſi veniâ impetratâ redeunt ad ingenium fluctus, exęſtuat mare, illa, vt ſic dicam, ſaxorum acies veluti dato ſigno, & peractâ ſtatione dilabitur. Et erit qui dubitet æquitate pietatéq; ſuâ coniunctum ſupremo Numini Ludouicum ipſam in conſilio habere naturam?

Mira in caſtris Regijs diſciplina militaris.

Sed extremis non anteuerto, dum me in ſui contemplatione retinent caſtra quæ illius aggeris ductu perpetuâ quâdam indagine obſeſſos circumſedẽt. In ijs quæ legionũ diſpoſitio, quis ordo laborũ, quæ diſciplina militum, quæ Volonum concordia, quæ ciborum copia etiam ad delicias, quæ omnibus è regionibus accurẽtium viſendi gratiâ hoſpitum ſecuritas, cùm nemo vnus è tot hominum millibus ſibi inter militares cuneos nocte pergenti, vel terũcium vi-

aut furto perijſſe conqueratur? Iam quanta in armatis pietas, qui rerum diuinarũ ſenſus, quæ aduerſus Religioſos & Deo dicatos homines reuerẽtia? Non ibi blaſphemæ voces audiri, non prætextata verba: nulla in animo cupiditas, nullum in corpore flagitium, ne in caſtris quidem libidinis incentiuum. O caſtra ſui nominis appellationem ſub pio Rege tandem aliquando conſecuta! O verè chriſtianiſſim⁹ exercitus cui ſanctus Imperator, legatus Cardinalis, Duces integerrimi prœeſſe, Religioſi adeſſe non dedignentur!

In eas virtutes intentis omnium animis, & admirabili in optimum Principem charitate inflammatis; quantùm putatis, Audit. obſeſſis aut peruicaciam ad repugnandum, aut ingenium ad factiones toto regno excitandas, aut pecuniam ad reparandam Britannorum claſſem profuiſſe? Nimirum elapſi per paludes & nota viarum diuerticula, per ipſos etiãfluctus nũtij, dum cuſtodes omnes feſelliſſe ſe putabant, in capacem illam Ducum ſolertiſſimorum prouidentiam incurrebant. Quam quidem commiſſorum cognitionem, illam literarũ deprehenſionem quo nomine dignam exiſtimetis, neſcio: ego certè exercitus ſi-

Magnâ prouidentiâ & conſilio deprehenſi hoſtium conatus & literæ.

ne periculo diſſipatos, partam ſine prælio victoriam, pacatam vno mométo Galliam, factioſos vno oculorum cõiectu, vnâ voculæ prolatione ſedatos, appellare conſueui. Sic eſt, Audit. quot eiuſmodi literas intercepimus, tot hoſtium copias profligauimus: quot nuntios deprehẽdimus, tot tumultus compreſſimus: quot proditores trãſire vetuimus, tot belli ciuilis incendia reſtinximus. Niſi forte tunc tãtùm victi putantur aduerſarij quandò Marte ipſis victoribus luctuoſo dimicarunt: aut minùs eſt ſtirpem ac ſemen malorum omnium reſecare, quàm occupato ſemel agro & adultâ meſſe perditos ciues magnâ bonorũ ſtrage demetere. Et verò pauci illi qui vigilum diligentiam eludere potuerunt, vidimus quantos toto Regno motus penè concitarint, quanta eorum ductu & hortatu hæreticorum factio in Nortmaniâ tantùm non coierit, quàm proximè periculum fuerimus ne coniuratorum exercitus paratis in agro Pictonico aliquot ſeditioſorum millibus ſe adiungeret, & Regem in aggere propugnando occupatum, à tergo adoriretur: quæ cõſpirationes non niſi furtiuo nunciorum commeatu colligi, non niſi eorum comprehenſione diſſolui potuerunt.

Extrema Rupellanorũ fames, & in vrbe conſeruandâ ſolertia.

Itaque dùm Rupellani alias ex alijs coniurationum telas exordiuntur, noſtris è diuerſo retexentibus, & velut Siſyphi ſaxum verſarent, ne hilum quidem proficiunt, abit magna pars anni, cibaria vſu deteruntur; tenuiores primùm, mox etiam non pœnitendæ fortunæ homines occupat indigentia. Iſti ergo nè, quia vitam ſuam deploratam videbant, alienæ domini fierent, nè quam in primores ſeditionem deſperatio rerum extunderet, primùm omnium exarmantur, & creſcente nocendi voluntate poteſtas omnis eripitur. Tum deinde publica res ad paucorum conſilium cognitionemque reducitur, qui euentuum periculorumque veritatem pro libidine aut ſilentio tegerent, aut in vulgus proferrent; vt mirum non ſit ab ijs qui clanculò ex vrbe profugerunt, certi nihil exprimi potuiſſe. Magnis interim pollicitationibus ab Anglis, à coniuratis reliquis implentur vt futurorum ſpe ſenſum mali præſentis obtundant. Sed moras trahunt auxilia, fames vrget incluſos, morbus inuadit, mors imminet: eijciuntur ex vrbe fœminarum greges, & imbecilles, ac debiles alij fruges conſumere nati, quos dùm

Regij vetant commeare, ſui recipere negligunt ad pomœrium fungis, & algâ,& inſulſis radicibus pecudum inſtar paſci coguntur. Intra muros autem equis canibuſque, & obſcœnis eiuſmodi animantibus, quaſi & ipſæ pro Rege facerent, bellum internecinum edicitur: coria & lora aquâ macerata vel iuris inſtar ſorbentur, vel inſolatione durata in aliquam panis imaginem pinſuntur. Ditiorum autem epulæ cauliculi folio quartâ aurei nummi parte, ouo francis ſeptem & ampliùs, canis capite duodecim redempto: panis librâ duodecim aureis non carâ: oue macrâ & exili ducentis, vaccâ eâque non totâ bis mille francis comparatâ inſtruuntur. Hæc ſunt Laconum noſtrorum phiditia, hæc ſapientum ſympoſia incredibili frugalitate temperata: ſic furor & rebellio perditos ciues crudeliùs puniuntur, quàm eſſet hoſtis iratiſſimi poſtulare. Nam inter tot incommoda circiter quindecim mortalium millia fame pereunt: in vrbe ampliſſimâ mille & quingentæ domus omni familiâ priuantur; ſparſis hinc inde cadaueribus refertæ: languidæ matres hinc maritos efferunt, hinc filijs præparant pollinctores: iuuenes animis quàm corporibus robuſtiores la-

bentem parẽtum ſenectutem demenſo ſuo fulcire conati, morientibus denique incumbunt, & ſpiritum inuicem ore accipiunt, redduntque: miles ciui amicus, militi ciuis ſupremum in funere prȩſtat officium, mox ipſe ſecuturus: nullum Galli, nullum Angli in morte diſcrimen; niſi quod ille patriam ſecum ruentem deplorat, hic vrbem quam ſibi ſeruare non poteſt, dominis perire lætatur. Quȩ domus vacauit funere? quæ familia lacrymas ſiccauit? & licet exequiarum iam eſſet periculoſa occupatio, flere tamen ſemper ſub caſſide vacauit in ſpeculâ. Itaque mors vltimum tot malis remedium afferat. Non dabit omnibus. Eſt-ne aliquid vltrà quò rebellio ſuos auctores punitura progredi poſſit? Reperietur. Nam poſteâquam expirauerint ne eorum quidem carne temperabitur, ſale condientur membra mortuorum, & ciuium morticinorum adipe ciuium corpora ſuſtentabuntur. Proh Deus immortalis! vbinam gentium verſor? de quibus, & apud quos hæc enuntio? Gallos-ne vobis ad omnem humanitatis rationem moderatos, an gentes quibus nihil humanum eſt præter cibos, appono ſpectandas? In exercitus numeroſiſſimi cõſpectu & luce, in orbis tùm

Ab obſeßis humana cadauera deuorantur.

Digitized by Google

temporis theatro, in ipſo Galliæ ſinu renouatas eſſe Thyeſtæas epulas, violata dentibus humana cadauera, comeſis canibus homines in canum degeneraſſe rabiem, & excuſſo dominorum iugo contrà ſuam-met ipſorum rebellaſſe naturam? O furorem! ô portentum omni aruſpicum diſciplinâ procurandum! Prętermittite tam tetrum ſceleratumque facinus miſerrimorum temporum teſtes hiſtoriæ, neque ad reliqua ſeculi noſtri flagitiâ hoc etiam propudium additote: neſciat ſimplex & innocens poſteritas ſub optimo Principe Gallorum aliquos tàm fuiſſe crudeles. Quod ſi rem tantam vel leuiter perſtringi cogit ratio veritatis, ferendum erit, & ad cladem declarandam ſufficiet, ſi ſuppreſſis cæteris id ab infante puero factum narrabitis: qui cum matris inhæreret vberibus, eáque inter dulciſſimos amplexus animam exhalaſſet, ore licet nondum armato dentibus mammam arroſit: cumque nihil aut ad ſugendum humoris, aut ad deuorandum virium ſupereſſet, in materno ſinu vitam non reus teterrimi poſt hominum memoriam facinoris, depoſuit. Quæ rerum perturbatio, Deus ſancte! quæ labes naturæ! quàm noua, quàm

inaudita perduellionis ſupplicia! Benadabo quidem Samariam obſidente mater filium ſibi vicineque appoſuit epulandum: Tito Hieroſolymam oppugnante monſtrum idem apparuit, famoſâ gẽtis vniuerſæ vbique terrarum extirpatione, vrbis vrbium euerſione, amœniſſimæ regionis vaſtatione infeliciter expiatũ: Calaguritani vrgente Pompeio vxores filioſque ſuos in alimentum verterunt: deuoratam autem à filio matrem quis legit? quis audiuit? quis ſomniauit? Non habebat miſera parens vnde vitam quam filio dederat tueretur: dẽt, inquit, pœnas ſuæ fœcunditatis vterus, ſterilitatis vbera; conſerua te meâ parte pars mei, & ſi meâ potes animâ viuere, vitam ſuge poſt ſanguinem. Sic moritur infelix mulier cui párere vacauit, vbi viuere non licebat: ſic infans vltimæ calamitatis exẽplum, nihil in matris corpore niſi mammæ locum vbi moreretur inuenit. Quanto Saguntinus ille felicior qui in maternum regreſſus vterum eundem habuit & vitæ principium, & mortis auctorem?

Auxiliaris Anglorum claſſis Rupellã commeatu inſtruere conatur.

Iamdudum, vt arbitror, vobis prodigio ſimile videtur quod in hâc rerum deſperatione nemo deſperet, quod in humanorum ciborũ vſu humani ſenſus nihil recuperẽt,

quod vitæ ferinæ pertædeat neminem qui proditâ, ſi ita loqui licet, vrbe victoris clementiam mereatur. Nimirùm obſtinatos animos ſpes auxilij Britãnici ſuſtentat, & cum aliud nihil poterunt, poſſe mori delectat, quod eſt triſte ſolatium deſperatis. Adeſt igitur tot votis expetitus Anglus, & ſe iam iteratò victum non immemor, præteriti temporis ignomimiam hâc vnâ victoriâ delere confidit. Tum enimuerò hæreticæ factiones totâ Galliâ renouantur: excitant ſe coniurati, & in Pictones exercitum deportare conantur. Rupellani verò anguibus perſimiles qui hiberno frigore ſtupefacti ad ignem, aut verni ſolis teporem extremam caudam circumferunt, caput attollere, parere ad muros, plures immenſo labore globum ferreum in tormentum immittere, atque illud ipſum nimis feliciter explodere. Diceres ad ſalutare nauium Anglicanarum ſidus vitam mortuis reſtitutam.

Ea tertiò à noſtris repulſa longiùs ſecedit.

Noſtris igitur ex aduerſo & in mari nauigijs, & in aggere militibus diſpoſitis hoſtes cum ingenti tormẽtorum terrore, quorum oppidò liberales ſemper fuerunt, ſemel atque iterùm naues promouent bitumine ac ſulphure illitas, quæ noſtram in

claſſem delatæ conceptum incendium vndecunque diffunderent. Id inuentum Tyrijs olim aduerſus Alexandrum perinde vt optabant,ſucceſſit : noſtri autem oppoſitis obicibus, & iniectis vncis machinamenta illa in Regis conſpectu è tanto terrore & minis,in commune gaudium proprijs ignibus mutauerunt. Sub aquâ etiam natatiles (ô artificium!) cuniculos immittunt, qui nauium noſtrarum carinis ſuppoſiti aut violenter perfoderent, aut ſi minoribus lembis occurrerent,diſruptos in altum eiacularentur. Huic quoque noſtri occurrunt periculo, & terribiles illas machinas cogũt Oceani fluctus ictu luſorio perforare. Certatur vtrinque validiſſimè tertio impetu : ſed Anglus cum nobis nihil incommodaret, & ipſe ſibi timere inciperet,longiùs extrà teli iactum recedit, negatque ſe ad pugnam, ſed ad pacem faciundam aduenïſſe.Frigida vox,& quæ totum aut maritimi æſtus, aut belli Rupellani ardorem potuit extinguere.

Non dubitabo vobis audientibus, Viri Clariſſ. referre quæ hoc in prælio geſſit Rex inuictiſſimus : Alacritatem ſingularem ad hoſtis aduentum: Vigilantiam quâ illum Sol oriens ſemper vidit in littore; *Regis in conflictu virtus & fortitudo militaris.*

Digitized by Google

Artem militarem quâ manipuli omnes perfectè collocati erant: Diligentiam verè imperatoriam, quâ fiebat vt quacunque illi impetum facturi videbãtur, ſemper occurrerent Ludouico. Dicam etiam illam periculorum contemptionem quâ ſuprà circumque volitantes cum horribili ſtridore igneas è maioribus tormentis glandes, & in paucos à ſe paſſus incidẽtes aſpiciebat intrepidus. Equidem ſi id apud eas nationes referrem quarum Reges imperãt bella, & in epulis ſuas audiunt victorias, paulò factus exclamarem: quid agis Rex maxime? quo regni fortunam præcipitas? quid tibi cùm militaribus officijs, cum eorum fato qui ſoli pereunt? Tàm tuo capite tegitur, quàm illud tegit exercitus; tua ſalus omnium eſt vita; omnes tibi quietem ſuo emũt diſcrimine, tu omnib⁹ tuâ quiete ſecuritatem: ſolus periculi tui metus ſi victoriam non eripit, minuit: abi, late, ſpecta eminus; benè pugnat Imperator qui vincit in ſuis. Hoc, inquam, dicerem ignauis illis, & qui nunquam caſtra niſi alienis oculis viderunt. Sed Franci Regis longè alia eſt quàm cœterorum ratio, qui victoriam niſi quam ipſe manu faciat, ſuam non putat: nec enim meretur vincere qui nihil egit vt vinceret.

vinceret. Nam vt deſint cætera, vnũ illud, videre milites & videri, adeſſe in illo gloriæ theatro ſpectatorem virtutis, nihil fortiter factum auribus, ſed oculis credere; quis non videt quam ſit illo in rerum periculo exercitui vtile, Principi glorioſum? quàm multi dùm fortes videri volunt à Rege, fiunt? quàm multos pudor in gradu retinet, & qui præſente Imperatore fugere non audeant, vincere coguntur? Iam Nobilitas, iam qui gloriæ ſtipendijs militant quæ pericula non prouocant, quas acies non irrumpunt, quàm in eius oculis ſecuritatem non habent, quo ſpectante vicit quiſquis glorioſè mortuus eſt? Sed quaſi de otioſo loquor, ac non de eo Rege qui ordines ipſe inſtruxit, qui omnibus adfuit, qui cùm extrà periculum conſiſtere rogaretur, inter baliſtas laborabat, dirigebat in hoſtem tormenta, & deſtinatas naues vix irritâ exploſione feriebat. O ingens & eximium laboris bellici præconium, quod ei aſſuetas imperijs manus Princeps admouere non refugit! ó vehemens ad opera quæque aggrediunda incitamentum, quod illa laureatæ tot victorijs manus exercuerunt! Macte Rex fortiſſime, vbi validior eſt hoſtium claſſis, accurris; euge; vbi

crebriùs tonat, inſiſtis: eia: vnde hoſti maior pernicies comparari poteſt, fulminas: feliciter: periculum habes commune cum omnibus, fructus victoriæ totus erit tuus: vides quãtùm ab armato & pugnãte Rege roboris miles accipiat, momẽti prælium, regnũ gloriæ, victoria gratiæ. Si tãtùm vt pugnares, vt pericula prouocares, vt te præteruolantibus globis opponeres, vt ducem conſilio, exemplo militem oſtenderes, hinc rebellauit Rupella, inde centum & triginta nauium claſſem armauit Anglia, prope eſt vt exclamem, Tanti fuiſſe! Hæc ego Scipionum & Camillorum ſeculo in tuis laudibus non poſuiſſem, cùm imperia ſudoribus, victoriæ periculis parabantur: cùm Imperatores de militibus non tàm ſtipendia quàm vulnera faciebant: cùm prodigio ſimile fuiſſet imperaturum omnib⁹ non eſſe fortiorem omnibus. Nunc verò cùm militaris gloria à caſtris ad aulam, à ſole & puluere, ad otium & delicias tranſlata eſt: nemo iure reprehendat ſi in virtutibus tuis commemoro non tantùm veram illam, & tuâ partã induſtriâ victoriam, ſed etiam vmbratilẽ in exercitatione campeſtri militiam. Tu enim paucis ante deditionem menſibus cum pulcherri-

mum exercitum in opportunâ valle luſtrares, quàm peritè aciem dirigebas, quàm ſolerter & ingenioſè nouas phalanges & cuneos excogitabas? Quis veteranorum non obſtupuit ſupereſſe ſibi aliquid à Rege iuuene diſcendum quem ætatis prerogatiuâ docere debuerat? Quis tyronum gauiſus non eſt obtigiſſe ſibi magiſtrum qui noua omnia in re militari præter ſe oſtenderet? Stabant diſtincti armis, disiuncti locis ordines: tu ſolâ maieſtate armatus, & grandem illum exercitum mente complexus hinc peditem, hinc equitem luſtrabas, arma explorabas, hortabare nominatim, ſtare, progredi, ferire, cauere, dextrorſum, ſiniſtrorſum ferri exercitatâ voce iubebas: ad quam ita mouebatur exercitus quaſi ad victoriam duceretur. Quid tùm animi fuiſſe putamus obſeſſis, ſi tamen ſe tum obſeſſos ſentiebant, cum ſol armorum illorum fulgorem in editiſſimas turres, vnde paratam ſibi pompam ſpectabăt, eiacularetur? quid ſpei concipiebant generoſi illi duces militeſque tuo vnius exemplo ad peruincenda queque mirum in modum animati? Tu vero, Ludouice, illū Nobilitatis florem, robur iuuentutis, animorum alacritatem, ardorem gloriæ, mortis

contemptionem quo vultu quâ mente ſpectabas? Quid tibi de tuâ dicebas potentiâ? quas tum Prouincias, quę Regna his militibus te duce optaſti, ſperaſti, promiſiſti? Neque enim ſi propiè loqui volumus legiones illas occupauit Rupella, ſed exercuit; & tamen vrbem imperij capacem pars quota Francorum militum penè otiando ſubegit?

Angli pacem petunt.

Sed reuenio ad hoſtem, quem niſi conſequor elabetur. Is verò ad hunc modum repulſus, & ab euincendi aggeris ſpe deturbatus, pacem rogat: vt olim Richardus Anglus, Philippo, armatus armato ſe ſubmiſit. Admittitur ad colloquium, quia ſupplicat. Nam recenti adhuc eius aduentu cum Rupella tantæ claſſis ſuperba prę ſidio pacem â Rege peteret, reſpondit ipſe fortiter quod olim Appius Clodius Pyrrho, pacem ſibi cùm armatis non eſſe, poſt ſuperatos Anglos eorum preces auditum iri. Anglo igitur leges dantur à Rupellanorum rebus penitùs auulſæ & diſtractæ.

Rupellani ſuâ ſpe deluſi Regi ſe dedunt, & à victore veniam rebellionis ſupplices poſtulant.

Hoc iſtis dolet; & ſpes omnes præciſas, & ſe à ſocijs proditos, & ſuo commeatu viuere infideles. Hîc tandem aliquando cauſæ ſuæ iniquitatem agnoſcere, rebellionis pudere, in Regis clementiâ Gallicam ſperare

rare manſuetudinem ; Inſularium perfidiam execrari, & viciſſim prodere proditores. Itaque quem ſceleris adiutorem adſciuerant Britannum, eundem faciunt ſummâ ipſius infamiâ deditionis ſpectatorem. Ad Regis inuicti pedes accidunt, orant, ſupplicant per quicquid ipſi ſanctum eſt amentiæ ſuæ, perduellioniſque veniam, vt à domino victi, à Rege ſubditi, à patre filij, licet rebelles, & modis omnibus profligati.

Vides, Regum illuſtriſſime, quod maiorum tuorum plurimi ambierunt, nemini tàm beato eſſe licuit vnquam vt obtineret, deditam ſupplicantemque Rupellam. Hæc illa tot ſeditionum flabellum, tot tumultuum auctor & parens, quæ pro vicini elementi naturâ tàm aſſiduè turbata fuit, atque agitata, vt ab ipſo portu ſuo tempeſtates inchoaret, ferocientes animorum fluctus ad maieſtatis tuæ pedes frangit, & allidit. Exciderunt antiquæ illæ voces ſuperbiæ contumaciæque pleniſſimæ, quibus præcedentes Reges, quibus teipſum ad iuſtiſſimam iracundiam prouocauit. Obſtupeſcunt homines ſuperari potuiſſe ſuam audaciam tuâ virtute,

Digitized by Google

peruicaciam conſtantiâ, perfidiam conſilio, vrbem fortitudine: vix ſatis crederent munitiones ſuas, quas ædificauerant æternitati, vnius anni ſpatio expugnatas eſſe, niſi te illi parem operi coràm intuerentur. Nunc ergò victi abiecti, ſordidati, cuius potentiam debilitare non potuerunt, implorant clementiam. Vide quid hîc agas, quid conſilij capias, quid ſupplicibus reſpondeas? quod Galliæ, quod Europæ, quod poſteritati, quod cœlo, vnde victoria, probetur: ne committe, per Deum immortalem, vt cum cæteræ belli partes eximiæ fuerint, extremus hic actus, tanquam ab inerti poëtâ neglectus eſſe videatur. Habes in conſilio duas illas actionum tuarum omnium comites, aſſeclaſque virtutes Pietatem, & Iuſtitiam: Hæc victos, illa ſupplices, vtraque te tibi repræſentat: debetur perduellibus terror ſi oderunt, filijs charitas vt diligant: Iuſtitia metu comprimere, Pietas allicere beneficentiâ, exemplo non hæc minùs quàm illa continere deſiderat. Fecit victoria de rebellibus ſupplices, ſupplicatio de hoſtibus ciues; tu licet arma circumſtrepant, claſſicum perſonet, muri tormentis quatiantur, in ipſo prælio-

rum conflictu Pater es Patriæ. Quindecim ciuium millia iam tibi iuſtitiæ rigor eripuit, in quæ nullum ius eſt pietati: eos etiam qui ſuperſunt incommodis, torminibus, morbis afflixit: reliquam ſorori partem ne deneget. Quicquid in proſtrata corpora decernitur belli metas tranſilit vſque ad crudelitatem. Omnia in rebelles poſſe integrum ſupplicium eſt., quando qui totis viribus hoc egerunt ne quid contrà ſe poſſes, iam ſupplicare coguntur ne velis. Atque id quod petitur nemo non poteſt eripere; donare, Rex ſolus & victor. Quid in hâc virtutum Regiarum controuerſiâ, ſi eius arbitri eſſetis conſtituti decerneretis, Auditores? Quam in illâ tam ancipiti contentione rationem ſequeremini? Nam vt verum de me fatear in hâc cauſâ aqua mihi hæret: quod enim alteri concedetur, id alteri pereat neceſſe eſt. Vtraque ius ſuum proſequetur? At res in medio relinqui non poteſt. Neutri ſeruabitur integrum? at diuidi nequit: niſi fortaſſe inter pœnam et veniam, inter vitam & mortem eſſe aliquid medium cenſeatur.

Regis mira clementia in ſalute rebellibus dandâ.

Veniat, opinor, ſapientiſſimi Regis diuina mens, & inter ſuas ipſe virtutes iudicium inclytum iudicet. Liceret vtinam omnes quotquot ſunt vbique nationes in hanc aduocare concionem, vt admirabilis grauiſſimæ litis ſententia non Galliæ tantùm, ſed humani generis auribus exciperetur! Adeſte ſaltem animis qui hîc adeſtis corporibus, & Regem iuuenem, offenſum, victorem, aduersùs rebelles olim, nunc genua prenſantes, abiectos ad pedes, ſubditos tandem ſuos pronunciantem audite. Vrbem deditis, inquit: Accipio. Bellè. Iuratis æternam fidem & ſubmiſſionem: Audio. Præclarè. Quid tùm poſteà? Sed vt rebellaſſe pœniteat, vobis vitam, fortunas, libertatem redono. Quid eſt Auditores? qui vos repentinus ſtupor oppreſſit? de ſuo ſtatu dimotæ ſunt cogitationes veſtræ? Neſcitis Francos Reges ita vincere ſolitos vt nemo ſe victum ſentiat?. Regis optimi manſuetudinem ſæpe aliàs non eſtis admirati? Quid? Clementiæ Regiæ non benè conuenit cùm virtutis bellicæ prodigijs? Quid? Naualem ab Anglis, Obſidionalem à Rupellâ coronam merebitur, à ſuo ipſe genio Ciuicam non impetrabit?

Digitized by Google

Quãto autem minus eſt hoſtes extermina-re, quàm ciues ſeruare? quantò glorioſius mortuos ad vitam reuocare ſi potuiſſet, quàm paucos ad mortem damnare, quod inopia, quod fames, quod morbi, quod, ſi omnia ceſſent, faciet ætas imbecilla. Felicitatis Syllanæ pars fuit ſeruata vrbs pulcherrima, etiam interemptis ciuibus: quis inuideat felicem eſſe omni ex parte Ludouicum? Hæc eſt vera perpetuáque de perduellibus victoria hoſtes ſemel bello, bonitate ſine fine ſuperaſſe. Regem æſtimate de Deo, cui proximus eſt: num is ſalutem dat hominibus dùm vitia profligentur?

Eiuſdem in ijs puniendis iuſtitia.

Atenim res erat exempli, iuſtitiæ aliquid donare, non totum clementiæ. Nondùm, vt video, regiæ vobis ſententiæ perſpecta eſt, & explicata ſignificatio: vos nimiâ facilitate diſſolutam putatis: ego contra clementiæ paululùm eius grauitati ſeueritatique aſperſum eſſe contendo. Nam è duobus & viginti hominum millibus qui ineunte obſidione Rupellam incolebant, vix tria ſuperfuiſſe millia: ex epulis & delicijs ad mures, ad coria, ad ipſa hominum cadauera deuoranda eſſe compulſos: ex vrbe opulentiſſimâ

munitiſſimâque, diſiectis mœnibus, exhauſtis opibus, vaſtatâ regione deſpectum fieri oppidum, indicto perduellionis crimine ſi quis vnquam de reficiendo ſermonem inferat: & quod ſuperbis & rebellibus omni morte intolerabilius eſſe ſolet, ſupplicare victori, quantæ acerbitatis eſſent hæc omnia, niſi lenitate condirentur? Quid autem illis conceſſum eſt, niſi quod quia durum videbant, neutiquam rogauerunt? Sinuntur viuere qui mortuis inuidebant: iubentur ſpirantia trahere cadauera vt diutiùs moriantur: coguntur oculis ipſi ſuis ſpectare victorem exercitum intrà mœnia, quem ſi potuiſſent, haud ſanè paulò libentiùs quàm ciues ſuos dentibus laceraſſent. At certè ſolum exilio commutent. Imò verò ſubſiſtant in patriâ, incolant ſubſtructiones ſuas dirutas, habeant in conſpectu quotidie quod lugeant, excruciet illos antiquæ felicitatis recordatio, & ſuam ipſi miſeriam circumſpiciant. Pernicioſa ſaltem falſæ credulitatis libertas ab eorum animis euellatur. Primùm, illud humani non eſt imperij. Deinde non video quod funeſtius ſupplicium in ſceleratos Deus ipſe conſtituat quàm vt maleficiorum ſuorum conſcientiæ dedantur. Ad virtu-

tem honeſtatem, ſanctitatem cogere, clementiſſimæ neceſſitatis eſt: libera peccandi poteſtas voluntarius eſt tortor & carnifex. Habeant igitur ſibi libertatem quæ eos perdidit: videant in vrbis ſuæ ruinis præmia libertatis, & ſi ſatis domiti non ſunt, fruantur iterùm libertate conceſsâ. Videtis, Audit. quæ in hoc iudicio clementiæ, iuſtitiæque partes fuerint, atque hanc temperationem à Regis optimi naturâ profectam. Quam certè non ſenſiſſes Rupella, ſi te fortuna illa cui vota feceras Anglo Regi prodidiſſet. Teſtis Geſſoriacum nauale, teſtis Rotomagum & Cadomum, & ſexcentæ vrbes aliæ ne clades noſtras commemorando renouem. Incidiſti in Regem qui tātùm vincere nouit vt parcat, & laborum ſuorum fructum putat ſalutem miſerorum. Quin illum ad te inuitas? quin portis patentibus excipis? propè eſt vt experiare quod luſcitioſi, qui poſtquam ſe diuturnis tenebris mulctauerunt, feneſtris tandem apertis ſolem ſtatim admittunt, & illud noctis ſupplicium non benigni ſyderis, ſed morbi ſui culpâ ſentiunt irrogatum.

Regis in vrbem deditam ſolennis ingreſſus.

Itaque quod orbi Chriſtiano fauſtum felixque ſit delectæ ab Rege ipſo cohortes

vrbem ingrediuntur, & perpurgatam vicino eius aduentui præparant. Quacunque incedunt domos vicoſque inſepulta cadauera, ſolitudo plateas, triſte iuſtitium tabernas, ferale ſilentium totam ciuitatem occupauit: ad fores non crebras cadauerosæ facies, ad rariores feneſtras vultus ariditate contracti, reptantes in angiportis homulorum laruæ, quas ſanè in tenebris tibi nolles occurrere. Iam vides miſerrima ciuitas, iam ſentis quid in furore tuo atque amentiâ conſilij, quid in externorum perfidiâ præſidij, quid in coniuratorum impotentiâ fuerit adiumenti. Tu cum alluentis Oceani referta commodis, beatâ rerum copiâ circũnfluens, plena mercatoribus opulẽtiſſimis, ciuibúſque fortiſſimis, muris ſuprâ omnes Europæ vrbes ad miraculum munita rebellionis principatum admiſiſti, non ſperabas fore aliquando ciuiũ tuorum ſepulchrum; non præuidebas imminere tibi pro frequentiâ raritatem, pro abundantiâ egeſtatem, pro affectatâ tyrãnide, duram, ſi Victori Domino placeret, ſeruitutem. Non ſentiebas hos eſſe rebellionis euentus, neque quorum inſaniam ſuperabas, eorũ exitus recordabare. Tibi iam hæc imputa, quæ in pace ſub Rege felix

eſſe noluiſti, cui iuſtiſſimo bello captæ reuiuiſcere licuit per victorem. Sic igitur exhauſtam, deſolatã, afflictam ſuo ſcelere ciuitatem. ſalutaris Chriſtianiſſimi Regis ingreſſus non priſtinæ tantùm incolumitati, ſed etiam ſplendori reſtituit. O Kal. Nouembres! ô diem illum tibi, Rex Maxime, tuæque Galliæ glorioſum! quo die victor exercitus acie per te diſpoſitâ, ſignis explicatis, tubis tympaniſque concrepantibus, te medium auro armiſque radiantem conplexus, in ſubactam vrbem penè dicam humeris intulit; cum tibi ad portam ſubſiſtenti Illuſtriſſimus verè Cardinalis Richelæus vrbis claues obtulit; cùm ad pedes tuos iterum ac tertiò ſe Rupella demiſit, & illud ſuum quod tantâ difficultate perdidicerat, Viuat Rex qui nobis pepercit, humiliter ſucclamauit. Qui tùm plauſus! quæ acclamationes! quæ feſtiua vndique victricium tormentorum tonitrua! vrbs caſtris regijs, agger claſſi dat ſignum ad lætitiam, & dum loci illi diſtantes certatim gaudij ſignificationem explodunt, admirabilem laudum regiarum concentum efficiunt. Ipſi etiam Rupellani ſemimortuam voculam ex imis pulmonibus reuocant, &

manante lacrymulâ, ô bonum Regem! tenui aſpiratione ſuſurrant, ita leniter vt ſoli audiri mereantur. Auxit tùm temporis exultationem Galliæ, Anglorum deſperatio, qui non antè ſenſerant ſe ab ijs quos reliquerant derelictos. Quàm diuerſæ diſcrepanteſque ab eâ claſſe voces prodierunt, vt non ſe dedidiſſe Rupella, ſed Angliam perdidiſſe videretur. Erat autem glorioſa illa claſſis tanto apud nos contemptui, vt niſi præſentiam ſuam tumultu & vociferatione declaraſſet, nemo tùm illam eſſe triumphi noſtri ferculum aduertiſſet. Et paucas tùm quidem naues aut à noſtris depreſſas, aut à ſe incenſas amiſerant: ſed ingentem aliquam cladem, & dignum perfidiâ ſuâ ſupplicium aliquâ velut præſagitione ſentiebant. Habet quippe commercium cum fluctibus procelliſque Ludouicus, & prælibatam à ſe claſſem ventis tradidit tempeſtatíque debellandam. Redeat igitur in Angliam cum libuerit officium ſuum tàm generosè perfuncta: ſciat tamen ſe Aremoricis cautibus debere naufragium. Hâc ergo pompâ victor religioſiſſimus in ſacrum templum deducitur lauream in Dei Opt. Maximi gremio depoſiturus; cui tantam victoriam

Anglicana claßis in reditu naufragium paßa.

intimo pietatis ſenſu gratulari non contentus, dat vrbi diem ſolenni ſupplicatione luſtrandæ. Is autem vbi ordinibus omnibus, ipsíque ciuitati lætiſſimus illuxit per vndantes aulæis vicos, inter diſpoſitas militum cohortes procedit auro gemmiſque reſplendens pompa, & Imperatorem ſuum in Hoſtiâ triumphantem aperto capite, demiſſo in terram vultu, candidâ ad manum faculâ ſequitur Ludouicus.

Regis ergà Deum pietas admirabilis.

Si nos, Rex Chriſtianiſ. in campeſtri meditatione, & laborũ tolerantiâ quâ milites exæquas, ſi in hac vrbis expugnatione, quæ fortaſſe alteri contingere poterat, ſi in clementiæ teſtificatione quâ cœteris quidem excellis, ſed ea Regibus Francis omnibus communis eſt, latuiſſes: in hâc tamen te ſupplicatione, in hâc pietatis religioniſq; exhibitione teipſum deprehendiſſemus. Agnoſco enim, tu ille es qui Beneharnenſes vrbes ingredi olim recuſaſti, quia locus in ijs ſacer nullus erat, qui te de rerum tuarum ſucceſſu gratias Deo referentem exciperet: qui cum Nauarrinum victor intrares oblatam tibi vmbellam, Auguſtiſſimæ quæ te præcedebat Hoſtiæ intactam conſecraſti. Tu ille es qui à Deo aduersùs ſuoſ-met hoſtes virtutem toties poſtulaſti:

qui nihil vnquam difficile & arduum inconſulto numine aggreſſus es: qui perennem felicitatis tuæ curſum vni Deo acceptum referre ſoles.

Non ſine Dei numine ſuſcepta hæc & perfecta obſidio.

Quòd ſi vllâ vnquam in re vim tibi ſuam poteſtatemque impendit, totam hanc quantacunque eſt victoriam miraculorum crebritate ſibi vendicauit. Tu quidem morbo difficillimo confligtabare cùm tibi eſt iniectum ardens deſiderium, & magna ſpes affulſit vrbis expugnandæ, quod aſſidentibus magno cum animi ſenſu referebas: ille tibi Deus Rupellanam expeditionem, quando minimè opportuna hominibus videbatur, quaſi ſacrum bellum demandabat, qui Diuum olim Ludouicum aduerſus Saracenos eodem modo inſtigauit. Ille coniunctas duorum potentiſſimorum hoſtium vires diſſipauit: ille Anglum Inſulæ Reacenſis obſeſſorem eiecit: ille hoſtium tibi conſilia patefecit, & paci totius Regni conſuluit dum tu in angulo bellum gerebas: ille fluctus Oceani ad nauium tuarum curſum, & aggeris tui momenta temperauit: ille Rebelles longâ & horribili fame caſtigatos ad tuos pedes abiecit. Tot tamque illuſtribus beneficijs quam gratiam aut habebis aut ages, niſi

vt eadem beneficia prouoces amplius & attrahas? Paria cum Deo non facies niſi maiora ſemper optando: ab eo enim qui ſolus donare poteſt, omnia poſtulare, eſt ipſum ſibi obligare. Vide quibus te à pueritiâ gradibus ad hoc gloriæ culmen adduxit. Non es in ſummo; ſupereſt aliquid poſt Rupellam. Alias quære terras quando iam te non capit Oceanus. Non ſunt opus alia miracula vt apud exteras nationes maioribus tuis felicior exiſtas, quàm quæ te illis in regno tuo fecere maiorem.

Si vis vti victoriâ, ſi gloriam tuam non defraudas, ſi Deum ſequeris, Orbis imperio Rupella prælusit.

Digitized by Google

PANEGYRICVS
LVDOVICO XIII.

FRANCORVM ET NAVARRAE REGI DICTVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ad xv. Kal. Nouemb. Anno 1620.

QVOD in locandis vectigalibus Romæ Cenſores, in conſcribendo exercitu Conſules obſeruarunt, vt à bono nomine rerum gerendarum initia caperent;id quanquam ſuperſtitionis habuit plurimùm, fuit tamen ad excitandos hominum animos ſatis idoneum. Cum enim peragendi negotij cupiditas ex futurorum ſpe pendeat, ad quæ humanæ mentis acies hebeſcit & retunditur:fit neſcio quomodo vt in omnem diuinandi occaſionem intenta mortalitas,

Digitized by Google

ad ipſam rerum vmbram futilitatemque nominum adhæreſcat. Huic verò coniecturæ fidem fecit nonnullorum curioſa, & diligens obſeruatio, quibus ſi quid feliciter, aut ſecùs eueniret, quod omen vocabuli præ ſe ferret, id continuò quaſi certum characterem actionibus cæteris adprimebant. Fuerunt & quibus mediocritatis inimica ſuperſtitio ineſſe perſuaſerit fatalem nominibus poteſtatem; vt eò ſe neceſſitate rapi dicerent, quo ſyllabarum nexus, & fortuita voculæ vnius ſignificatio inclinaret. Horum inſaniam vt omnis ſapientum natio ſemper exploſit, ita priorum ſententiam, ſi prudentiæ ciuilis ponderibus examinetur, momētum in vtranque partem non inutile habituram putauit. Chriſtiana certè pietas ſæpe diuinam in eiuſmodi nomenclationibus agnouit prouidentiam; vt quod anteà nomen inditum temerè videbatur, id poſteà diuino planè conſilio vſurpatum appareret. Enimuerò ſi vana eſt, & inanis omnis eiuſmodi animaduerſio, cur ipſe rerum & hominum molitor Deus Abrahamo, cur eius nepoti Iacobo, cur Ioanni, cur Petro, et ſexcentis id genus, aut noua naſcentibus nomina indidit, aut adultis vetera com-

mutauit ? Quò minùs laborandum mihi video, vobis vt conſilium meum probetur, Auditores, quod de Regis laudibus hodierno die dicturus, eas ab ipſo nomine, tanquam à capite arceſſendas putauerim.

Diuino conſilio non temerè Regi Chriſtianiſſ. Ludouici nomẽ inditum.

Nolite enim exiſtimare, vt cæteris hominibus,ita Regum filijs vix in lucem editis,ex vnius arbitrio ſuſceptoris, die luſtrico nomen imponi. Longa multorum annorum interualla quæ priuatam luſtralis aquæ inſperſionem, & ſolennem ſacrorum rituum acceſſionem diſtingunt, nonne ſatis apertè declarant explorari diligenter quid ætas illa tenerior ſpei faciat ad virtutem ſui generis imitandam? Quid enim aliud ſpectari potuit eo die, Rex Chriſtianiſſime, quo die ſacro delibutus oleo, cœlo terrâque plaudentibus, dulciſſimam illam pulcherrimamque Ludouici nomenclationem reuocaſti? In ſuſceptoris nomen adoptatus es? At is & Paulus fuit Pontifex, & quem vice ſacrâ legauerat,Franciſcus dicebatur. Primum illud vocabulũ in mẽtem venit, eſtq; tàm repentè prolatum, quàm fortuitò cogitatum?At eorum rituum veneranda ſanctáque maieſtas, & diuturna tot annorum expectatio

Franciſcus à Ioyoſa poſteà Cardinalis Oſtienſis ſacri Collegij Decanus.

expectatio quibus iam te viuere, hominemque eſſe ſentiebas, caſus atque fortunæ ſuſpicionem omnem amoliuntur. Parentibus gratificari volebat? quibus? vt Henrico patri, vt auo Antonio, vt abauo Carolo, quos (ſi ſic viſum fuiſſet ſuperis) mirùm quantùm exhilaraſſet non minùs nominis, quam ſanguinis atque virtutum hæres clariſſimus. Fuit igitur illa tua profectò, Ludouice (Nonum illum verè Magnum, verè Ludouicum appello) in Nepotem charitas, in patriam olim tuam pietas, in Imperium Gallicum prouidentia, vt eum tuo potiſſimùm nomine illuſtrares, quem tui aliquando ſimillimum & eſſe, & facere cupiebas; Qui tùm plauſus hominum fuit, quæ gratulatio, quum interceptam per octo Reges, annis penè centum appellationem, quaſi poſtliminio in priſtinum dignitatis gradum reuocares? Cucurrit id nomen admurmuratione gratiſſimâ per ora multitudinis infinitæ, quæ ad id ſpectaculum ex orbe vniuerſo conuenerat, & præſagiente animo, tua (Regum Sanctiſſime) laudum decora, virtutumque inſignia tuo illi Nepoti deſtinabat.

E

Clamores,vt opinor,illi nondum ſatis deſerbuerunt, nec vnquam in eorum qui tum præſentes erant, memoriâ conſeneſcent. Nos autem ad quorum aures leuiorem aliquam lætitiæ ſignificationem rumor ille propagauit, quis vetet, Audit. eandem voluptatis partem reguſtare hoc loco, in ipſis Regiæ domus penetralibus, vt conſeſſus hic veſter, qui quantus quantus eſt Regis beneficium loquitur, in ſuauiſſimo Ludouici nomine, Regijſque laudibus acquieſcat? Quæ vt penitùs veſtris in animis memoriâque inſideant, conficiendum mihi eſſe video, Regem Chriſtianiſſimum hâc ætate,his rebus geſtis, atque virtutibus omnem granditatem maieſtatemque ſui nominis impleuiſſe. Et verò ſeu vim illius ſignificationemque perſcrutamur, ſeu ex vetere Annalium memoriâ replicamus Francorum Principes eo nomine honoratos, vno, altero-ve, nimis dixi, exceptis, vel reliquorum nemo tantum nomen æquauit, vel hic noſter ſuperauit.

Nomina ex hominum moribus imponenda.

Quo die Reipublicæ gubernacula ſuſcipiebant Imperatores Romani, eos Senatus crebris acclamationibus magnóque ambitu, in Antoninorum nomen adopta-

bat:vt præclaro illo nomine & boni principes ad virtutem impellerentur,& mali à flagitiorum dedecore auocarentur. Verùm vt illorum pietati ſuſcepta appellatio parum addidit,ſic neque de iſtorum flagitijs, & crudelitate quidquam diminuit: cùm eam illi etiam antequam deferretur, hi ne poſt admiſſam quidem, mererentur. Eſt enim honorifica nominatio non cauſa morum ſed dignitatis argumentum: neque aliud effecit nomen Imperatoris Optimi, niſi vt in alteris falſum appareret, quod erat in vtriſque alienum. Et hæc quidem appellatio qualiſcunque tandem fuit,fragili nixa fundamento præſentem rerum ſtatum in anxietate, futurum in voto, vtrumque in obſcuriſſimâ rerum ignoratione habebat. Tutiorem itaque nominis imponendi viam repererunt:qui?Poëtæ;quales?dicendũ enimuerò eſt,Comici.Ita enim præcipiunt ſcribendæ comœdiæ magiſtri, eſſe poëtæ illi primùm omnium excogitãdam ſimillimam veri fabulam,quæ in priuati alicuius facto moribuſque conſiſtat; tum demùm illi homini nomen perſimile moribus imponendum. Neque deſunt qui in eam claſſem reijciant Poëtarum Deum Homerum, qui, quem bello Troiano pri-

Digitized by Google

mum occubuiſſe finxit, Proteſilaum; quem de hoſtibus filij cadauer pretio redemiſſe, Priamum appellauit. Facturus-ne ſum quicquam impiè, ſi te hoc loco, Deus Optime, Maxime, cum hominibus eiuſmodi comparauero? Num tu enim magnus Poëta es, vt cum viro ſanctiſſimo loquar, effector omnis molitorque naturæ? Tuæ verò menti vt omnia præſentia ſunt, & eximium illum anticipatæ cognitionis oculum per ea quæ nos homines futura vocamus, circunfers, ſi quem ab omni æternitate deſignas victurum rato tēpore, quem in aliquâ ſtatione ſingulari, tanquam tui exemplar homines intueātur: eius abſolutionem perfectionemque omnem, deinde apto & conuenienti nomine dotes, earumque vſum, & finem complecteris. Vnus è numeroſâ Noëmi poſteritate prouiſus eſt qui diuinitùs electæ præter cæteras genti daret originem: eum Abrahamum, multorum videlicet patrem, placuit appellare. Excutiat ſeruitutis Ægyptiæ iugum infinita Hebræorum multitudo, & medias Erythræi maris arenas illis numero comparanda, ſicco terat veſtigio: vnus tot millia in Regionem illam omni copiâ redundantem introducet, atque is

Ioſüe vocabitur. Regum duorum armis & bellicâ fortitudine aſſertum, amplificatumque eſt Iudaicum imperium; quis potentiam illam præſidio ſatis firmo ſtabiliet, ſi diuturna pacis, & otij tranquillitas aberit? Rex ergo pacificus imperet, qui iuſtitiâ ſubditos coërceat, hoſtes auctoritate contineat, exteros ſapientiæ famâ conciliet, omnes diuitiarum magnitudine antecellat, atque is Salomon nuncupetur. Francorum gentem moribus candidam, Religione conſpicuam, Eccleſiæ præſidium, Regnorum gemmam, Orbis delicias, multis bellorum procellis & tempeſtatibus iactatam, impoſitus derepente naui gubernator priſtinæ reſtituat tranquillitati, portum faciat vbi libuerit, anchoram iaciat quocunque venerit, ſit ipſe anchora vbicunque fuerit, iuſtè piéque imperet; quid multa? Ludouicus appelletur.

Ludouici nomen virtutum Regiarum ſignificationem continet.

Ad hanc tam præclari commemorationem nominis quis ſit veſter, Audit. ſenſus, planè neſcio: ſi tamen ex meo cõiecturam facere permittitis, eâ vos interiùs perfundi voluptate arbitror, quæ poteſt eſſe maxima. Sic enim habete, nihil ad præſentium virtutum quas in Rege Chriſtianiſſimo

miramur commendationem illuſtrius, nihil ad ſpem futurorum facinorum certius hoc vno nomine dici & excogitari potuiſſe. Nam Germani veteres maiores noſtri Regiæ magnitudinis formam, quam animo comprehenſam habebant, huius vocabuli compoſitione complexi ſunt; quo et Reges ſuos ornauerunt: vt non Antoninos ab hominis vnius imitatione, non Auguſtos ab aliquâ maieſtatis ſpecie, non Ptolemæos ab vnâ officij Regij parte, ſed à virtute numeris omnibus abſolutâ Ludouicos nominarent. Eſt enim eius nominis (Litauicum Cæſariana tempora; Luduic ſiue Lodoic, Gothica; Leodeuicum ſiue Leudeuicum Annales Francici vocarunt) bipertita fictio: nam Leodes, ſiue Leudi vetere linguâ Populos ſignificant, vvyk autem Refugium, aut Viam: vt collectâ ſignificatione Ludouicus Populi Aſylum, vel Populi Via nuncupetur. Equidem nolo eſſe hoc loco ſyllabarum auceps, & cantor etymologiarum: ſed tamen eorum hominum qui magna facere, quàm dicere malebant licet admirari ſapientiam; qui omnes Regij muneris partes paucis ſyllabis colligarunt. Nam cum eius officij cæterarum gētium Reges com-

Verum nominis Ludouici etymō eſt Populi Aſylum, aut Populi Via.

muni agnomine commonerentur, ſuum voluerunt ipſo prænomine excitari; vt quoties ſe Regem cogitaret, toties Ludouicum eſſe meminiſſet: ſentiretque ſe fruſtrà Ludouicum appellari nomine, niſi Regem officio repræſentaret. Neque verò alias in Rege virtutes, quàm quæ auguſto illo nomine continentur, Deus ipſe deſiderauit, cùm ab omni æuo ſic homines gubernari voluit, vt vnus cæteris dignitate antecelleret, penes quem rerum ſumma eſſet: vt quemadmodum diuina illa mens per hanc mundi aſpectabilis fuſa naturam: ſic iſte propagato in partes omnes prouidentiæ, potentiæque numine, orbem bonis & neceſſarijs legibus temperaret. Hominis autem illius thronum eſſe iuſſit, arcem bonorum, improbitatis ſcopulum, propugnaculum innocentiæ, inopiæ perfugium, virtutis ſcholam, iuſtitiæ adytum, benè beatéque viuendi officinam, pacis atque otij fundamentum. Huic inter homines Deo beatam ciuium vitam propoſuit, vt ea opibus firma, copijs locuples, gloriâ ampla, virtute honeſta ſit: viuat ipſe aliorum commodis, oblitus ſui; admittat in animum totam Reipublicæ curam, tamque ſe pro ſubditis, quàm ſu-

E 4

Digitized by Google

prà ſubditos eſſe cognoſcat.

Ludouicus populi Aſylum.

Hæc cum de Regibus dico, conuerti me animo, & cogitatione ſentio ad Ludouicum noſtrũ,tuaſque,Rex Chriſtianiſſ. virtutes, quarum primâ hâc ætate tam illuſtria ponis fundamenta non leuiter adumbrare. Enimuerò quid eſt tam Regium, quam ſubditis fruendam dare iuſtitiam? Iuſtus eſt Ludouicus; quid eſt tam Regium quam ſalutem hominibus dare, benignitate & clementiâ imperium temperare, Religionem patriam quam à maioribus noſtris accepimus colere diligenter, & retinere? Pius eſt Ludouicus; quid eſt tàm Regium quàm innocentibus aſylum, ægris ſolatium, inopiæ ſubſidium, virtuti præſidium præbere? Populi perfugium eſt Ludouicus. Sic enim cogito totam in Regis noſtri ſinum effudiſſe ſe Rempublicam cum primum ad eius acceſſit gubernaculum, & apprehenſo clauo maximum ab vniuerſo naufragio auertit periculum. Certè poſt funeſtiſſimum illud parricidium cuius meminimus vt execremur, quo deſperati hominis præcipiti furore & amentiâ, Sol de mundo, id eſt è Galliâ, & viuis ſublatus eſt Henricus ille Magnus; meminiſtis, Audit. quæ hominum

conſternatio, quæ ordinum confuſio, quæ rerum perturbatio fuerit: quanti externorum bellorum turbines nauem præcipitantem iam & inclinantem euerſuri, qui ciuilium tumultuum vortices hauſturi timerentur: dùm homines metus ſuos ſtupendo magis, quam loquendo nunciarent, inque communi deſperatione perire cum omnibus, ſingulis eſſet ſolatium: ſcitis illo die Regem in Senatu cùm ſalutarent Patres Conſcripti Ludouicum, & ſequenti, cum in magnâ Principum, & Procerum coronâ ſpectandum ſe præberet, cùm arma de manibus poni edicto iuberet, ne quis publicâ trepidatione ad priuatam audaciam abuteretur: tantam derepente pacem, tantam tranquillitatem extitiſſe, vt non ereptus hominibus Henricus, ſed mutatus; neque eo motu labefactata eſſe Reſpublica, ſed vt ſtaret firmiùs, titubaſſe videretur. Lætæ per vrbem quacunque incederet acclamationes, ſublatum ferale iuſtitium, apertæ officinæ, feſti per plateas vicoſque ignes de morte, de luctu, de fortunâ triumphabant: remotioribus oppidis priùs gaudij ſeges, quàm doloris materia, ante pacata omnia quàm timoris cauſæ nuntiabantur.

enim fuit hoc Regis,non Ludouici fatum, vt patiens imperij populus Principem ſine diſcrimine ſumeret, tanquam de manu naturæ. Iſtud cum dicitur, quis non videt nominis noſtri dignitatem ſtabiliri,quodque alius quilibet Franciæ Delphinus perfeciſſet, hoc iſtum & potuiſſe vt Regem facere, & debuiſſe vt Ludouicum? Deinde traductus in Germaniam exercitus, qui patris fidem exolueret, qui ſocios, atque amicos principes manu, conſilioque adiuuaret: miſſi in Lotaringiam Legati, qui diſſidentes periculosè fratrum voluntates ad piam, & æternam pacificationem adducerent; alij qui ardentes peſtifero bello Italiæ citerioris prouincias luſtrarent, pacē inter Principes redintegrarent, redditiſque veteri Domino Vercellis bellum penitùs profligarent. Quæ res omnium oculos menteſque ita deuinxit, vt Romanus Pontifex ex illâ rerum humanarum arce, ex quâ veluti ſpeculâ præclara omnium facinora contemplatur, duo in illâ Regis ætatulâ mirari ſatis non poſſet,Beneharnenſis Eccleſiæ res (vt tum putabatur) compoſitas; & captam iure belli vrbem, loco opportunam, opibus nobilem hoſti ab victore reſtitutam. Horum vel

vnum cogitare,fortis eſſe animi ; aggredi, magni & exaggerati ; perficere verò tam paruo labore, perfectæ demum cumulatæque felicitatis. Quis enim credat puero adhuc tantam vim & auctoritatem fuiſſe, vt fidei & bonorum hoſtes terrore, vicinos Principes reuerentiâ, imperio ſubditos contineret ? Sentio me impreſſa vbique terrarum virtutis illius veſtigia conſectantem, euectum longiùs quam propoſiti neceſſitas deſideraret: Ex hâc tamen peregrinatione domum illud ſaltem referemus, non vnius Francorum populi, ſed præcipuarum orbis vniuerſi gentium, atque nationum in Ludouico perfugium reperiri. Prætermitto audita ſæpe ſubditorum vota, vectigalia attritis prouincijs, aut imminuta parte maximâ, aut penitùs condonata: pacem toto regno priuatis incommodis, bono publico ſæpe confirmatam ; & ſexcenta vobis non ignota, quæ Regi cuilibet Aſyli popularis nomen mereantur, ſtabiliant Ludouico. Venio iam ad alteram regalis huius vocabuli poteſtatem, quâ ex Ludouici nomine datam diuinitus populo viam auguramur.

Ludouicus populi via & exemplum.

Magnam (Auditores) virtutis neceſſitatem Regibus Deus impoſuit, quibus

ſolis eſſe malis in ipſo cordis receſſu non licet, nedum in aperto palatij. Dicta omnia, factáque Principum rumor excipit: cumque paruam habere non poſſint famam, eniti debent atque contendere, bonam vt habeant; Sic animo comparati neſcio quibus vinculis ſubditorum animos ad imitationem ſui rapiunt, & eos rectè facere docent iubentque, faciendo. Quid enim eſt Regis vita niſi cenſura? quid vox niſi viua lex? quid actiones niſi præcepta? quid exempla niſi imperia? Cum hæc agitaret Ludouicus, ſimulque ſtatueret omnibus imperaturum meliorem eſſe debere omnibus; quod ad terrenæ dignitatis apicem eueheretur, fortunæ eſſe non virtutis, caſus non iudicij, felicitatis non bonitatis: eam ipſe ſibi legem dixit, vt cum in ſummâ poteſtate licere videret omnia, libére tantum vellet optima. Itaque gentis lege ortus ipſius meruit imperium, ſed legi virtus addidit ſuffragium: illa fecit vt oporteret, hæc vt deceret imperare Ludouicum. Quantâ priuatam vitam agat innocentiâ, teſtes ſunt diurna pietatis officia, quibus ſibi numen tantâ Religione demeretur, vt eum non in ſummâ fortunâ natum, non in aulicâ educatum licentiâ diceres,

diceres,ſed inter mediæ ſortis homines,ſub coactoris alicuius adoleuiſſe diſciplinâ. Vetus eſt in Rege optimo non tardari ſomno, non detineri negotijs, non auocari venationis voluptate, ab incruento altaris ſacrificio quotidie frequentando: nemo miratur feſtis diebus concionum, aliarumque precum celebrata ſolennia: vſitatum eſt poſt ſolis occaſum ponere cum conſcientiâ rationes, & de ſingulis factis dictiſque in iudicium venire. Quid dicam de crebrâ, & pluſquam menſtruâ peccatorum quæ in hâc naturæ fragilitate obrepere neceſſe eſt, expiatione? cuius ſacramenti vſu profeſſus aliquando eſt,ſanctéq; audientibus purpuratis pluribus cõfirmauit, ſe non iuuari modò, verum etiam magnopere delectari. Eant nunc extortæ pietatis homines, quos ſcelerum conſcientia annuæ eorum confeſſioni tanquam cataſtę & eculeo admouet;qui ſic agunt vt nolint, ſic loquuntur vt contemnant, ſic ſentiunt vt non audeāt aperire medico vulnera, & ſalutarem curantis ſeueritatem experiri. Timeant iudicem ij quorum ab oculis libido, facinus à manibus, flagitium à toto corpore nunquam abſuit: ad æquitatis tribunal, ſanctitatis recuperatio-

nem, meſſem gratiæ lætus atque alacer ibit Ludouicus, ſiſtet ſe Deo vt iudici non ſeuero,vt parenti non irato:committet vnius hominis auribus quæ omnium oculis explicare non erubeſcat. Iam quanta inter Regiæ menſæ delicias victus temperantia, quanta in ipſo adoleſcentiæ feruore continentia, quæ rerum omnium præterquam honeſtiſſimi laboris moderatio? Quis ab eo toleratus vnquam eſt alienæ laudis inimicus obtrectator? Quis dulce adulationis venenum in eius aures ſecurus infudit?In quos ſeueriùs iracundiam virtutis ſuæ cotem diſtrinxit, quàm ſi quibus prætextatum aliquid temere excidiſſet? Hoc eſt, Audit. viam populo ad virtutem facere,hoc eſt blandè ad honeſtatem cogere, hoc eſt pietatem volentibus imperare. Nam vt flexibiles ſunt animi noſtri quancunque in partem ducimur à Principe, dominique moribus viuit familia, ſcitum eſt illâ Regis conſuetudine, magnum aulicæ licentiæ frenum iniici, vt malos aut eſſe, aut parere ſub bono Principe pudeat. Teſtes frequentia iubilæa quæ Pariſijs,quæ Rotomagi,quę Fonte Ebaldi tantâ religione celebrauit Curia, vt ciuibus ſpectaculo,exteris miraculo eſſet,omnibus

ardentes ad pietatem faces admoueret. Regis exemplo pedites deſtinata precibus templa frequentabant Principes,& venuſtula illa palatinorum troſſulorum turma; Matronæ opulentæ, optimates, quæ ante illud tempus vſum pedum amiſerant, atque ipſæ Regis Sorores,puellæ tenerrimæ, lutulentas pede intrepido vias calcabant, cùm quas ante ſordes, execrabantur, imitandi Regis ardor faceret pretioſas. Quis hoc alius lege, pœnâque extorſiſſet? Quis rem ſi ab vno fieret difficillimam, fieri ab omnibus impetraſſet, qui prior ipſe non feciſſet?

Eorum Galliæ Regum qui Ludouici nuncupati ſunt virtutes Ludouicus noſter repræſentat.

Atenim populi aſylum, & viam vt nomine, ſic officio, vitâ, moribus exæquat Ludouicus; an etiam gentilium maiorum virtutes in quorum ſceptrum & nomen hæres fortaſſe nō digniſſimus allectus eſt? Alexandro militi dicebat olim Magnus Imperator,Eia, commilito, Alexander es, caue quicquam timidè geſſeris aut ignauè. Quàm ſæpe illud ſibi dixiſſe Ludouicum putatis (Auditores) ſeu cum in ingenti Luparæ aulâ diſpoſitas maiorum imagines intuetur, ſeu res ab eis præclarè geſtas ex Annaliū vetuſtate erui, ſibique à ſacræ memoriæ magiſtris enarrari iubet? Quo

A Iuſtitiâ ſibi agnomen elegit Ludo-uicus.

enim ſpectat diuina illa vox cum ſub ipſis regni auſpicijs quæſiuit ex hominibus ſapientiſſimis, quibus cenſerentur cognominibus, qui olim Reges ſub Ludouici nomine floruiſſent? Vbi accepit Tranſmarinos à loco, Hutinos à moribus, Craſſos à corpore, Deſides à vitâ, Pios ab animo, Leones à fortitudine nuncupari: Eſt-ne, inquit, quem pacis bellique facinora Iuſtum appellarint? Minime omnium; licet enim ſanctitate Nonus, ſapientiâ Vndecimus, patriæ charitate Duodecimus illuſtres fuerint, quod aſſequi ſine iuſtitiâ non potuerunt, nemo tamen vnus in illâ dominâ, atque Reginâ virtutum peculiare ſtudium collocauit. Quod ergo mihi, ſubiunxit Ludouicus, Regnóque benè vertat, Iuſtus & eſſe volo, & appellari. Magnifica vero vox, & excelſo animo digna, quâ humanæ coniunctionis vinculum, officij Regij finem vnicum, virtutum omnium ſummam vno complexus deſiderio, in eo culmine puer adhuc, & iam tùm aliquid ſapere incipiens fixit veſtigium, quò maturæ ætatis homines vix tandem gradatim perueniant.

Ad maiorũ imitationem

Videor mihi videre ſedentem ad maiorum imagines Ludouicum, & ſingulorum acta,

acta, tituloſque curioſè perlegentem, hæc ſecum diuinâ illâ mente cogitare. Natus es, Ludouice, quò iſtorum optimi euaſerũt: illi Regnum è paruo fecêre magnum, tu à Regno magnitudinem accepiſti: dederunt illi periculis & laboribus quod tu conſeruares. Habet & ars regendi gloriam ſuam. Fortes illi fuerunt; tu eſto iuſtus: facile nomen, quod miror nullum aut meruiſſe, aut accepiſſe: quis autem è ſubditis non dediſſet ſi meruiſſent? Quæcunque ſparſa per hanc Regum tabulam virtutum inſignia video, diuino iſto nomine continentur. Tu quidem Clodouæe Merouingiorum ſtemma Ludouici nomine illuſtraſti, tu Remis inauguratus es, tu liliatum ſcutum prætuliſti, tu fidei perduelles magno animo domuiſti: illis rebus res ego meas video reſpondere, niſi quod diutiùs ab gratiâ diuinâ extorris mancipium dæmonis perſtitiſti: ego non terreni priùs quàm cœleſtis Regni hæres deſtinatus, in adoptionem filiorum Dei ſum vocatus. Quis ille autem in ſecundâ Carlouingiorum ſtirpe obeſus, ſemiſomnus, cultu muliebri? Quis, malum! iſti Ludouici nomen indidit? quid pugnantia aut loquitur, aut viuit?

Ludouicus qui ſit, deſes eſſe poteſt? ô labem nominis! ô Regni dedecus! tu illâ tuâ indignitate cæterorum coloribus vmbram præſtitiſti, vt eminerent. Quàm turpe omnium vtilitati natum regiæ parietibus includi; aliorum oculis videre ſubditos, quos ad fruendas voluptates tuas mendicitate oneraris; alienis auribus cœli terræque de te querelas exaudire? An ſi tu bubulcus, aut militaris lixa natus eſſes, hâc apud poſteros infamiâ laborares? Quid hîc tibi animi Ludouice? In hunc excandeſcis? eum liberè non tu ſolus, ſed & ſubditorum quilibet conuicio verberat: Quid agis? Libera eſt poſteritas, quod eſt, ſentit, quod vult, loquitur: illi labora, viue ęternitati. Apage mihi verba iſta byſſina quæ blandiloquentiâ ſuffocant; ite vos tineæ, ſoriceſque palatij, titillando proditis: ſiquidem meę fortunæ alij, ego amicus animo meo fuero. Nihil ſapit cui nemo verum fateri audet; ſtultus eſt qui neque ipſe ſibi. Famæ, Ludouice, ſeruias oportet, & conſequenti ſeculorum memoriæ. Latere non magis tibi, quam ſoli contingit: tua dicta factaque auriti vocaleſque reddunt parietes: numeris omnibus abſoluta ſint oportet, quæ ab omnibus probari

debeant. Excitent te ad ſummum decus, tum maiores cæteri, tum ſuperfuſa omnibus tria illa lilia, inſigne regiarum virtutum ſymbolum: Fidem excole laudatarum actionum fundamentum: adde Sapientiam rerum omnium moderatricem: muniantur hæc duo Militari gloriâ; quid multa? Deum, animum, nomen ſequere: Ludouicum te iuſtum & ſentiant homines & prædicent. Hæc & ſimilia cum ſolus in conclaui meditatur Ludouicus, ſéque ad regnandum exercet, num vobis obuerſatur ob oculos animóſque, architectus aliquis qui ſplendidiſſimam extructurus non Regi cuipiam, ſed ipſi felicitati baſilicam, nobiles orbe toto regias explorat, vt conſtantem vnam, & abſolutam perfectionem ex aliarum quaſi adumbratione conſtituat? Inſpiciamus ſi placet, Aud. quantæ ſubſtructionis fundamenta iecerit, quam altè extulerit, quibus è Regijs pręcipuas ſibi partes deſcripſerit.

Scio equidem, Audit. nihil non lentè, non parum gratè ſine comparatione laudari: ſed illi mihi malo publico, & virtutis facere vidētur, qui principū laudationes ſuis ſe partibus abſoluiſſe autumāt ſi eos collatione cū malis facta diſſimiles oſtenderint. *Cum optimis Francorum Principibus comparandus eſt Rex optimus.*

Atque ille ipſe virtutis, iuſtitiæque princeps Traianus incomparabili illo Panegyrico ſic laudatus eſt, vt ſolâ peſſimorum comparatione optimus videatur. Ergo-ne Regum felicitas eſt malus prædeceſſor? aut in ſummo honorum apice conſtituti ſatis ſunt boni, ſi abſunt à peſſimis? Panegyricum inſtituis: cui? Principi: quo agente? vtilitate publicâ: quo fine? vt bonus quæ facit, malus quæ debet facere cognoſcat. Eos igitur ad quorum exemplum ipſi ſe forment, profer in medium: prætermitte ſilentio quæ alter commemorata non amet, alter etiam execretur. Quare iure mihi in primis lætandum eſſe video, quod hoc loco, hâc laudationis formâ, ſolos bonorum optimos cogar producere. Cùm enim conſtet in nobiliſſimâ Regum Francorum ſerie, quibus diuinum Ludouici nomen contigit, eos & numero, & rebus geſtis antecellere; paucos de illis, quanquam omnium virtutes complexus eſt, nullo ordine ſeligam, vt & mihi deſinendi libertas ſit aliqua, & vobis nulla neceſſitas audiendi.

Ludouicus Magno Patri ſimillimus filius.

Mihi ſanè (Auditores) Ludouici Octaui elogium præter cætera ſemper arriſit, quo patris optimi filius, optimi filij pater

fuiſſe dictus eſt. Is enim patrem habuit Philippum Auguſtum, quem Adeodatum ſua ſecula vocitarunt; filium verò Ludouicum Nonum, quem virtus, religio, pietas conſecrauit. Hoc præconio quid Regi felicius, quid populo dici poteſt optabilius? à patre virtutis exemplum habebat; in filio ſtabilitatem imperij: dederat ille vt priuatim bonus; faciebat hic, vt etiã ſubditis eſſet commodus: pulcherrimam virtutis, felicitatiſque hæreditatem à patre acceperat, quam filio integram reſeruauit. Potuit-ne hinc atque inde ſuos ſpectare bonos, non ipſe optimus? Vellẽ Deus immortalis feciſſet, vt idem de te, Ludouice, prædicare poſſemus! vtinam paruulus aulâ luderet Ludouicus, qui te tantùm ore referret! pangeres ſceptrum Gallicum firmiore illâ columnâ, Lilium Francicum bulbo ſingulari adaugeres. Ætas non poſtulat, inquies: Certè; ſed ſubditorum, ſed amantium, ſed cupidè appetentium votis nihil eſt præmaturum. Alterum autem quàm tibi liberaliter Deus contulerit non dico, ne ſolem ipſum facibus videar adiuuare. Alexandro Philippus pater, non ſatisfecit: itaque Iouem ipſum in illud nomen adſciuit

digniſſimus Ammonis cornibus filius. Philippum Auguſtum patrem Ludouicus Octauus non æquauit: itaque filium ſuſtulit, qui ſuperaret. Tu autem, & Henrico verè Magno beatiſſimus es, & Henricus qui non niſi ingentia vt facere, ſic amare potuit, in vultu tuo, atque moribus acquieuit. Itaque non eſt quod aut ementitum ſupponas patrem tibi æqualem, aut vllius filij humeris incumbas, quibus altiùs ſubuehare. Si verè dixit ille, (atque vtinam verè non dixiſſet!) tam exiguum eſſe bonorum Principum numerum, vt in annulo vno poſſint deſcribi; eius certè annuli gemmam (abſit verbo inuidia) faciet Magnus Henricus, quem militari gloriâ veterum pauciſſimi ſuperarũt, Clementiâ, Fide, Religione, Regijs virtutibus nullus æquauit. Huic autem eius filio quis negèt acceptam referri oportere præclarorum quæ ipſe inchoauerat operum perfectionem? Exeunte pueritiâ miles fuit Henricus; Ludouicus etiam Imperator: per vniuerſam Galliam bella circumtulit Henricus; pacem, ſalutem, felicitatem Ludouicus: ille multa oppida vi ferroque expugnauit; huic ad abruptos pontes, ad vrbes munitiſſimas, ad arces inexpugna-

biles veniſſe, viciſſe fuit: ille Orbem terrarum nominis ſui, armorumque terrore compleuit; decem ante huius ortum diebus, terra multis Europæ locis tremuiſſe dicitur, quaſi præſentiret Galliam ſibi dominum parturire, qui decimo regni anno formidabilem ſe hoſtibus reddere inciperet. Ille diram ſingularium certaminum carnificinam, & ingens illud duellorum incendium, quod opinione gloriolæ quaſi flabello ventilatum nobiliſſimam regni partem fœdâ depopulatione vaſtabat, edicto repreſſit; hic eodẽ maiore in ſuos charitate renouato ſæpius, & opportunâ ſeueritate atque conſtanti ſtabilito, paucorum ruinâ, omnium metu ſuſtulit, ſuffocauit, extinxit. Ille hæreticos, quorum furioſa Religio, ſanguine & cædibus; audacia, bellorum licentiâ; opes, rapinis & ſacrilegijs creuerant, tolerandos putauit; hic odit quibus nihil debet; contemnit qui nocere non poſſunt; laceſſit quos perdomat: quique armatis ante precibus nihil non poſſe videbantur, Regeſque ducebant non ſuæ libertatis dominos, ſed voluntatum adminiſtros, nunc victi ſuppliceſque caput fortunaſque ſuas redimere coguntur. Ergo deuotæ iam illæ publicæ tranquillitati

victimæ à Rege Optimo ſeruantur, vt clementiæ exemplum, vt gloriæ ſeges, vt perennis materia triumphorum. O non degenerem ſanguinem! ô ſanæ radicis vegetum ſurculum! ô maiorem fonte ſuo fluuium! ô filium parente optimo meliorem!

Ludouici fortitudo & virtus militaris.

Has verò virtutum inſulas quibus tandem artibus meruerit Rex Chriſtianiſſimus, ſi quis à me quærat, duas potiſſimum recenſebo, fortitudinem, & ſapientiam; quarum alteram à Ludouico Caroli Calui fratre: alteram ab eiuſdem filio Ludouico altero hauſit, & expreſſit. Sic enim referunt hiſtoriæ Ludouicum Secundum Lotharij filium, comptos & delicatos milites execrari ſolitum, vt qui armis potius & laboribus, quàm delicijs, & choreis delectaretur. Deus Immortalis quam breui penicilli ductu totum Regem expreſſimus! Quid enim aliud eſt Ludouicus, quam voluptatum oſor, ſomni parciſſimus, laboris tolerantiſſimus, hoſtis otij? quis illum vnquam in quiete vidit? quis in lecto matutinâ ſalutatione occupauit noctes ſolidas dormientem? Iter aut negotium confecturo ſolenne eſt punctum temporis quo ſit illud aggreſſurus

deſignare : quis non diu ante horam paratum conſpexit ſocordes excitare, inſtare pigritantibus, expeditis præſtolari? Quid dicam de admirandâ laboris tolerantiâ, cùm ipſo meridiani ſolis æſtu vibrante, apertas camporum planities non pedibus magis quàm curſibus peragrat, cuſtodiæ ſuæ paucos qui ſubſequi poſſunt non ducit, ſed rapit, turbiniſque in morem vbi fuerit, quà tranſierit, quatenus progreſſurus ſit explicari non valet : Quis è totâ aulicorum cohorte feruentes arenas, & hiulca ſiti arua rapientem comitari poteſt ? quis attingere ? quis non longo ſubſequi interuallo? Pulchrum eſt generoſo puluere ſordere venantem, & neglectæ veſtis lacinias per ſenticeti aſperitates trahere, foſſas tranſcendere, ſiti confectum anhelare. Atque hæc ipſa venatio quam laborioſa quies eſt, quam idoneum iuſti prælij ſimulachrum, quam negotioſa ſpecies otiandi? Itur in inuia humanis luſtra veſtigijs, obſepti dumis horrentibus aditus perrumpuntur, pendentia rupium, montiumque iuga ſuperantur, excutiuntur cubilibus feræ naturâ immanes, paſtæ ſanguine, periculo quod præſens ſentiunt furibundæ:

Digitized by Google

hîc quod Perſarum Regibus mos & lex, id Ludouico dedit habilitas atque induſtria, vt primus venationem feriat: prodijſſe prædam è latebris ictus admonet, priuſque Regis ſolertia glande transfixit, quàm canum ſagacitas videri nunciarit. Quòd ſi aucupium eſt, quam elegeris auiculam in ipſo aëre ſecurè volitantem, notato etiam quod ſoli veſtigium cadendo cruentatura ſit, aſſequitur. Placet interim laborum mutatio, ne aut vires violenti, aut ſalutem periculoſi, aut ſanitatem continui exhauriant. Nunc profertur in flumina corporis robur, & magno remorum impetu fragoréque obſtantes aquarum franguntur vortices; nunc in ipsâ regiorum nemorum amœnitate caſtella munitiſſimas arces imitantia extruuntur: primus in opere Ludouicus terram ligonibus aperit, fundamenta excauat, foſſas prętendit, muros terreſtres excitat, perfectiſq; omnibus, ipſe propugnantium oppugnantiumque vices partitur, ordines diſponit, & in ſimulatâ illâ oppidorum aggreſſione dat ardorem pugnantibus, à quibus accipit diſciplinam. Illis nimirum gradibus ad eam rei militaris peritiam aſcendit & gloriam, quam nuper ingenti cum vo-

Digitized by Google

luptate Flexienſis ager aſpexit. Diſpoſiti per ſigna ordines,iam non ludicri,explicatus apparatus,inſtructæ legiones:illi cataphracti haſtas vibrare, hi tormentarios ſclopos amitibus incubantes minari, hinc decurrere equites,illinc imaginariâ pugnâ pedites velitari : Ludouicus autem vnus tot corporum animus,certè inter tot virorum fortiſſimorum miracula,vnicum ſpectaculum, flagrante cœlo, criſtâ decorus, collari conſpicuus æreo, eminens in equo, curſitare per cuneos, ſalutare manipulos, aciem explorare : modò ſpectante exercitu equum admittere, admiſſum ſuſtinere,leui & penè nullo freni ductu girare in orbes, impetum dare,frangere; quæque ſeſſor periti ſſimus in campeſtri meditatione ab nobilibus diſcipulis raró exprimat, ea per ſe ſe Imperator adoleſcens exequi. Quis tibi diſciplinam illam campiductor tradidit Ludouice? An vt Alexander quæ ad regiam dignitatem faciebant ſine magiſtro ſolus, ſic tu quæ ad bellum gerendum,& arma tractanda, à naturâ tuâ eiuſque ad omnia glorioſâ propenſione didiciſti? An Martios tibi animos infudit parens ille tuus, cum ipſo ortus tui puncto tenerum corpuſculum amore paterno circumferēs,

tibi in delicatas manus enſem dabat, vt non prius ſpirare, quam ferrum tractare, non prius viuere, quam enſem ſtringere inciperes? Quid tum emeritis ducibus, quid veteranis militibus, quid ipſis etiam tyronibus animi fuiſſe putemus, cum & Regem viderent, à quo videri beatum erat, eundemque imperio ducem, manu, operâque commilitonem ſpectarent? Quam ſæpe his ſe vocibus ad periculorum contemptionem incitarunt; quid moramur? quid hanc Regis alacritatem perdimus? claſſicum eſt, canit commiſſionem, eamus, pugnemus: Rex eſt qui virtutem & nouit, quam incitat; & amat, quam exercet; & compenſat, quam præuenit. Iam verò quantum à ſuperfluo corporis cultu, & munditiâ non virili abſit Rex noſter, niſi qui eum nunquam viderit, ignorat nemo. Impexum illud capillitium, cincinnus in humerum temerè proiectus, ſqualida ſudore & puluere facies, neglecta veſtis, gladius è zonâ decuſſatim obliquatâ pendulus, quid aliud indicant, niſi virum eſſe, fortem, militem, quid plura? Regem Francorum. Equidem ſic inter hiſtoricos conſtare video magnis olim ducibus commune illud fuiſſe, vt communia cum militibus

bus

bus haberent omnia, nihilque eos à cæteris, præter virtutem, & imperium diſcerneret. Laborant Panegyriſtæ veteres, qui narrare nihil ſciunt, niſi vt in maius extollant, vt credamus ſimillimam illi ipſi, quam nuper omnes oculis noſtris in Rege ſpectauimus, formam & habitum fuiſſe Conſtantini, cum is adhuc adoleſcens Cæſaris titulo Rempub. in Gallijs adminiſtraret. Aliam vobis vt cuique collibitum fuit imaginem efformaſtis; mihi certè perſuadere non poſſum diſſimilem admodum fuiſſe Alexandrum, quando Philippo patre mortuo, Græciam vniuerſam non paſſibus, ſed victorijs peragrabat. Quàm lepidum erat ſciri ab omnibus Regem in hoc ſuo Collegio eſſe: quis, aut vbi eſſet à pleriſque ignorari? quam multi in auras temerè ſalutationes, gratulationes, acclamationes iaciebant, in Regem vbicunque eſſet, caſuras: dum alter in interiora ſepta volentem ingredi, turbæ metu, obiectâ ianuâ prohiberet: alter à ſocio cui Rex innitebatur, & penè ab ipſo Rege quæreret, vbi Rex? Nimirum ſcenicos Reges videre ſoliti pueri, paludamentum purpureum, coronam gemmatam, ſceptrũ aureum, baſilicum inceſſum, cothurnata

imperia, ſeſquipedalia verba requirebant, Regem ijs rebus æſtimantes, quas ſi ſemel in ſcenâ geſtarint, beatuli videãtur.

Ludouici prudentia.

Sed quoniam plura in Reipub. adminiſtratione conſilijs, quam omni iſto militari apparatu geruntur, ſano Ludouici Tertij conſilio vſus eſt, qui, vt accepimus, ſopitis ineunte Regno diſcordijs, ſapientibus regendum ſe commiſit. Superauit etiam parte non minimâ noſter Ludouicus, qui in illis componendis, non ſuo impetu, ſed alieno ductu; non ex arbitrij ſui cupiditate, ſed aliorum maturitate verſatus eſt. Enimuerò licet Princeps diuinæ ſit particeps poteſtatis, & æquabiliter in gerendis rebus fuſa eſſe debeat prudentia; quemadmodum Deo nihil eſt, aut longinquitare obſcurum, aut obſcuritate incertum, aut incertitudine difficile: habet tamen limites ſuos quibus definiatur humana mens, nec eo perducit prouidentiam, quo ſpem proijcit. Quare adminiculis alieni conſilij nitendum eſt, & quærendi Conſiliarij ſapientiæ antiſtites, mundi lumina, ingens boni imperij inſtrumentũ. Eos ergo delegit Ludouicus, quos verè delibatũ prudentiæ florem poſſis dicere quos veterum exẽplis doctrina inſtruxit, documẽtis ſuis,

ſæpe & nocumentis vſus erudijt, ſenectus feruore animi temperato notandis, quam nouandis rebus fecit aptiores. Has Conſi medullas, ſapientiæ corcula, cum humeris patriam ſuſtentare inciperet, priuatim ſic affatus dicitur Ludouicus. Fideles vos mihi date factorum duces: ego me ſtrenuũ, conſtantemque conſiliorum veſtrorum profiteor adminiſtrum. Audieras, Ludouice, magna negotia magnis auctoribus egere? An per te vnius hominis mentem tantæ moli eſſe imparem proſpexeras? Didiceras ex litteris, quas primâ ætate, quantùm Regi ſat eſt, delibaſti, ſapientem principem fieri ſapientum commercio, ſecurum præſidio, iuſtum conſilio? An illud naturalis tibi iudicij bonitas ſuggerebat? Ex vſu fortaſſe procedit illa tua in eximiâ rerum omnium felicitate moderatio, quâ imperandi gloriam, ipsâ velut obſequendi poteſtate temperas: neque ſucceſſus vllos bonos exiſtimas niſi quorum ſemina & initia à viris couſultiſſimis accepiſti. Quantùm autem propè ſis vt ipſe tibi conſulere noueris, vel hinc apparet, quod è diuerſis ſententijs quæ in illo ſapientiæ ciuilis adyto à pluribus proponuntur, earum optimam tuapte ſponte

Egregia Ludouici vox ad ſuos conſiliarios.

deligis quam ſequare. Itaque diſceſſione opus non eſt, ſed ea pars quæ tuo probatur aſſenſu, maior eſt: eandemque conſiliorum euentus ſolet facere meliorem. Quid hîc potiſſimùm miremur, Audit. quo nomine virtutes iſtas nuncupemus? in Regiâ poteſtate ab alieno pendere arbitrio; vtiles adminiſtrandæ Reipub. vias primum peruidere, poſtremum eloqui: laude ſapientiæ ſubditis velle cedere: audire patienter quod probari non poſſit, probare prudenter quod ſolum audiri debuerat: ius illud delicatum Regiæ vocis in Regni ſpeculâ exuere, & id tantùm alijs imperare quod aliundè ſibi perſuaſerit imperandum? Quam longè ab Auguſti ſuperbâ oſtentatione diſcedit Rex modeſtiſſimus, qui vt ſe iuuenes ſenem audirent poſtulabat, quem iuuenem ſenes audijſſent. Egregiam verò iuuentutem! in quâ ab irâ, ab impetu, ab ambitione conſilium ſumpſerat, quod maturæ ætatis homines ſæuis adulationibus probare cogebantur, non vt veri copiam facerent, ſed vt impotentis pueri cupiditati velificarentur. Præclaram adoleſcentiam! quâ duodeuiceſimum vix egreſſus annum, iam pugiones in ſinu amicorũ abſconderat, inſidijs M. Antonij

Conſulis

Conſulis latus petierat, proſcriptionis edictum inter cœnam dictauerat, Peruſinas aras hominum innocentiſſimorum ſanguine cruentarat. Tam fuit vecors & amens Octauius, vt ſine execratione ad tempus illud oculos retorqueret? vt non miraretur viuere ſe, qui ſimplici & incautâ ætatulâ, conſiliarios audijſſet tàm malos, támque præcipites?

Ludouici in Regnum, & ſubditos charitas.

His atque talibus rectè factis quam ſibi apud exteros famam, apud malos terrorem, apud bonos exiſtimationem confecerit, nemo eſt qui non ſentiat. Videamus modò quantùm ſibi ſubditorum omnium amorem conciliarit? Quid? Ludouicus Primus, Pius, Duodecimus, Pater populi ob mitioris animi dotes vocati ſunt: eam illis Ludouicus bonitatem & appellationem non inuidebit? Enimuerò quæ res eum potius ad Reipub. adminiſtrationem impulit, quàm ſumma rerum perturbatio, & impendens in omnes horas Regno periculum? Prius quidem Patris magiſterio ad artem illam artium informari cupijſſet: & ſi res ſortis fuiſſet, non naturæ arbitrij, non originis, emenſis omnium ordinum gradibus, ad faſtigium iſtud maieſtatis aſcendiſſet. Verum ſubitâ tem-

peſtate deprehenſa Gallia, in eius ſe fidem ac Clientelam poſuit, quem diuinitus ſibi nouerat deſtinatum. Non potuit reſiſtere Ludouicus patriæ parentis optimæ imperio, & inuitus, vt fama fert, ijs ſe fluctibus, in quibus nihil çertum eſt, prçter incertam ſalutem, commiſit ac tradidit. Quantâ deinde curâ ac ſolicitudine rem adminiſtrarit, quàm opportunè motus omnes compreſſerit, quàm parum ſibi pepercerit vt ſubditis præſidio eſſet, quid attinet recenſere, cùm in conſpectu ſpirans adhuc armati, & laborantis imago verſetur? omnium enim noſtrûm ſomnos illius vigilia defendit, omnium quietem illius peregrinationes, omnium delicias illius induſtria. Nimirùm ita ſecum cogitat Rex optimus, vt orbem vniuerſum Dei, ſic priuatum aliquod regnum, Regis vnius domum eſſe; dominum, & patremfamilias Regem, qui non vt ſeruis herus, ita ſubditis imperet, ſed tanquam filijs: ſuum igitur eſſe ſingulorum vtilitati conſulere, neminem grauius habere, omnes in officio retinere: Regem officij eſſe nomen, non naturæ: non minùs hominem ſe, quam hominibus præeſſe: in ſuis quoque ceruicibus imminere ſempiternum dominum, quem dies noctesque ti-

meat;omniũ ad ſe, ſuas ad illum rationes deferri. Itaq; fabrum eſſe ſe fortunę vniuſcuiuſque è ſubditis, Deum autem ſuæ: ſe à ſtatu in homines, illum à naturâ imperium in Reges poſſidere. Ita demum comparatus animus quem ambitionis curſum non retardet, cui non moderetur felicitati, tantò auguſtior, quantò modeſtior? Ex eo ſenſu, tanquam è perenni & liquido fonte, manauit illa comitas atque humanitas ſingularis, quâ ſubmittit ipſe ſe, ſummumque illud faſtigium ad omnia priuatorum colloquia inclinat: ſibi ſupplices quoſlibet prior agnoſcit, hortatur accedere, ſalutat liberaliter, paucis beneuolentiam, nemini audientiam denegat. Veniat nunc ille Romanorum odium, labes hiſtoriæ, monſtrum principatus, qui Senatoribus populi Rom. pedem ſiniſtrum oſculandum porrigebat: prodeant è Perſepolitanâ Regiâ dicam, an arculâ? Reges illi Regum, qui ſe vix vnquam dabant in publicũ: quos amicorum intimæ admiſſionis cohors rarò ſiue veli alicui⁹ interiectu, & quaſi tranſennâ conſpexit. Exiſtimabãt illi fortaſſe ignotum omne in vulgus eſſe pro magnifico, & viles fieri Reges qui ſint valde ciuiles. Quaſi regnare dicendi ſint ij

Digitized by Google

qui domus vnius ſepto,vt cicurādæ,aut ſaginandæ feræ clauduntur:qui ſolitudinem nūquam deſerunt,niſi vt faciant ſolitudinem : qui Regum habere perſonam malūt, quàm faciem. Aliâ ad auctoritatem graſſantur viâ Francorum Reges,cumque magnitudinis ſuæ ſecuri ſint,amorem ducunt ex humanitate, fiduciam ex amore. Nunquam vileſcit filio patris aſpectus:quoties Rex paret,aut nouus videtur,aut nouo deſiderio : infirma eſt veneratio quæ terrore acquiritur,atque ipſo demum timendi vſu parit vilitatem;ſyncerus amor aſſiduitate augetur.

Hæc ſæpenumerò cogitanti mihi, contigit,Audit.fingere Regum maximos ſtateram manibus tenere:& in alterâ quidem lance Maieſtatem,eiq; coniunctum Timorem;in alterâ Benignitatem,eiuſque fœtū Amorem impoſitum : Et ſi quidem prior illa pars trutinæ ſuprà hominum capita per ſuperbiā,commune illius fortunæ malum,extollatur;iacere humanitatem, perire amorem : ſin autem Maieſtas eadem ad ſubditos deſcendat, & quam habere non poteſt æqualitatem, affectet; huic quidem non plus perire dignitatis, quā Soli radios infernè demittenti, Comitati autem regię

multùm ſplendoris accedere, & amorem ſuprà ſubditos eminentem alacriter æquè ac fortiter imperare. Atque vt herbæ quædam ad ſolem, ſic popularium animi ad Regem, à quo ſe amari ſentiunt, ita conuerti ſolent, vt nulla vnquam eos videndi ſatietas, aut amandi capiat faſtidium. Quam raró, quam non niſi exigentibus grauiſſimis Regni negotijs ex vrbe Regiâ diſcedit Ludouicus? At ecce vix extrà illam pedem poſuit, cum hortatur, poſcit, flagitat reditum: eius abſentiâ difficilem ſibi vitam, inane nomen, perniciosam amplitudinem conqueritur. Illæ autem vrbes quas ingreſſu fortunare non dedignatur, quantâ parentem publicum magnificentiâ, quantâ felicitatis ſuæ auctorem alacritate ſuſcipiunt? Diceres ipſa ſe effundere oppida, & dimota ſuis ſedibus tecta hominum inuidere lætitiæ. Condenſantur ad vnius aſpectum populi, & quem oculis, non ad ciuitatis, ſed ad felicitatis ipſius arcem ferre geſtiunt, numeroſâ ſui ſtipatione ad portas detinent. Viciſſim omnes accedere, aſpicere propius, certare cum turbâ: qui præeunt, feſtinãtes, reſpectanteſq; eminentias occupare: quos præterijt inſequi animo,

oculis, pedibus, circumfuſa ipſa multitudo impulſu vario fluctuare, ſatellitium opprimere, queri tam cito accedere palatia, iraſci parietib⁹, qui amorem ſuum eripiant, & portas omnes, areaſque, dum redeat, dum per feneſtras proſpiciat, pertinaci patientiâ obſidere. Quid eſt populi patrem, quid Regem eſſe, ſi hoc non eſt? Deus immortalis! poteſt-ne homini quicquam diuinius contingere? aut, ſi habent faſtuoſi illi hominum cōtemptores vllum ſeculum quod vel cum vno dierum iſtorum poſſint comparare?

Ludouicus noſter D. Ludouici actionum, virtutumque imitator.

Adnotaſſe vos iam dudum opinor, Auditores, eligere me quæ referam: propoſitum enim mihi eſt Principem laudare, non vitam narrare quanquam omnia eius acta ſunt eiuſmodi, vt is eum optimè laudaſſe videatur, qui narrauerit fideliſſimè. Quem enim diem perdit? quem locum non alicuius virtutis veſtigijs conſecrat? quod temporis momentum non laudabili ſignat actione? Creſceret in immenſum oratio, ſi conſectandis ſingulis aut materiæ benignitatem ſequerer, aut veſtræ in audiendis Regis laudibus alacritati velificarer, aut officium in laudando meum explere cogerer. Itaque moderabor ipſe mihi, &

ex immenſo illo campo dictionem in anguſtum limitem reuocabo; ſic tamen vt verbo vno ingentia virtutum decora, & quicquid in Rege laudabile poteſt eſſe complectar. Ludouicum hunc noſtrum dico, Auditores, Diui Ludouici dignum ſucceſſorem eſſe, verum imitatorem. Hoc cùm dixi, dixi omnia: neque per Reges cæteros, vbicunque terrarum, quocunque ſeculo vixerint ſparſa vlla virtus eſt, quam nudum huius imitationis nomen non comprehendat. Nimirùm illa cum ſanguine deſcendit in nepotes, & in heroicorum filiorum animos diuina parentum integritas deriuatur. Hunc ergo generis ſui auctorem, ſi virtutibus non refert Rex Chriſtianiſſimus, cauſæ nihil eſſe dico quin tàm diuino nomine ſit indignus; ſin autem eius & in vitâ modeſtiam, & in Regno vigilantiam, & in publicis priuatiſque negotijs ſanctitatem, quantùm mortali fas eſt, exprimit; quis illum negare poſſit, iure vt qui ante eum optimo Ludouicum appellari? Omitto ea quæ caſus vtrique fecit communia, immaturo parentis obitu tenellis adhuc annis, rudes ad ſceptrum manus attuliſſe; in materno ſinu primos vitaſſe ſurgentium tempeſtatum impul-

ſus : ineunte Regno bella domeſtica feliciter compoſuiſſe. Prætermitto etiam leuiora aliqua, quæ certo animi propoſito in eius rebus geſtis excerpſit, quę illuſtriora faceret imitando. Ille egentes atque ægros regiâ mensâ, regiâ manu paſcebat : hię ſtrumis laborantes, ipſo etiam aſpectu horridos ſæpiſſimè atque omni alacritate contingendo perſanat. Ille Religionis, atque Eccleſiæ iura fecit ampliora : quid hic ipſis militiæ rudimentis conetur noſtris penè oculis intuemur. Ille ſtudia literarum promouit, & Academiæ Pariſienſis Fundatorum gloriam vnius Scholæ Sorbonicæ adiectione ſuperauit: hic imperium penè auſpicatus eſt à Collegij Regij fundatione : hic Academiam eandem reſtituto Societati noſtræ gymnaſio reddidit auctiorem : quo fructu? malo in cogitatione veſtâ relinquere, quàm in oratione meâ ponere. Ille vt ſordes à templis, auaritiam ab hominibus Deo dicatis, ambitionem ab omnium animis remoueret, ne præbendum quidem ædiculæ ſuæ Regiæ Pariſienſis, niſi cognitæ integritatis viris dedit : hic ſemel apud animum ſtatuit nunquam niſi probis, niſi viris donare Pontificatus, neque ad pueros, aut

minùs dignos admittendos vllis ſe precibus, vllius hactenus gratiâ permiſit adduci. Ille ſceleratam blaſphemorum audaciam, qui in humanis corporibus linguam imitantur Dæmonum, omni edictorum ſeueritate compeſcuit: hic idem edictum renouauit quo die pueritiam in publico Galliæ theatro depoſuit, & ſupremæ pietatis primitias ſanctiſſimæ Parentis illius ſui memoriæ conſecrauit. In quo quid alia effecerint Tribunalia equidem neſcio: vobis certè gratulari poſſum, Flexienſes, quod incenſum Regis deſideriũ operâ veſtrâ ſtudioq; iuueritis. Contigit enim mihi ante annos aliquot vrbem fortè veſtram peragranti occurrere lacrymabũdum ſqualido capillitio, ſordidâ veſte hominem, qui ſe recens vinculis exemptum diceret, fortuniſque penè omnibus euerſum quereretur, quod ore blaſphemo cœlũ violaſſet. Laudare tunc enimuerò licuit & Regis pietatem, & zelum veſtrum, vt qui optimis eius conatibus tam piè, tam religioſè, tam iuſtè obſecundaretis. O præclaram, inquiebam, in Repub. conſenſionem, Regis ad imperandum pia ſanctaque, Flexienſiũ Iudicum ad ſeuerè obſequẽdum! ô admirabilem æqui boniqué ſocietatem, cùm alter

quaſi è ſpeculâ quæ bonis moribus impendent pericula, prouidet, & admonet; alij quaſi virtutis emiſſarij peſtes illas procul à ciuibus ſuis exterminãt. Viderunt-ne aurea ſecula (quæ quoniam eſſe vellemus, fuiſſe aliquando fingimus) maiorẽ Regum aut Tribunalium ſanctitatem? Macti eſte his magiſtratuum veſtrorum infulis, Flexienſes, voſque Regi optimo ad extirpanda ſubditorũ flagitia date adminiſtros, vt in partem ſolidæ gloriæ veniatis.

Sed nimis diu Ludouicum per ſancti Regis veſtigia proſequor: dumque ſtudioſius ſingula conſector, admiror obuia; penè latent optima, effluunt vniuerſa. Itaque quod molliter, & delicatè deambulantibus vſu venire ſolet, vt in pratum perennibus riuulis variè interſectum delati, quorum aquula per limpidos lapillos ſuſurro dulciſſimo defluat, hâc illecti voluptatis quaſi promulſide, non ſibi priùs diſcedendum putent, quàm amœnitatis illius fontem inueſtigarint: id nobis hoc loco neceſſariò faciendum eſt, Auditores, vt ſalutatis libatiſque aliquot animi Regij virtutibus, eum à quo deducuntur fontem veneremur.

Vtriuſque Ludouici integritas & vitæ innocentia.

Scitum illud eſt, Auditores, atque omnium ſermone celebratum, quod Diuo Ludouico adhuc puero crebris adhortationibus repetebat mater ſanctiſſima; malle ſe, ſi daretur optio, filium ſuum, cuius humeris maximum Orbis terrarum Regnum nitebatur, quouis mortis genere extinctum videre, quàm is peccati lethalis maculam ſponte ſuſciperet. Hoc eſt quod in Diui Ludouici rebus geſtis admiror, hoc eſt Francorum Rege dignum facinus, quod ad poſteritatis memoriã tranſmittere debuit. Potentiſſimos alij terrâ marique diffundent exercitus, Helleſpontum iugent claſſibus, Aſiam totam victorijs, & triumphis peragrabunt; terram quà cingitur Oceano, quà terminatur inſulis, quà vaſtas aperitur in ſolitudines, quà tumet in æqualia nubibus cacumina exercituum ſuorum multitudine commouebunt: atque hæc cum fecerint gloriæ vitiorumque mancipia, cum orbes alios ſpe, cupiditateque hauſerint, in ſeptempedalem compacti arculam, cinis & vmbra, & iam nihil apud viuos, niſi nomen fient, apud inferos igni pabulum ſempiterno. At Ludouicus cùm non ſegne otium domi triueritſed totum Orientem armorum

ſuorum gloriâ, terroreque compleuerit; non genium ſuum ſeuerâ fraudauerit abſtinentiâ, ſed regiâ ſe ſuoſque tractauerit magnificentiâ; non ſolitudinis latebras ſcrutatus ſeſe hominibus eripuerit, ſed in luce Regni florentiſſimi, in ſupremi ſtatus ſplendore, in oculis & veneratione hominum vixerit, tamen regno exemptus temporario, regnum aliud loco immenſum, gloriâ cœleſte, duratione perpetuum inchoabit: quo agente? Conſeruandæ integritatis vigilantiâ, quam non alta toto Regno pax eneruauerit, non deportata in vltimas barbaræ ſuperſtitionis oras bella turbauerint, non quotidianę regij apparatus deliciæ ſuffocarint. Sed hoc rudis fortaſſe, inquiet aliquis, exemplum tulerit antiquitas; noſtra autem decoctæ nequitię tempora, quaſi auem albam videntur hominem non peſſimum videre, in omnium ſcelerum impunitate inauditâ, in conceſſis fraudibus atque periurijs, in habendi cupiditate infinitâ. Mirum ni noſtros etiam mores temporibus imputemus. Quid ſi rudem illam antiquitatem noſtrorum vita prouocat, virtus ſuperat? Quid ſi in hâc ſeculorum fæce auream illam B. Ludouici ætatem in Rege, in eius Nepote, in Ludo-

Digitized by Google

uico noſtro dixero renouatam? Quis neſcit, quis non videt eum à grauiore noxâ tam vehementer abhorrere, vt in ſuâ innocentiâ Regni penè ipſius fortunas omnes collocatas eſſe exiſtimet? exiſtimet autem? imo ſibi perſuadeat, vt qui non ſtudioſiùs Regnum, quàm diuinam in mente conſeruet gratiam: certus à ſanitate capitis pendere mēbrorum omnium ſanitatem. Rem per ſe incredibilem teſtibus confirmare poſſum, quos nulla eleuet inuidia: cui enim potius de Ludouico credamus, quàm ipſi Ludouico? Aliorū teſtimonia vel gratia corrumpit, vel odium; nemo conſcientiam ſuam decepit. Audite, Adoleſcentes ingenui, veſtræ ornamentum ætatis, exemplum innocentiæ, normam ſanctitatis; & ſi quidem hæc oratio veſtrûm aliquibus non diſplicuit, auribus blandita ſit hactenus: hoc quod dicturus ſum altè in animum deſcendat; moriantur intra aulæ huius parietes quæ dixi cœtera, hoc vnum ſi domum refertis, næ grande mihi operæ meæ precium erit. Atque dum à me commemorabitur, cogitate de Rege id dici, cuius & ad peccatum proritari poteſt cupiditas illecebris innumeris, & factorum turpitudo prolixâ ſeruorum adulatione

velari:pudeat vos in mediocri fortunâ eius virtutem non imitari, cuius in alijs rebus ſimilitudinem nemo veſtrûm eſt, qui vitæ periculis benè emi non exiſtimet.

Continentiæ Regiæ ſingulare exemplum.

Anno abhinc tertio, feriâ naſcenti Chriſto ſacrâ, cum ſatis conſtaret quod Templum obeundis pietatis officijs Rex deſtinaſſet, Matrona oris quam animi melioris, diei celebritate ad exquiſitam munditiem abutitur. Non ducam veſtros animos per ceruſſam & calamiſtros, per mitellas & patagia, per auri gemmarumque fulgorem, & cætera mundi muliebris, hoc eſt, blandi domeſticique Dæmonis inſtrumenta: breuiter dicam, Regi ſe adoleſcenti venuſtiſſima mulier exornat. Tùm benè manè in Ædem ſacram, ô ſcelus! ô portentum! progreditur, locum occupat quem Rex omni neceſſitate oculis intueri, tranſire pedibus cogebatur. Opportunæ erant tendiculæ, ſi incautum deprehendiſſent; Ædem ingreditur Ludouicus, oculos acres & argutos ſtatim in illam partem conijcit: ſed quaſi latentem in gramine ſerpentem manu tetigiſſet, ſubito reſilit. Illa interim emiſſitijs oculis Regem luſtrare, eminere in turbâ, popellum ſubmouere, offerre ſe prætereunti, ſatis agere vt videretur. Ibat

Rex inter circunſuſum ſatellitiū ore modeſto, demiſſis oculis, aliquando etiam aliorsùm ſpectantibus:quid multa? viſa feliciter eſt mulier,ne videretur;& deprehēſa diſceſſit, quæ venerat deceptura. Vix Numen ex altari ſalutauerat Ludouicus, cum ad aſtantes cōuerſus:Has,inquit,mihi ſępiùs tetēderunt inſidias;ſed fruſtrà ſunt; Deum teſtor,quiduis mihi perire mallem, quàm animum lethali noxâ conſtringere. O vocem non vnius tecti claudendam anguſtijs,ſed in concionē mortalium mittendam! ô dignam vocem cui omnes qui vbicunque ſunt Reges, homineſque ſubſcribant! ô dictum aureis litteris æternitati conſecrandum! Pereant, inquit, humana omnia dùm conſtent cœleſtia; mihi vilis terra eſt diuinam conſeruanti gratiam:ſecurum ſe anguis putat ſi caput occultauit; quod eſt autem viuendi caput niſi bene viuere? mortem prouocauit veterum neſcio quis, dum ſaluus eſſet clypeus; quis Reges protegit,niſi qui facit Deus? illum ſi mihi propitium conſeruo,quis noceat?O animū verè integritatis thronum, Regiam innocentiæ, adytum ſanctitatis!ô mentē admirabilem in adoleſcente, ſtupendā in Rege. Hic ille fons eſt, Audit. omnium Regis

optimi virtutum; hæc illa regula quâ ſingula vitæ momenta componit. Hic lydius lapis omnium Ludouici actionum certiſſimus explorator. Eius facta ſciant omnes, explicent ſinguli: deroget virtuti malitia, gloriæ inuidia, fama veritati: ad omnes obtrectatorum impetus quaſi murus opponetur Conſcientia; quicquid de Ludouico narrabitur, aut bonum eſt; aut non eſt Ludouici.

Felicem te! non Regno, non opibus, non poteſtate, ſed illis moribus, Rex Chriſtianiſſime: Felices nos tam Pio Iuſtoque Rege ſubditos! tu viam nobis ad virtutem ſternis, qui eâ mentis exaggeratione ad pietatis Chriſtianæ culmen aſcendiſti; tu noſtræ felicitatis Aſylum es, qui ſummo bono penitùs inhæreſcis. Cùm maiorum tuorum facta cum tuis comparanda delibauerimus, túque illorum pleroſque ijs ipſis virtutibus quibus excellebant, ſuperaueris; hæc tandem ſumma ſummarum erit, veram te omnium optimi ſanctitatem aſſecutum; illam, Ludouice, ſanctitatem quæ ipſum cœlo dedit, & perenni inter homines memoriâ cõſecrauit. Perge quam inſtituiſti viam, Rex Magne, anniſque creſcentibus, illa piiſſima, illa ad omnem

virtutem

Digitized by Google

virtutem nata creſcat indoles; purpuræ ſplendor, opum affluentia, imperij magnitudo, bona ſunt, ſed fortuita: nemini bonum eſſe caſu obtigit. Perfecta virtus in te non incidet, ne leui quidem operâ, aut paruo labore comparabitur: ſed eſt tanti laborare omnia bona ſemel occupaturo. Felices nos, iterum dicam ac ſæpius, imperio tuo! felicem Rempub.! te ſaluo ſalui & ſecuri ſumus, in te noſtrûm omnium vota conſumuntur; te ſacram publicæ tranquillitatis anchoram, beatitatis portum, ſaluum cupimus. Viue diu tibi, nobiſque, ſemper inuictus, ſemper auguſtus, ſemper, quod feciſti hactenus,

LVDOVICVS.

Digitized by Google

PANEGYRICVS REGI CHRISTIANISSIMO DICTVS.

Ad xv. Kal. Nouemb. Anno 1621.

Eccleſia nutritij Reges & Reginæ à Deo conſtituti ſunt.

SI QVANDO diuinitùs inſtincti Prophetæ futuram in terris Eccleſiam vaticinatione ornarunt, eo certè tempore totam eius gloriam amplitudinemque æquaſſe mihi videntur, cum Reges Reginaſque illius nutritios atque alumnos fore dixerunt. Nam cùm in rebus humanis dignitate Regiâ nihil excelſius perpetuus omnium gentium conſenſus adhuc repererit: cui domina natura Diuinitas terreſtres iſtos Deos tutores inſtituit, eam neceſſe eſt caduca omnia prætergreſſam nullis humanitatis noſtræ regionibus ac terminis cõtineri. Et verò quid aut ad Maieſtatẽ pręſtãtius, aut

Digitized by Google

ad venerationem auguſtius dici poteſt eâ mentium noſtrarum reginâ, quæ ab omni concretione mortali ſeiuncta ac libera, Patrem, Deum ipſum, Sponſum, æqualem Genitori filium, Sororē in illis cœli palatijs gloriosè regnantem agnoſcit, ipſa ad idem cognationis domicilium optimâ ſui parte ſemper aſpirans? Itaq; non eius modo ſalutem atque incolumitatem, verùm etiam omnia Maieſtatis ornamenta pijs Regibus commendari oportuit: vt ſcirent homines eam paululùm à Deo diſceſſiſſe, quæ primorum inter mortales curæ cuſtodiæque cõmiſſa ſit. Quod præpotentis Dei de ſuâ fidelitate Religioneq; iudiciũ tanti fecerunt, vt par erat, optimi quiq; Principes, vt in eâ tuendâ, amplificandâ, exornandâ nulli vnquam operæ, nulli ſumptui pepercerint. Natant adhuc, vt ita dicam, ipſa ſcriptorum monumenta eorum Regum ſudore & ſanguine, qui aut infinitos in ſacris expeditionibus labores exhauſerunt, aut ſuum florentiſſimorũque exercituum cruorem pro ſolâ ſancti & ſolennis officij ſolutione oppignerarũt. Quid enim aliud quam factorum conſcientiam ſecuti videntur heroës illi, qui non ſibi, vt Romani felices orbis prędones; non ambitioni, vt

Alexandri, vt Annibales, vt Scipiones gloriæ animalia: non lucri cupiditati, vt Arcades furori populorũ omnium auctorati;ſed Fidei,ſed Eccleſiæ,ſed Dei voluntati pugnabant,vincebant,triumphabant? Quod ſi poſt nobiliſſimas victorias ex Africâ,aut Aſiâ ſanctum aliquod & illuſtre nomen,tanquam ſpolium retulerunt, fuit illud profectò non ambitionis trophæum, ſed victoriæ additamentũ;non pompę ferculum,ſed inſigne virtutis;non inanis meriti oſtẽtatio,ſed vehemens glorię ſtimulus poſteris admouendus. Mihi quidẽ Regum eiuſmodi diuerſorum cognomina diligentiùs intuenti,optimæ alicuius matrisfamilias ſpecies verſatur ob oculos,quæ filiorũ ſolicitudine atq; induſtriâ multas creditorum ſyrtes præteruecta, plurimis litium tempeſtatibus iudiciorumque procellis erepta,in eorũ charitate, tanquam in portu ſuauiter conquieſcit: atque vt quandam præteritorum laborum memoriam refricet, ſimul vt ſuorum beneficia non ad exigij commemorationem temporis leuiter adumbrata oſtendat, ſingulos eo nomine, non ſine blanditijs appellare ſolet, quod ſua vnicuique pietas, & confecta feliciter negotia pepererunt. Ita communis om-

Eccleſia diuerſis Regibus diuerſa indidit agnomina.

nium parens Eccleſia, quæ ſanctiſſimi patrimonij iura maximarum gentium Regibus vindicanda conſeruandaque tradidit, hunc Catholicum, illum Fidei Defenſorē, alium alio factis ſuis conuenienti nomine nuncupauit. In quo certè nomenclationis iudicio, materneque blanditiæ priuilegio, neque poſtremū illum cenſeri decuit, quem diuinæ voluntatis prærogatiua Primogenitū conſtituerat: neque qui cæterorū omnium Princeps deſignatus eſſet, mereri tenue tantùm aliquod, & humile cognomētum. Itaque & hic, quanquam in protegendâ matre nunquam aliud quam filij officium facere contendit, illud ſemper aſſecutus eſt, iure vt primigeniorum dignus eſſet: & illa, quanquam eius pietati gratia in terris referri nulla poterat, præclari nominis appoſitione perfecit vt grata eſſe videretur.

Chriſtianiſſimi agnomen Francis Regibus peculiare.

Quid enim minùs Francorum Reges (nam de illis agere me non erat quod admonerem) Religione, Fide, tranſmarinis bellis, beneficijs erga Romanam Eccleſiam meruerunt? aut quod eorum pietati teſtimonium illuſtrius impartiri potuit Eccleſia, quam vt eos Primogenitorum loco haberet, ſanctiſſimoque

agnomine tot iam ante ſeculis honeſtaret? Niſi fortaſſe humani generis inuidentiâ, nobis pulchra videntur aliena, iſtud quod vim omnem reliquorum , dignitatemque & complectitur & excedit, minoris æſtimamus.

Olim Romano Imperatori conceſſum.

Quantam, amabo, huic nomini amplitudinem ineſſe putatis, quo nomine nullum habuerũt primi Eccleſiæ Antiſtites magnificentius quod Imperatoris Romani maieſtati conſecrarent? Parthicos maximos, Dacicos maximos, Germanicos maximos,Senatus ſuos olim Cæſares appellauit : vno Chriſtiana veritas contenta fuit nomine;ſic quidem,vt cùm Imperatorem , illum inter homines Deum , illum mortalitatis penè communis expertem, illum perpetuum Eccleſiæ patrem , tutorem, vigilem,Chriſtianiſſimum nuncupauit , totam eius magnitudinem æquaſſe, omnes excubias,&cuſtodias cõpenſaſſe videatur. Neque ego certè vetera Chriſtianorum Imperatorum elogia magnoperè requiram,vt Nobiliſſimi,Sanctiſſimi, Dei Miniſtri, Pontifices etiam dicantur , dum iſtud ſanctius atque diuinius, verum reliquorum omnium compendium conſeruabunt.

Sed aliquorum impie-

Quanquam ea fuit Imperatorum aliquorum improbitas , & præuaricatio

(dolenter hoc potiùs quam contumelioſè dicam, Auditores) vt partam à maioribus pietatis gloriam tueri non potuerint; ſed ab ijs, eorumque poſteris tam præclari nominis ſignificatio, atque adeò nomen ipſum defluxerit. Nam quemadmodum interiectis obicibus, & foſſis excauatis, quoſdam amnes in alium curſum contortos & deflexos videmus; ita poſt Iſauricos, Copronymos, Balbos, Anaſtaſios, immenſas impietatis atque vitiorum voragines, quis putet vllam auitæ Religionis aquulam ad poſteros permeare potuiſſe? Itaque eorum ſucceſſores inani quâdam honoris atque poteſtatis ſpecie decepti, nomen Imperij retinere ſatis duxerunt; labentem pietatis gloriam reuocare non contenderunt. Longè alia Regibus noſtris mens fuit atque iudicium, qui paria cum Imperatoribus honorum titulorumque inſignia conſecuti, de pompâ illâ, vt appellamus, ſeculari & mundanâ detrahi nonnihil, quam quicquam de iure pietatis, & Chriſtianiſſimi nomine decedere maluerunt. Nam Franciæ Regem definiunt Iuriſconſulti Imperatorem appellari: maiorem in Regno ſuo, quàm in Imperio Imperatorem ipſum habere poteſtatem; Re-

tate deperditum, à noſtris autem Regibus ſtudioſiſſimè conſeruatum

Reges Francorum Imperatori Romano pares.

gibus omnibus tanquam ſtellis Solem excellere : ambulanti Imperatori non à tergo vt aſſeclam , ſed ad latus vt parem comitari. Addunt alia veteres hiſtoriæ haud parũ glorioſiora, Imperatorem neminem Francici nomine, quaſi à deuictis Francis iure gloriatũ : Francorum Reges omnium primos auro natiuo & Gallico nummos cudere cepiſſe, eoſque ſuâ, non vt cæteros Imperatoris Romani , ſignaſſe imagine, quod ne magnis quidem Perſarum Regibus narrant eſſe cõceſſum. Sunt hæc quidẽ & eiuſmodi alia ad hominum commendationem illuſtria : ſed ea partim Regum moderatione ſingulari neglecta , partim diutinâ vſus intermiſſione obſcurata : nomen autem Chriſtianiſſimi, tanquam optimam hæreditatem , omnique patrimonio præſtantiorem, auidiſſimè omnes omnibus ſeculis arripuerunt, tenuerunt , conſeruarunt. Quod non feciſſent diuinæ mentis atque conſilij homines, niſi vanitati veritatem, ambitioni Religionem, humanis rationibus diuinam prætuliſſent voluntatẽ. Verùm Deus Opt. Max. qui nemini vnquã homini liberalitate ceſſit, eam huic agnomini poteſtatem indidit, vt & in pietatis commendatione, ſummus inter homines

ſplendor;& in Regiâ magnificētiâ, eximia pietas eniteret. Qui autem abiectâ Religionis medullâ, extimum gloriæ corticē ambierant, ij, contumeliam ſuam vindicante Numine, & quod ſpreuerant perdiderunt, & cui firmiùs inhæſuros ſe ſperauerant, nō tenuerunt. Sed ne quis in iſtorum miſerias inſultare, & de eorum exuuijs contrà eoſdem gloriari nos exiſtimet; ſentio tacitâ omnium veſtrûm cogitatione hoc à me flagitari, vt ijs omiſſis, demonſtrem Francos Reges iure vt qui ante eos optimo illuſtre Chriſtianiſſimorum agnomen poſſidere. Quod vt apertius fiat, neceſſarium eſſe arbitror vt euoluamus ſinguli complicatam eius verbi notionem, & quæ in eo latent, tùm ad pietatem ſancta, tùm ad famæ celebritatem magnifica eruamus.

Chriſtianiſſimi agnomen Catholicæ fidei tùm profeſſionem, tum defenſionem complectitur.

Equidem ſic exiſtimo, ſic mihi perſuadeo illum vnum Chriſtianiſſimum & eſſe & appellari debere qui Catholic⁹ ſit integerrimus, idemque fidei & Eccleſiæ defenſor acerrimus: quorum alterum Religionis, alterum etiam bellicæ fortitudinis eſt; vtrumque perfectæ demùm conſummatæque virtutis. Enimuerò ſi Platonicos & Peripateticos nominamus eos, qui Platonis atque Ariſtotelis ſacramento addicti

eorum decreta pro oraculis, præcepta pro moribus, facta pro regulis habent: is pari ſaltē iure Chriſtianus dicetur qui Chriſti dogmata omnia cōprobat, non vni faciliorē quam alteri credulitatem indulgendo. Pręterea qui ſic animo ſit affectus, eum oportet ſi doctrinā profitetur, varias aduerſariorū calumnias ſoluere: ſi tractat Reip. gubernacula, inimicorum furorem atque amentiam legibus & ſupplicijs coërcere; ſi ducit exercitus, non hoſtium modo vim atque impetus refutare, verùm etiam vltrò laceſſere, & ex iniquis poſſeſſionibus exturbare. Illis ergo qui non temerè, neque leui coniecturâ, ſed ſine vllâ dubitatione cōſtanterq; crediderit, Catholicus: hæc qui ſtudioſè fortiter magnificè fecerit, Fidei Defenſor: qui diù laudabiliterque in vtriſque verſatus fuerit, Chriſtianiſſimus appellabitur. Quis autem omnibus ſeculis, omnibuſque populis, tàm fuit vnquam veritatis inimicus, tàm à ratione atque ipſâ humanitate relictus, vt Francorum Reges ſpretæ violatæ-ue fidei Catholicæ accuſarit? Videte quàm honeſtè, quàm non inſolenter gloriari poſſimus, Auditores, quantum potero voce contendam vt hoc Eccleſia Catholica, aut ſi qui reſtant glo-

Reges Francorum ſemper Catholici.

riæ noſtræ æmuli obtrectatoreſque exaudiant. Per annos penè mille & trecentos à Clodouæo, qui ſignum Francis ad benè de Deo credendũ ſuſtulit, Reges ſexaginta è tribus ſtemmatis numerauit Gallia, quorum nullum, non duos, non vnum habuit aut teſtis temporum hiſtoria, aut falſitatis artifex inuidia, quem deſertæ fidei non modò ſuſpicione, ſed ne infamiâ quidem poſſet aſpergere. O pietatem ore pleno laudandam! ô fidem ſingulari gloriâ & prædicatione efferendam! Tot Regibus in priorum locum ſuccedentibus, tàm diuerſis ingenijs, tàm contrarijs moribus cùm aliũ aliò ſua traheret cupiditas, & in perpetuâ voluntatum diſſenſione viuerent, neminem vnquam repertum, qui cùm vel odio maiorum, vel rerum nouarum appetitione eorum acta reſcinderet, in illorum fide vel litterulam immutaret. Stant quidem ipſa per ſe fidei myſteria, neque alienis indigent adminiculis; ea tamen in hominum mentibus ipſa ſæpe temporis diuturnitas obliterat: in Francorum Regibus duodecim & amplius ſecula perennarunt. Religionis, tanquam Solis lumen propagatione minuitur, oppoſitu corporis interrumpitur: Francorum pietas vnâ atque

perpetuâ hæredum participatione ſplendeſcit. Minimis occaſionum momentis maximæ Religionis inclinationes fiunt: præmiorum ſpe ſolicitati Francorum Reges nunquam de obſeruantiæ erga Eccleſiam gradu dimoueri, nunquam de fidei ſtatione decedere potuerunt. Et certè monſtroſum hominibus viſum fuiſſet, naturæque inſtituto contrarium, ſi aliud parens Eccleſia, aliud Primogenitus eius filius ſenſiſſet vnquam: ſi leui opinionum aurâ concuti, Hæreſeôn flatibus labefactari potuiſſent: cum liliorum capita nullâ ventorum violentiâ deprimi, nullis turbinibus inflecti poſſe dicantur,

Ferdinandus Hiſpan. Rex Catholici agnomen conceſſu Iulij 2. primus hæreditarium fecit ſuperiore ſeculo.

Da mihi modo regnum vllum cum huius noſtri conſtanti fide vllâ ex parte conferendum. Non prouoco illud quod ex Saracenæ ſuperſtitionis tenebris, & intolerabili ſeruitute emerſit aliquando; &, vt ſolent qui reſumptis viribus ſiue pudore, ſiue iracundiâ ferociores in pugnam redeunt, per nouas victorias & parta de Mahumete trophæa, ſepultum & intermortuum multis ante ſeculis Catholici nomen excitauit. Non illud appello quod Magni olim Gregorij curâ paternâque ſolicitudine, quod feliciſſimâ ſanctiſſimorum ho-

Angli ad fidem venerũt anno 596.

minum legatione ritus Barbaros,& totam illam Idolorũ noctem exuit, atque in Petri cymbam receptum Reges quamplurimos ad optatum ſempiternæ felicitatis portum tranſmiſit: nunc autem inſanis hæreſum fluctibus, & turbulentis opinionum tempeſtatibus deintegrò redditum, maximum miſerrimumque ſalutis æternæ naufragium, niſi quis Deus tabulam obiecerit, expectat. Non contendo cum Bulgaris quorum Ducem primum Chriſtianum Michaëlem fuiſſe iamdiù ſtirpe Carlouingiorũ Regum imperante accepimus. Non certò cum Polonis qui Mieziſlaum Primum Chriſtianarum partium Principem Ottonis magni temporibus, Religionis morumque integritatem amplexatum eſſe concedunt. Non debet cum inferioribus hiſce Regnis Francorum pietas & gloria committi:maiora poſtulat, Imperium ipſum cum quo de Religione, virtute, rebus maximis omnibus dimicet, deſiderat. Roma illa terreſtre Dei domicilium, arx fidei, caput Religionis,quàm contrarias inter ſe,diſcrepanteſque Cæſarum ſuorum naturas experta eſt? Vix abiectâ vaniſſimorum Nũminũ ſuperſtitione Imperium in fide Chriſtianâ ſanctè,

regnante in Galliâ Childeberto.

Anno Chriſti 866. Imperante Lothario II.

Anno Chriſti 965.

piéque fundauerat Conſtantinus, cùm antequàm radices ageret Arianâ impietate conuellit Conſtantius: reuocato Idolorum cultu penitùs euertit Iulianus. Poſt hunc orbis Imperium partiuntur Valentianus, & Valens: ille in occidente Reipub. Chriſtianæ cicatricem aliquantulùm obducit: hic per Orientem tanquam vnguis in vlcere Catholicos omni diritate atque immanitate lacerat; ſic quidem vt excitatum in rem orthodoxam incendium, Imperatoris morte funeſtiſſimâ, & ipſius penè Imperij ruinâ fuerit reſtinguendum. Iam extrema mala cogitatione informatis, iam vos horror ab hæretiâ barbarie totos perfudit: necdum tamen ad Monothelitas, ad Iconoclaſtas, ad Trium Capitulorum impugnatores, Catholicorum ſcopulos, fidei charybdes, exitioſa prodigia, & humani generis peſtes noſtra deuenit oratio. Itaque noluerunt, vt apparet, in Imperio filij paternæ pietatis hæreditatem capere; fratres à fraternâ Religione deſciſcere auſi ſunt; coniuges ipſæ declinantem de ſuo ſtatu Rempublicam reuocare cogebantur: quas eiuſmodi conuerſiones rerum, ac perturbationes vidit vnquam Francia in Eccleſiæ Romanæ fide iactâ

ſemel per nobilem illum Remigium anchorâ, fundata, & aptè conſtituta.

Gregorij Magni de Regum Francorum religione & fide nobile teſtimonium.

Accipite huius laudis, ne profanos in re ſacrâ aduocem, fundum teſtem Gregorium: audite ab ipſis aris, & infulis Patrem Patrum, Pontificem Maximum, ſacrorum Regem diuiniſſimum: Gregorius Magnus loquitur, quis non credat? inſignis Ecceſiæ doctor loquitur, quis contradicat? Eccleſiæ caput, Dei in terris vicarius, Deus terrenus loquitur, quis tenuiſſimam admitat dubitationem? NON IMMERITO (inquit ad Brunichildem) CONTIGIT VT CVNCTA GENTIVM REGNA PRÆCELLERET, QVIPPE EARVNDEM GENTIVM CREATOREM ET PVRE COLIT, ET VERACITER CONFITETVR. Satis magnificè: Cedo quid amplius? QVANTO CÆTOS HOMINES (inquit ad eius filium Childebertum) REGIA DIGNITAS ANTECEDIT TANTO CÆTERARVM GENTIVM REGNA REGNI VESTRI PROFECTO CVLMEN EXCELLIT. Accipite autem quibus gradibus ad illud Maieſtatis faſtigium aſcenderit. ESSE AVTEM REGEM, QVIA SVNT ET ALII, NON MIRVM EST: SED ESSE CATHOLICVM, QVOD ALII NON MERENTVR, HOC SATIS EST. Quid diceret ſi Francos Reges Catholicorum præſidium,

Pontificum Aſylum, fluctantis nauiculæ anchoram fore præuidiſſet? SICVT ENIM MAGNÆ LAMPADIS SPLENDOR IN TETRÆ NOCTIS OBSCVRITATE LVMINIS SVI CLARITATE FVLGESCIT, ITA FIDEI VESTRÆ CLARITAS INTER ALIARVM GENTIVM OBSCVRAM PERFIDIAM RVTILAT AC CORVSCAT. Atqui primæ ſtipis Reges infirmam, ac velut naſcentem adhuc pietatis lucem, tantùm quodam quaſi crepuſculo oſtentabant, quæ per Carolinum atque Capetianum ſtemma in Carolis, in Pipinis, in Robertis, in Ludouicis, ſole iam alto, & radijs explicatis, cæterarum gentium Reges quaſi ſtellulas præſtrinxit. QVICQVID ENIM (pergit Pontifex) REGES SE CÆTERI GLORIANTVR HABERE, HABETIS: SED IPSI IN HAC RE VEHEMENTIVS SVPERANTVR, QVONIAM HOC PRINCIPALE BONVM NON HABENT QVOD HABETIS. Nimirum in reliquis mundi partibus virtutum flores illa errorum pruina perdiderat: Franciam pretioſiſſimum Eccleſiæ hortum ver diuinum roſis & lilijs adornabat. Cætera corporis membra peſtifero frigore obriguerant: Franciam cor eiuſdem nobiliſſimum calor ſalutaris animabat. Omnia ſponſæ cæleſtis ornamenta

aſperſa

aſperſa maculis,fracta,diſſipataque ſplendorem ſuum & vſum amiſerant: Franciam ſacratiſſimi capitis flammeum & coronam perennis decor illuſtrabat. Sed nimis iam diu cauſam exploratam verſo, cum res ipſa præteritique temporis cuſtos hiſtoria, conſeruatæ apud Francos Reges fidei Catholicæ grauiſſimum dicat teſtimonium. Reliquum eſt quod expectare vós video, Auditores, vt quos Catholicos fuiſſe ſemper vidiſtis, eoſdem fidei defenſores eſſe domonſtrem. Quæ quidem orátio vobis eò gratior futura eſt, quòd eam in hoc conſeſſu non vt doceam inſtituo, verùm vt iucundâ noſtrorum Principum recordatione ad eorum amorem ac venerationem magis magiſque accendam.

Reges Francorum Fidei defenſores.

Ac primùm ſatis conſtat Carolo Martello Chriſtianiſſimi cognomen additum,poſt nobiles illas & toto orbe decantatas de barbaris victorias; poſt trecenta ſeptuaginta quinque Saracenorum millia Turonicis campis vno die,vnâ pugnâ, vno impetu cæſa: cum ſub eorum tyrannide gemeret Africa, pars orbis terrarum maxima: cum Hiſpania Romanis olim viribus inacceſſa regio, apud illos in fœ-

Gregorius 3. à Carolo Martello auxilium petēs aduersùs Longobardos eum bis Chri-

ſtianiſſimum appellat. diſſimâ ſeruitute eſſet, & penè dicam, ergaſtulo: cum Mahumetis ſacrilegia
Anno 740. Romanis altaribus inferre minarentur, atque ad Vrbem ipſam ſibi aditum patefacere Francorum internecione cogitarent: tum enimuerò repertus vnus eſt Carolus qui torrenti ſe illi opponeret, & vt veteres Galli exundantes fluuios arreptis obiectiſque clypeis coërcere poſſe ſperabant, ſic ipſe viuum ac ſpirans Chriſtianæ Reipublicæ ſcutum, tantam, tam formidoloſi latrocinij molem ſuſtinuit, fregit, comminuit. Secutus Carolum Pipinus, religionem ac fortitudinem à Patre accepit, regnum in familiam intulit: moxque ineunte principatu aſylum Stephano Pontifici factus eſt, vice Conſtan-
Anno 753. tini Copronymi, ad propulſandas Aiſtulphi Longobardi Regis iniurias. Hunc ſummum diuinæ legis Antiſtitem quâ veneratione ſuſcepit Pipinus? quâ obſeruantiâ coluit? quibus officijs demeruit? cum obuij pedes exoſculatus, prohiberi non potuit, quin in equo ſedentem ipſe pedibus ad frenum proſecutus in Regiam deduceret. Quo ex tempore facta Gallia eſt ara Pontificum, arx bonorum, portus naufragorum, miſeriæ perfugium,

præſidium innocentiæ. Quot ſummorum Dei vicariorum veſtigijs conſecrata Gallia eſt, cùm ſchiſmaticorum atque tyrannorum iniuriæ noſtra fierent emolumenta? cùm tria ſuprà viginti ſchiſmata Reipublicæ Chriſtianæ pernicioſiſſima Regum noſtrorum auctoritate, armis, pietate componerentur? Quis Carolum Magnum alterum Conſtantinum, alterum Eccleſiæ Romanæ parentem aduersùs Longobardos armauit? Hadrianus Pontifex. Quis Carolum Caluum aduerſus Saracenos, & importunos quoſdam Marchiones interpellauit? Ioannes Octauus Pontifex. Et quoniam rerum maximarum exempla à Ludouicis potiſſimùm Regibus ſumenda ſunt, à quo Stephanus Quintus Eccleſiaſticam pacem firmiùs ſtabiliri cupijt? à Ludouico Pio: ad quem cùm repentè poſt ſumptas rei Chriſtianæ habenas veniſſet, Pontificatus non diuturni optimam partem poſuit in Galliâ. Quis Lamberto Comiti, Adelberto Marchioni nobilibus & factioſis hominibus ceſſurus ad Ludouicum Balbum venit in Gallias? Ioannes Octauus Pontifex. Quò Gelaſius Secund⁹ ſchiſmaticorũ Frangipanum ſeditionibus

Anno 773.

Anno 876.

Anno 816.

Anno 878.

Ann. 1118.

agitatus, tanquam in portum confugit? In Gallias ad Ludouicum Craſſum. Vbi Innocentius Secundus innocentiam ſuam, & legitimam electionem aduerſus Anti-
Ann. 1130. papam Anacletum comprobauit? In Gallijs Ludouico Craſſo. Quo loco tranquillitatem reperit Eugenius Tertius rebel-
Ann. 1147. lium Romanorum impotentiâ vrbe ſacrâ eiectus? In Galliâ apud Ludouicum Septimum. Quod præſidium tutum habuit Alexander Tertius furente & orbis Ro-
Ann. 1162. mani gladios in eum acuente Friderico Ænobarbo? Galliam, & ſinum Ludouici Septimi. Vos appello montes Apennini, atque Alpes, quæ exultantes in equis Reges ſæpe Francos vidiſtis inter liliata vexilla, & florentiſſimos exercitus, ſedem Pontificibus, Italiæ pacem, Eccleſiæ dignitatem, Diuo Petro patrimonium poſſeſſioneſque reſtituere, augere, conſeruare. Te nobile ſeptimontium veteris amplitudinis index & teſtis; téque Roma gloriæ, virtutis, Imperij domicilium obteſtor, quæ Francorum Regum fidei, religionis, iuſtitiæ, probitatis, atque integritatis trophæa tenes, non ſuperbè erecta ad caducam hominum commendationem, ſed ad memo-

riam Dei Angelorumque ſempiternam. Quid aliud clamant veſtra iuga & valles, quid domicilia, & ſolitudines, quid vici atque itinera, niſi vallum illud montium aſcenſu tranſgreſſioneque Francorum ſæpe ſuperatum, vt Italia pace atque otio frueretur? quid loquuntur clariùs quàm vnde olim tumultus, trepidationes, vrbium ſolitudines, regionum incendia oriebantur; inde placationem tumultuum, compoſitionem ſeditionum, pacem à Barbaris, tranquillitatem à Tyrannis, ſecuritatem ab omnibus proueniſſe? Quæ cum ita ſint videtur-ne Ludouicus idem Septimus perperàm gloriatus, cum Henrico Anglo Thomam Cantuarienſem Archiepiſcopum repetenti (ne ſola Eccleſiæ capita Regum Francorum cuſtodiæ commiſſa exiſtimetis) reſpondit animoſè, non eſſe illud in ſuâ poteſtate ex quò Franciæ Regnum ſuſcepiſſet: induiſſe ſe cùm paludamento liliato miſerorum clientelam: fuiſſe apud maiores ſuos id in vſu ſemper, vt confugientes ad ſe afflictos, maximéque pro iuſtitiâ exulantes reciperent, fouerent, defenderent. Quid? Regis olim Bohemi, & Vngari Legatum Carolo Septimo adulatum

putatis cum Chriſtianam domum, Chriſtianitatis columnam appellauit? Quid? Froiſſardo externo homini & hiſtorico valdè bono non credent exteræ nationes, profitenti Franciæ Regnum fidei fontem eſſe & excellentiæ: Romæ, Francorum Regem Regum ſummum & Principẽ haberi, per quẽ Eccleſia ſit illuſtranda! Quid? Clariſſimis Louanienſibus Academicis leuitatis & mendacij notam inurent gloriæ noſtræ obtrectatores atque æmuli, ſanctè apud Pontificem Max. profitentibus. Reges Franciæ, præ omnibus alijs Regibus & Principibus aliarum terrarum & Regum, meruiſſe appellari dextrum brachium Catholicæ, & militantis Eccleſiæ?

Expeditiones Francorum Regum aduersùs infideles & hæreticos.

Hoc illud eſt quod alio colore Honorius Tertius efferebat, Franciam Chriſti pharetram eſſe lectiſſimis ſagittis abundantem. Procedat enim in aciem & puluerem vera Caſtrorum Mater Eccleſia; Roma capiti galeam imponet; latus enſe ſuccinget Imperium; loricâ pectus muniet Hiſpania; ſcutum obtuliſſet vetus illa, pia æquè ac fortis Anglia: Gallia autem, quanquam ad tegendum ſcuti loricæque loco eſſe poteſt, ad nocendum tamen & laceſſendos hoſtes pharetram & ſagittas miniſtrabit.

Digitized by Google

Hâc armaturâ,hoc apparatu quò bellum feret, vnde expeditionem inchoabit? Vultis ab Oriente & Syriâ? Pharetram opinor conſulet,& Claromonte in Galliâ referet ad Concilium trecentorum & decem Patrum de bello ſacro ſuſcipiendo, aſſerendis in libertatem filiorum Dei Chriſtianis Palæſtinis, ſacrâ regione ab Saracenorum manibus vi & armis recuperandâ: ſagittam eliget Vgonem magnum Philippi Franci Regis fratrem, fortiſſimoſque è Francis exercitus. Aliquo poſt tempore auxilia mittet,Ludouicos Septimum,& Nonum,non ſagittas,ſed amentatas haſtas: cum hic vltimus in hoſtium poteſtatem redactus, ſæpéque iam ad cædem deſignatus, conſtanter tamen in vinculis equeſtrē ordinem Mahumetano Duci conferre recuſaret, palamque profiteretur Chriſtianum militem, quid Francum? quid Regem? ad infidelē accedere non debere,niſi vt decretorio ferro eius iugulum exhauriret. Quo ſtridore tot tantáque tela emiſſa ſunt? vt Regis Franci vexillum vnum (inquiebat Iberorum Legatus) & miſſus in Orientem dux vnus plus terroris Turcico Imperio allaturus ſit, quàm centum millium armatorum exercitus.

Chriſtus nullum verè ſuum militē nullum ducem præter Francum inuenit. Paul. Aemil. l. 7.

Quid verò cõſecuta ſunt? Vt quò Francorum virtus & fortitudo, eodem Chriſtiana pietas penetrauerit. Quâ Pharetræ ipſius gloriâ? Vt etiamnùm apud remotas illas & barbaras gentes Chriſtiani omnes communi nomine Franci appellentur. Vultis in Septentrionem tendat? Saxonum indomita gens, & peruicax Chriſti cõtemptrix Eccleſiæ iugo ſubdenda penitus eſt: Francorum Rex Carolus, iam Magnus, nondùm Imperator (Deus ſancte qualis ſagitta!) aduersùs eam è Pharetrâ emittitur; atque idem tres & triginta totos annos admirabili fortitudine, cõſtantiâ, patientiâ quotannis pugnat, vincit, triumphat. Quo fine? Nullam quietis partem cepit telum, donec in intimis ſingulorum præcordijs Chriſti cultum & fidem defigeret. Vultis Iudæos ſolicitet? educitur è Pharetrâ Dagobertus, vir acer, qui Iudæos omnes ad præſtitutam diem aut religionem, aut regionem cogit vertere. Vultis domeſticos hoſtes exterminet? Ecce telum igneum Robertus, qui nefarios Manichæos Aurelijs medio foro, ſpectante totâ Galliâ viuos exurit. Idemque poſtea Leuthericum praué de fide ſentientem, doctis rationibus Rex Antiſtitem confutat. Cuius

in opinione cum Berengarij hæreſis, tanquam in ſemine lateret: non immeritò perfidioſi hominis, omniumque auguſtiſſimo fidei myſterio repugnantium primus oppugnator & hoſtis dictus eſt Rex Chriſtianiſſimus. Quem deinde peſtiferæ opinionis virus effundentem, Henricus non magis Regni, quem Religionis hæres, indicto ſilentio ita compeſcuit, vt mirum ſit vllo poſteà tempore impias illas voces ex impuriſſimi pectoris gurguſtio prodijſſe. Ecce iaculum ingens, quod ipſam Pharetram implere potuiſſet D. Ludouicus, qui militiæ Regiæ tyrocinio Toloſates iuſtis armis perſecutus, Albigenſium hæreſim glorioſiſſimè profligat: mediâ ætate blaſphemos Iudæorum Talmudiſtarum Commentarios TANQVAM CATHOLICVS REX, ET PRINCEPS CHRISTIANISSIMVS addicit incendio. Ecce ab eâdem Pharetrâ multis poſt ſeculis telum vehemens Carolus Nonus, qui nouitiæ atq; peregrinæ infidelitatis fibras omnes vno die, vno edicto, vltore ferro, quãdo non poteſt mitiùs, amputat. Quo quidem tempore lilia Gallica, quaſi ſuligine abſterſâ, iucũdiùs floreſcere ſperabant; cùm eandem iterum peſtem hydra periculoſiùs renaſcens

Sic eum appellat Innocentius IIII.

ore teterrimo inhalauit;tum enimuerò cõfodiendo peſtilenti portento educta eſt lectiſſima ſagitta, iaculum nobile; telum aureum LVDOVICVS Decimus tertius.

Ludouicus XIII. Rex verè Chriſtianiſſimus.

Video vos ad iſtud nomen quaſi proſpero quodam ſydere afflatos, alacriores erectioreſque. Quem enim audito nomine Ludouici cogitatione informatis? Opinor Fidei ſcutum, Religionis tutelam, hoſtem perfidiæ, perduellionis vindicem, Hæreſeos domitorem. Eant nunc Dei hominumque odia, & Catholicorum fortunis atque capitibus inſatiabili tyrannide immineant:Conſtitutum diuinitùs,& beatâ ſeculorum duodecim ſerie ſtabilitum in Franciâ ſtatum euertere conentur:perpetuis ſeditionibus,& rebellionibus ſe noſque exagitent,& quaſi vniuerſam ſub ictu haberent Galliam, efficiantur formidabiles: cùm noſtras vrbes rapinis, adyta ſacrilegijs,templa incendijs exhauſerint:cùm exciſione, inflammatione, euerſione, depopulatione, vaſtitate Galliam parentem optimam infelices viperæ diſcerpſerint: cùm aduerſus legitimum Regum imperium impunitatis aſyla,perfidiæ præſidia, perduellionis propugnacula extruxerint, munierint, cœlo terrâque inuitis retinue-

rint; exiſtet aliquando Rex ille qui Francos auitæ pietatis admoneat, veteres Religionis iniurias vindicet, extorqueat à furioſorum manibus arma ſacrilega, ſubditos ad officium, contumaces ad obedientiam, fidem ad optimam Galliarum partem, pacem, otium, tranquillitatem ad Regnum vniuerſum reuocet, & reducat. Meminiſtis anno ſuperiore, Audit. hoc ipſo die, hoc loco, hoc regiarum ſcholarum aditu multa à nobis de Regis laudibus commemorari: ſcio veſtros qui tùm aderatis animos ad eius admirationem, amorem, venerationem non ſine ſenſu quodam voluptatis excitatos: abſens autem aliquis orationem meam non ad natiuum colorem veritatis, ſed ad oratorium aſſentationis fucum fictam, & compoſitam putaſſet; niſi eodem tempore ea feciſſet is qui laudabatur, quæ omnia Iſocratis myrothecia & Sophiſtarum arculas conſumere potuiſſent. Et verò ille ipſe dies ſummâ Dei prouidentiâ, Regis Ludouici pietate, vltimus errori atque amentiæ, primus Eccleſiæ Beneharneſi poſt quinquaginta tenebricoſiſſimæ ſuperſtitionis annos felix fortunatuſque Iobelæus illuxerat. Ille dies, Auditores, fidem, & illud

Expeditio Beneharnica anno 1620.

auguſtiſſimum fidei Myſterium ex ergaſtulo ſemiruti magalis in libertatem, & nobilius, vnde exacti fuerant cum Deo Catholici, templum aſſeruerat. Atque vtinam Euangeliſtæ Lucæ ſacro die Cœleſtium aliquis in hunc cætum, vt olim Romam Caſtores, eius triumphi euangelia pertuliſſet! Quis mihi tum pulmo, quæ vox, quæ verba ſufficere potuiſſent, vt veſtrum meumque ornandi Regis optimi ardorem ſequerer, augerem, inflammarem? Quid ſi nos potius Deus aliquis eâdem horâ, ex hoc loco ad Palenſem illam ſupplicationem rapuiſſet; ſi noſtris ipſi oculis vſurpaſſemus Regem, Principes, Curiam, exercitum, admirabili magnificóque ordine tota vrbe procedentes, & pedibus ſequentes ſummum Religionis pignus, diuiniſſimam Hoſtiam; eâ tectam vmbellâ quam paucis ante diebus recuſauerat Ludouicus: cum palam offerentibus reſponderet, non poſſe ſe vt Dominum & Principem in eam vrbem ingredi, in quâ nullum haberet locum vbi principatum illum omnipotenti Deo referret acceptum. Si quis etiam veſtrûm eorum temporum teſtis oculatus, nobis omnibus renunciaſſet, illud anni tempus, illum ipſum eſſe diem, quo

Eximia Regis pietas in ſupplicatione Palenſi.

Digitized by Google

quo die ante annos quinquaginta Ioannæ Reginæ edicto Epiſcopi omnes ſuis ſedibus exacti, verumque & incruentum Catholicæ fidei ſacrificium remotum fuerat atque ablegatum: qui tum plauſus, quæ acclamationes fauſta Regi, tam pio, tam Catholico, tamq; Chriſtiano precantium toto cœlo perſonuiſſent? Si tamen vocem ire liberam pati potuiſſet admiratio, & præſtricti tot miraculorum euentu quodam fatali corporis ſtupor, & ſuauiter manantes gaudio lacrymæ. Facite etiam ſi vultis fatidicum aliquem, & vatem in ipſo admiratione articulo interuenire ſpectantibus, & plenum Deo in hæc effata prorumpere. Quid defixi hæretis, ſpectatores, quid obſtupeſcitis? menſis vix vnius peregrinatio, vnius pacificatio prouinciæ, paucorum recuperatio oppidorum, reſtituta bona Eccleſiæ Sacerdotibus & Præſidibus ſummam vobis admirabilitatem faciunt? magnarum iſta rerum præludia ſunt, & difficilioris omina victoriæ: velitatur hîc Ludouicus, ſéque ad grauiora prælia vincendo exercet. Anno ſequente claſſicum maioribus tibijs canet, quando rearum maieſtatis vrbium mœnia ſolo æquabit, & aratrum ibi ſecurus agricola

Ann. 1570.

Expeditio Vaſconica.

imprimet, vbi modò immenſæ foſſarum voragines, & regia aduersùs Regem cœleſtem terrenumque propugnacula æternam perfidiam machinantur: quando menſium vix trium curriculo, trium Prouinciarum luſtratione, à perditis, & deſperatis hominibus vrbes plus quinquaginta auctoritate, deditione, vi, terrore nominis armorumque recuperabit: quādo quadraginta & amplius leucas illo Regio, illo Chriſtianiſſimo exercitu occupabit vno eodemque tempore, quo toto terrarum ſpatio vix longæui ſenes, quaſi per nebulam meminerint fieri ſacrum vllum more inſtitutoque Romano. Video te prima fax nefarij belli Engeriacum, ſeu mauis San-Ioannis Angelitani vrbs appellari, mox D. Ludouici pagus futurus: intereſt enim vt omnia ſuo te nomine agoſcant ſecula; in quâ turpificatâ, deformatâ, euerſâ, vt in grandi codice, leget poſterorum ætas, qui fidem Deo feſellerit, Regi ſeruare neminem: vtriuſque autem iniurias vindicari quò lentiùs, eò grauiùs, quò tardiùs, eò diuturniùs. Si hæc atque alia diuinus aliquis prædixiſſet, ieiunam, & puerilem orationem meam veſtra certè, Auditores, exploſiſſet ad-

miratio, & vnum aliquem è doctâ illâ antiquitate oratorem ſibi dari argumento ſupparem poſtulaſſet. Quanquam vereor vt is apud mentes noſtras fidem inueniſſet, cùm prædicta illa quæ iam facta ſcimus, tamen fieri vix potuiſſe credamus. Et verò niſi ea nobis narrarent ij qui interfuerunt, niſi teſtes omni exceptione maiores confirmarent, niſi ad vniuſcuiuſque noſtrûm oculos fama prouocaret, niſi de Ludouico diceretur, quis vnquam aut vno anno à multis Regibus, aut ab vno Rege multis annis fieri poſſe ſperaret? Vidit numeroſiſſimus exercitus frequentem in aggeribus Ludouicum quâ vultus alacritate, quo robore corporis, quâ animi firmitate? Quantâ decerni prudentiâ, quâ celeritate confici, quâ ſolicitudine omnia ritè adminiſtrari curat? quâ pietate pacem & veniam à Domino exercituum exorat? quâ manſuetudine perditos homines ad reſipiſcendum inuitat? quâ clementiâ victis ſupplicibuſque perduellionem condonat? Quis tot victorijs immoderatè & inſolenter vidit elatum? quis infelicibus quibuſdam eruptionibus, vt eſt Mars belli communis, fractum & abiectum de-

prehendit? quibus oculis aſpexit animoſa illa nobilitas læſos in acie, Traiani, Gratiani, maximorumq; Imperatorum exemplo inuiſentem, & morituris grauiter illacrymantem?

Gregorij Papæ XV. de Ludouico noſtro illuſtre teſtimonium.

Atque ne laudes iſtas non â veritate prolatas, ſed adulatione fucatas, liberiores in iudicando poſteri exiſtiment: producendus teſtis eſt aliquis, affectus noſtri quo aut priuatam Regis,aut Gentis vniuerſæ gloriam auctam cupimus, penitùs non particeps. Atque ille quidem aduocetur,ſi placet,trans Alpes ab Italiâ, ab ipsâ Vrbium domina:loquatur is qui ſacri clauum tenet Imperij,& Reipub. Chriſtianæ tractat gubernacula:ſequatur in exornandâ præconijs Galliâ priores Pontifices Gregorius, non ſanè parciùs, quam ardentiùs in ijs promerendis maiores ſuos Ludouicus æmulatur. Catholicum Franciæ Regem ſub Childeberto dixit Gregorius Primus: Chriſtianiſſimum ſub Carolo Martello Gregorius Tertius appellauit: Erit-ne aliquid quod ad hæc elogia poſſit addere Gregorius Decimus quintus? Reperietur. Nam vbi illi honorum tituli ad poſteros quaſi hæreditario iure propagati fuerint, priuatum Ludouico additur agnomen, vt

BELLI

BELLI FVLMEN, PACIS CLYPEVS, DECVS ISRAELIS, ORBIS GLORIA, MVNDI ORNAMENTVM à Pont.Max. à ſummi Dei ſacerdote, ab omnium gentium oraculo nuncupetur. O verè illuſtrem veréque Regium ſplendorem! O diuinam atque immortalem laudem! O vtilem! O neceſſarium parenti primogenitum! Vis Eccleſia Catholica ſchiſmaticorum diſceſſionem caſtigare, Hæreticorum furorem frangere, Saracenorum atque Turcarum ſpiritus contundere? BELLI FVLMEN eſt Ludouicus. Chriſtianos Principes piâ,& æternâ pace deuincire poſtulas, omnibuſque ſtudijs bonum publicùm promouere? PACIS CLYPEVS eſt Ludouicus. Chriſtianum populum cæteris infidelium gentibus dignitate, amplitudine, gloriâ, optas excellere? DECVS ISRAELIS eſt Ludouicus. Orbem terrarum ſinu complexa ampliſſimo extremis etiam hiſce ſeculis vigere deſideras? ORBIS GLORIA eſt Ludouicus. Hanc aſpectabilem rerum naturam pulchriorem ornatioremque videre appetis? MVNDI ORNAMENTVM eſt Ludouicus. Tolle fulmen, pace cæterorum dicam, ſacra bella languebunt: abijce clypeum, nulla ſatis erit firma pax: exime

decus hoc, iacet Chriſtiana maieſtas; hanc gloriam oblitera, deformatus & incultus orbis eſt: hoc ornamentum mundo eripe, ſolem & oculum eruiſti. Itá veró non poteras, Ludouice, maiores tuos Catholicos ſanæ atque integræ fidei principes ſequi, niſi delecti à Deo Iſraëlis decus eſſes? non imitarere fortiſſimos Reges, qui in amplificandâ tuendâque fide vitam fortunaſque poſuerunt, niſi tu ſacri belli fulmen, & ſacroſancti fœderis clypeus exiſteres? parum erat Chriſtianiſſimi agnomen aut à maioribus accepiſſe, aut poſteris relinquere, niſi illo dignum te reddidiſſes, vel ſi nouum à te inciperet?

At te Religionis candidiſſimæ Gallia quis non Regnis omnibus iure optimo anteponat tam pio Rege felicem? Vna iam tu nauis es bonorum omnium, quis hoc remige ſcopulos, hoc gubernatore tempeſtates pertimeſcat? Luximus elapſis iam ante menſibus generoſiſſimorum Ducum, lectiſſimorumque militum naufragia: tuumque in primis Henrice Principum fortiſſime, vehemens Francæ virtutis ſcintilla, alterum belli glorioſiſſimi fulmen, ſecunda clariſſimi exercitus anima: cuius nondum acclamationes tibi in Lega-

Henricus Dux Menius ad Montem Albanum ictu ſclopi occiſus.

tum generalem electo datæ reſederant, cum funeſtiſſimus globus actus in oculum; eximium noſtri ſeculi lumen extinxit. Ite Manes optimi, maiorumque veſtrorum animos ad Catholicam fidem tuendam natos inter piorum cœtus requirite. I felix Vmbra,& hoc te ſaltem ſolatio refoue,quòd ſtans occubuiſti vt Imperatorem decuit;quòd ingens omnibus tui deſiderium reliquiſti; quòd mortem tuam ira Dei iuſtiſſima,quòd Regis, quòd Galliæ vindicabit. Nihil agis hæretica veſania, nihil promoues: ſi veterem illum furorem furere, ſi Galliam deintegrò cædibus atque incendijs implere, ſi terram crudelemque tyrannidem in Catholicos renouare deſtinas,bonos viros his funeribus exiſtimas poſſe terreri? Non eſt tibi commorandum in ſingulis, ſi omnes vis opprimere tota tibi Gallorum cadaueribus implēda Gallia eſt; quibus extinctis ſaxa ipſa & pendentes templorum ruinæ perduellionem tuam accuſabunt. Interim ſaluus Rex,ſalua Reſp:viuit Ludouicus,viget res Catholica: pugnat Rex Chriſtianiſſimus, vincit Chriſtus, vincetque, ſi quid Francorū,ſi Pontificis,ſi Eccleſiæ,ſi fidei ipſius preces valebūt,diuturnâ ſtabiliq; victoriâ.

K 2

Hoc eſt omnium noſtrûm, hoc orbis vniuerſi præeunte tuo Pontifice Deus Optime Maxime, non ambitioſum vt ſperamus, non maius Rege Chriſtianiſſimo votum: primùm vt domeſticos ſempiternoſque hoſtes perdomet: deinde nobile aliquod ſuæ victoriæ addat corollarium: Orientem adiungat Occidenti, Europæ Aſiam, Galliæ Palæſtinam. Relegat maiorum ſuorum veſtigia, & fatalem quaſi propagandæ fidei neceſſitatem hoc regni ſui tempore ſibi impoſitam arbitretur. Etenim à Clodouæo, quem non ſolum Chriſtianum Franci viderunt, ſed etiam Catholicum ſenſerunt cum Alarico ſuo Viſigothi, viceſimus imperium Gallicum tenuit Carolus Magnus, cuius in ſchiſmaticos, in hæreticos, in Paganos, glorioſiſſimos labores nulla tacere potuit poſteritas. Ab hoc iterum viceſimus regnauit Diuus Ludouicus, cuius adoleſcentiam Toloſates hæretici, iuuentutem Saraceni Palæſtini, extremam ætatem Afri Mahumetani experti ſunt. Hunc ipſum quoque viceſimus excipit noſter Ludouicus, nulli priorum, non audaciùs dico quàm veriùs, ſi ætatem, ſi tempora,

ſi res geſtas ſpectamus, inferior. Atque vtinam quando iſtis Antichriſti emiſſarijs Reges omnes Chriſtianiſſimi obiecti fuerunt: ter ab hoc, quater-ve viceſimus, Antichriſto ipſi, & perfractis orci repagulis Ludouicus aliquis Chriſtianiſſimorum vltimus opponatur.

Digitized by Google

GRATIARVM ACTIO

PRO IMPETRATA PER LVDOVICVM XIII. A GREGORIO XV. P. M. BB. IGNATII ET FRANCISCI XAVERII CONSECRATIONE.

CELEBRATA FLEXIAE

Ad viij. Kal. Aug. Anno 1622.

LVDOVICO DECIMOTERTIO FRANCORVM ET NAVARRÆ REGI CHRISTIANISSIMO, ECCLESIÆ PRIMOGENITO, PATRI PATRIÆ, IVSTO, PIOQVE PRINCIPI, SEMPER FELICI, SEMPER AVGVSTO gratias agimus, habituri ſi liceret immortales. A quo enim potiùs nomine tam læto die orationem hanc auſpicemur, Auditores, quàm ab eo quo

Digitized by Google

nullum gratius poſt Deum Sanctoſque veſtris auribus accidere poteſt? Aut à cuius hominis laudatione celebritatem hanc commodiùs aggrediamur, quàm eius à quo poſt ſacrorum Antiſtites tota pro-fluxit? Cum enim annis abhinc plus triginta SS. Ignatij, Franciſcique gloria donorum cœleſtium crebritate, miraculorum amplitudine, populorum pietate in dies augeretur; multi ſe Reges, Principes viri ac fœminæ, Gentes Reſque publicæ in iſtam dedicationem interpoſuerunt. Verum ſapientiſſimè, & prouidentiſſimè cõſtituit Deus, vt Diuorum cultu non ſpreto, ſed prorogato; Principum incredibili contentione, & precibus non repudiatis, ſed extractis; ad tempus illud deueniretur, quo tantum, tamque ſanctum negotium, & ſuſciperet Rex Chriſtianiſſimus, & vrgeret Eccleſiæ Primogenitus, & conficeret Ludouicus. Quod ſi quis ambitioſiùs à me quam veriùs dici exiſtimet, videat etiã atque etiam quam mihi boni viri opinionem apud ſe relinquat, quem in tam graui causâ, tam nobili clariſſimorum virorum conſeſſu, cum de Regis Optimi Maximi gloriâ agitur, res aut obſcurare detorquendo, aut augere dicendo ſuſpicetur.

Et quanquam nemo ab hiſtorico, nedum ab oratore iurato res vnquam exegit: tanti tamen ad hanc cauſam intereſt certò noſſe cui beneficium debeamus, & quam poſui veritatem comprobare: vt neceſſarium viſum ſit à publicis ſanctiſſimiſque Conſecrationis ipſius actis, eius ordinem, & Principum qui eam promouerunt ſtudium replicare.

Hanc conſecrationem multi Principes petierunt, impetrauit vnus Ludouicus.

Superiore ſeculo exeunte cùm vniuerſæ Societati noſtræ viſum eſſet optimi ſui parentis nomen & res ſanctiſſimè geſtas ab interitu vindicare, Gaſpar Petroſa Societatis eiuſdem per Hiſpanias Procurator, ab Camillo Caietano Apoſtolico apud Regem Catholicum Nuntio ſupplex petijt, vt vitæ Ignatij ſanctitas, & miraculorum veritas ritè ac legitimè probaretur. Quod cum perſtudioſè ab delectis Iudicibus factum eſſet ijs in locis in quibus aut natus, educatúſque fuerat, aut prima ſanctioris vitæ rudimenta poſuerat; eius acta quæſtionis ad Clementem Octauum Pont. Max. delata ſunt: qui cùm ea ſuis examinanda ponderibus ſacro Rituum Collegio commiſiſſet, iamque maiora meditaretur animo, pulcherrimos eius conatus mors ipſi quidem matura, ſed orbi

Digitized by Google

Chriſtiano luctuoſa intercepit. Clementi Leo ſucceſſit Vndecimus, horti Medicæi flos delibatus: ſed qui tantùm Eccleſiæ conceſſus videretur, vt vbi languidulam effœtæ ſuauitatis afflaſſet auram, acerbiſſimo interitu homines admoneret, quæ ſpectatiſſimè floreant, ea celerrimè marceſſere. In locum demortui admotus eſt ad ſacra gubernacula Paulus Quintus. Ad eum ſtatim à Poloniæ Rege Sigiſmundo, Mariâ Auguſtâ, Margaretâ Hiſpaniarum Reginâ, alijs Principibus, Catholicis etiam Regibus Philippis Secundo & Tertio, Pręſulibus innumeris literæ ſuper eâ re ſupplices adferuntur. Addit petitioni pondus Henricus Magnus, ille Galliæ Alexander Philippis omnibus maior, proque ſuo iure flagitat, vt eius Societatis quam in aulâ, in oculis, in ſinu ferebat, parens atque auctor Regiæ beneuolentiæ fructus è cœlo caperet honeſtiſſimos. Quis tot tantorumque virorum precibus tam iuſtis, tam diuturnis amantiſſimum filiorum patrem, Eccleſiæ ſacerdotem, Diuorum pontificem ceſſurum non arbitraretur? Quis enim obex tam glorioſi Paulo ipſi negotij curſum retardare potuit? Temporis diuturnitas erat neceſſaria

beatâ pacis atq; otij tranquillitate roborata? Ipſos ſexdecim annos Petri nauem paucis quibuſdam turbinibus ac fluctibus, ſecundis vt plurimùm ventis gubernauit. Rerum geſtarum cognitio ſcientiáque requirebatur? At cœlo terrâque penè cogentibus Ignatium atque Xauerium publicâ iam voce beatos & eſſe & haberi debere, pronuntiauerat. Quid, inquam, examinatis teſtibus, confectis tabulis prohibebat quò minùs qui Beati fuerant nuncupati, Sanctorum nomine augerentur? Laborioſi fortaſſe ritus, quibus perficiendis ſenis imbecilli corpus exantlatum atque exhauſtum par eſſe non poterat? Sed erat mente pro tot curis & laboribus adhuc vegetâ, ætate pro tantâ adminiſtratione non exactâ, corpore pro vitæ occaſu benè conſtituto. Certè validior aliquis aries ad impellendum ſupremi Antiſtitis animum deſiderabatur. Moritur tamen re infectâ Pontifex, & agente maximè Francorum Legato, in Pauli locum Gregorius Decimus quintus ſubrogatur. Ad huius cognominis memoriam ſpei aliquid veſtris animis oboriri arbitror, Audit. & beneficum toti quidem Eccleſiæ, ſed maximè nomini regnoque Francorum vocabulum

augurari. Nam ſi à primo repetimus, Childebertum, & Brunichildem eximijs honorum titulis magnus ille & rebus geſtis, & ſanctitate Gregorius exornauit. Gregorius Tertius Chriſtianiſſimi agnomen noſtris Regibus conceſſit. Quartus pluſquam ciuiles inter Ludouicum Pium, eiuſque filios diſſenſiones extincturus, in Franciam venire non dubitauit: Septimus paternâ auctoritate peccantem Philippum reduxit in viam. Itaque ex quo poſt ereptum terris Paulum Quintum ad ſacra Reipub. Chriſtianæ gubernacula acceſſit Gregorius Decimus quintus, erexit ſeſe, & veteres, vt loquitur, cogitationes noſter Ludouicus reuocauit. Anno igitur proximè exacto, quo ætatis ſuæ vicennalia agebat, omnibus precibus atque humili obſecratione à Pontifice, vixdum à creationis pompâ & tumultu reſpirante, petijt vt B. Ignatius ſolenni illo atque auguſto ritu toti Eccleſiæ colendus proponeretur. Additæ Cardinalium duorum litteræ Rupifucaldij, & Retienſis, qui ſeculum purpurâ, purpuram vitâ & virtutibus conuenuſtant, quo animi ardore, quantâ voluntatis contentione, quàm incredibili deſiderio felicem petitionis ſuæ exitum Rex

pijſſimus optaret, declarabant. Non erat difficile volentem impellere. Sanctiſſimæ voluntati cumulatè ſatisfacit Pontifex. Diceres è ſpeculâ proſpexiſſe Ludouicum, dùm Gregorius aliquis ad ſupremam ſedem aſcenderet: aut expectaſſe Pontifices, dùm id Ludouicus aliquis Rex Francorum poſtularet: vtrumque demum tam illuſtris facti gloriam cum altero communicatam voluiſſe. Aliquanto poſt tempore Maximilianus vtriuſque Bauariæ Dux religioſiſſimus, idemque Princeps fortiſſimus, & Ferdinandus Imperator deſignatus, idem à Gregorio per litteras petierunt, quod iam anteà Ludouici precibus fuerat condonatum. Itaque qui præceſſerunt tempore, primâ quâdam, & rudi deformatione nobilem illam tabulam inchoarunt: qui ſubſecuti ſunt, perfecti iam operis laudatores ſuffragatoreſque extiterunt: ſolus autem extrema lineamenta, & pigmentorum florem attulit Ludouicus. Quid hic potiùs mirabimur? Auditores, Principis noſtri auctoritatem? iuſtitiam? pietatem? Quid enim grauius quam vnis litteris Regem vnum adoleſcentem impetraſſe, quod plurimi ætate prouectiores, rerum geſtarum multitudine fortaſſe ſu-

periores obtinere non potuerunt? Quid iuſtius quàm id agere vt non tantùm inter homines ſuum cuique, ſed etiam vt cœleſtibus ipſis honores debiti tribuantur? Quid ſanctius quàm in ſuis conniuere, alienas amare, & conſecrare virtutes? Hæc enim veneratio certa pietatis propriæ nota eſt, & futuræ olim ſanctitatis prærogatiua. Nam in rebus humanis nemo verè iuſtitiam probat, niſi qui ſit ipſe iuſtus; nemo temperantiam amat in alio, niſi qui temperatè viuat; nullus Imperator præclara militum facinora coronis & honoribus compenſat, niſi qui veram fortitudinem & exercere ſoleat & æſtimare. Certè ſacrilega veterum ſuperſtitio haras, & lupanaria tranſtulit in cœlum, & quod perditiſſimo cuique placebat, diuinitatem accepit de flagitio, vt daret è cultu licentiam, laudem ex conſuetudine. Chriſtiana verò pietas habet virtutis atque honeſtatis incitamentum in cœlo, quodq; vitâ & actionibus quotidianis exprimit, id in optimâ vniuerſi parte collocat. Nobis enim ſimiles colimus ſinguli, aut ijs quos colimus volumus eſſe quàm ſimillimi. Denique Diuos ſacere,& diuum eſſe, felicitate plurimùm, virtute

Digitized by Google

animoque perparum intereſt. Sed ne quis de curiculo propoſiti deflectere, orationemque ad aſſentandum transferre me putet, quanquam hoc loco nihil iucundius aut me dicere, aut vos audire conuenit, quam Regis optimi prædicationem: moderabor tamen meo veſtroque deſiderio, & totam hanc cauſam ab vnius hominis laudatione ad vniuerſi generis rationem, quantùm potero traducam. Quæro igitur ex vobis, Auditores, quid cauſæ eſſe putetis cur hanc Ludouicus noſter Sanctorum virorum conſecrationem & ſtudiosè ſuſceperit, & ardenter promouerit, & feliciter expedierit? Non dubito quin taciti apud vos huic meæ interrogationi ſatis ſinguli faciatis, proque mentis veſtræ ſolertiâ ſubtiliter multa, pro Regis gloriâ magnificè plurima, pro Sanctorum causâ piè omnia cogitetis. Subſequatur orationis meę tarditas ingenij veſtri celeritatem; dumque rerum à vobis ſolertius iuuentarum cogitatione paſcemini, paucas à me eius facti rationes, obuias cuique, & fortè ab aliquammultis neglectas accipite. Sic igitur exiſtimo Regem Chriſtianiſſimum id ſumpſiſſe negotij, primùm quòd eo honore Sanctos illos coli dignum iudicaret:

deinceps quod eam procurationem Regum Francorum propriam eſſe duceret: denique quod illud Eccleſiæ, reique Gallicanæ, & temporum difficultas exigere videretur. Hæc tria dum breuiùs, quàm res tantæ dici poſſint expedio, quæſo quod facitis diligenter attendite.

Ignatius atque Xauerius illuſtre par Heroum, vicina noſtris temporibus ſecula nobilitarunt omnino tria. Quartum ab anno milleſimo, felici ortu; quintum, vitâ ſingulari, ac prope diuinâ; ſextum autem quod iam traducimus, meritâ conſecratione. Annis ante aliquot in lucem eruperat Martinus Lutherus fatale portentum prodigiumque Reipub. Chriſtianæ, cui procurando ſapientes illos quaſi aruſpices ſubmiſit Deus, vt, quemadmodum eſt in fabulis, quicquid orbe toto luctifica Ate peſtifero ſpiritu atque contactu fœdauiſſet, id omne iſtorum hominum beneficio in integrum reſtitueretur. Et illum quidem anno ſuperioris ſeculi primo & viceſimo, cùm profanam ſtrenuè militiam exerceret, æneâ glande fractâ tibiâ claudicare permiſit Deus, vt rectiùs viâ ſalutis incederet, quique tormenti impetu de ſuo gradu deiectus fuerat, aduer-

Hunc honorẽ virtutibus, & præclarè geſtis heroës illi ſunt promeriti.

Digitized by Google

ſæ deinceps fortunæ procellis agitatus firmior in vno pietatis veſtigio inſiſteret. Sic enim retulerunt optimi virtutum æſtimatores, Ignatium in ſuſcepto ſemel piè ſanctéque viuendi propoſito tam fuiſſe conſtantem, vt eum nulla auræ popularis gloriola detorquere, nulla inuidorum obtrectatio abducere, nullæ inimicorum machinę retardare potuerint. Nam ab eo tempore Deum cogitanti, ad cœlum magnis itineribus properanti, Dei gloriam omni corporis animique contentione, quaſi rem ſuam promouenti, corporis incommoda deliciæ ſpiritûs erant, inque rerum externarum detrimento lucrum interioris hominis computabat. Hoc virtutis iacto fundamento, quod alij tectum, & colophonem putant, quæ pericula non adijt, quæ maria non tranauit, quas moleſtias non exſorbuit, quos labores non exantlauit; vt ſopitam in hominum mentibus fidem, iacentem ſpem, extinctam, charitatem commoueret, erigeret, inflammaret? Quantæ charitatis eſſe vobis videtur, Auditores, conſecratam Chriſti veſtigijs terram, loca Dei ſanguine purpurata, ſolum, ignotum, mendicum hominem petere, vt peregrinorum cohortes ſolatio leuaret

Ignatij eximia, quanquam ignota vulgo o ſanctitas.

leuaret? Ad litterarum ſtudia animum appellere annos triginta natum,& benè barbatum virum, inter vagam,& inſtabilem cirratorum turmam in deuorandis ignotæ linguæ rudimentis ſeriò & ardenter ineptire? In his difficultatibus vitam mendicatò trahere copioſum olim & nobilem virum, collectis pecunijs fraudari, ipſumque illum furem in extremo diſcrimine conſtitutum, omni ope, curâ, induſtriâ, ſuſtentare? Quâ in re non miror id à te factum Ignati: ſed quod improbiſſimus plagiarius, poſt tam atrocem iniuriam in extremâ naturæ neceſſitate, tuam vnius opem implorare atque appellare auſus ſit, illud profectò mihi diuinæ cuiuſdam virtutis poteſtatiſque veſtigium repræſentat. Quid dicam de turbido illo & impuro ſtagno, in quod ſummâ hyeme, confectum laboribus, vigilijs, ieiunijs corpuſculum collo tenus immerſit, vt flagitioſum iuuenem ad libidinum ſuarum diuerſoriũ illâc euntem, oppilato ponte reflecteret? Erat hyems teterrima, concreta denſiſſimâ glacie aqua, ſæuus & in medullas penetrans aquilo: Viuat tamen, inquit Ignatius, in animo noſtro cœleſtis ignis, dum flammæ tartareæ fomitem impudicus iuuenis

ſubminiſtrat:ardeat in nobis diuinæ zelus gloriæ, quam venereus dæmonis flatus in huius improbi mente penitùs extinxit: calorem concipiat corpus ab animo, quo alieni pectoris glacies liquefacta, & dilapſa diffundatur. Tempeſtate perfrigidâ nudum ſtatuas æneas amplexantem Diogenem inanis gloriolæ fumus concalfecit: ego in ſummo diuinæ glorię periculo delicatis artubus obrigeſcam? D. Franciſco ſuã curanti ſalutem immanes niuium cumuli mite vaporarium fecerunt: ego alieni capitis diſcrimẽ luto & frigore redimere cunctabor? Quid autem ſordidum eſt ſi peccatum excipis? quid lutulentum, ſi libidinum maculas eluis? quid vile & abiectũ ſi cœlo, ſi Deo laboras? Age mergamur in aquas toto corpore, vel ſi neceſſe eſt demergamur, dùm extet atq; emineat è cœno integritas, ex aquâ candor, è lacu puritas. Ibis interim tu adoleſcens impudice, & libidinũ tuarum ardore incenſam inferorum fornacem acriùs excitabis: dùm ego piacularis hoſtia detonantem iræ diuinæ tẽpeſtatem ſuſtinebo. O dictum ſeculorum memoriâ dignum! O factum æternitati conſecrandum! Audit. Pudet me tui temeraria factorum iudex poſteritas: tu Ennenſem lacum

raptus impudiciſſimi teſtem & theatrum tantùm non conſecraſti:& ſtagnum iſtud, quo ex Plutonis faucib⁹ anima diuino redempta ſanguine emerſit,memoriæ noſtrę inuidiſti. Tu pontem Danubio impoſitū ad arcēdos barbararum gentium impetus, ſeruatis etiam reliquijs ab obliuione vindicaſti : & hunc quo perdito iuueni aditus ad dæmonem intercluſus eſt, ne vno quidē ſeculo extare voluiſti. At manet,manebitq; æternùm in ſupremâ illâ rectè factorum mercede atque memoriâ : priuſq; diuinam rerum omnium cognitionē obliterabit æternitas,quàm Ignatij meritum atque gloriam. Omitto eius facta cætera quibus vitę non annos,non dies,non horas,ſed momenta ſingula vir ad omnia ſumma natus illuſtrauit. Sui verò inſtituti Socios quibus imbuit præceptis, quibus ornauit virtutibus, quo ſacramento obligauit ? Impendi ſibi,ſuperimpendi cæteris: Dei gloriam, eamque maiorem continuè, ardenter,conſtanter quærere : nullis induſtriam ſuam locorum,temporum, perſonarum,vrbium, Regionum terminis circunſcribere:in nationum diuerſitate, amorem eximium; in perpetuâ hominum conſuetudine,angelicā puritatē;in doctrinę ſplendore demiſſionē

animi ſingularem conſeruare:rebus humilibus non deijci, illuſtribus non extolli, aduerſis non obrui : ſcire abundare,& penuriam pati;benè agere,malè audire. Hæc ſunt eius, quam ſecundùm Deum erexit, Societatis inſignia, hæc genuina militum cœleſtium ornamenta, vt iſtos vitæ morumque characteres qui habuerit, is verus germanuſq; Societatis noſtræ ſit Religioſus : quibus eæ notæ defuerint,etſi externâ ſpecie nomen habitumque præferant, non magis tamen Ignatij ſint, quàm mures montium, terræ Pygmæi, monſtra naturæ. Seligere me vnum ex omnibus recens tranſacta iubet celebritas, in quo tanquam in ſpeculo Ignatij præcepta atque exempla poſſimus intueri.

Franciſci Xauerij ingentes in fide propagandâ labores.

Is eſt magnus ille Xauerius,quẽ quo nomine hoc loco appellẽ,neſcio. Dicam diuinæ fidei buccinatorẽ, charitatis foculum, gratiæ miraculum? Nuncupabo noui orbis ſolem, Barbaræ feritatis domitorem, Indorum Apoſtolum? Appellabo Thaumaturgum, Alexicacum, Auerruncum? Quid eſt in eius factis non heroicum, in verbis nõ cœleſte,in portentis non diuinũ? Quæ maria zelo potius quàm ratibus non tranſmiſit?Quam barbariẽ non mitigauit?

Digitized by Google

Quas Regiones non aliquo ſanctitatis veſtigio conſecrauit? Teſtis eſt ignotus Mathematicorum ingenijs orbis ille, quem non paſſibus ſed concionibus, non pedibus ſed Idolorum deiectione, non corpore ſed diuini honoris ardore peragrauit. Teſtes ij populi quos barbarum neſcio quid ſtridentes in vnam conuenire Chriſti linguam coëgit. Teſtes illa maria quæ vnius hominis ad frugem conuerſioni intentum tulerunt: quæ baptiſmo tingendis Chriſtianis vix ſuffecerunt: quæ naufragum, innixum tabulæ, deſertum, ſolum, ad portum detulerunt, rogantem vt eo periculo non liberaretur, niſi ad grauius aliquod reſeruandus. Hîc ego non commemoro concitatas Dæmonis inuidiâ tempeſtates Franciſci precibus placatas: duobus in nauigijs eodem viſum tempore: vno populi vnius ſermone vtentem, ad omnium intelligentiam veniſſe, quod olim Apoſtolis conceſſum: enunciata per anticipatam cœlitùs cognitionem futura: reuocatos ad vitam homines numero viginti: & eiuſmodi ſexcenta, quibus immortalem ſibi alicuius diuinitatis gloriam apud barbaros cōparauit. Non enim iſta ſanctum fecerunt, imo ne

declararunt quidem notâ vndecunque certâ,& propriâ Xauerium. Interna res eſt ſanctitas, quam non pulſæ ex humanis membris vitiligines, non exacti è poſſeſſis corporibus mali atque iniuſti hoſpites, non calcatæ illæſis pedibus ardentes prunæ, non redire iuſſæ in antiquum hoſpitium animæ pepererunt: ſibi res ſuas agit, ſe Deo probari, non hominibus, expetit: carbunculus eſt, plus lucet in tenebris: Gygis annulus eſt, palâ intrâ palmā abſconditâ hominem tegit: Luna eſt, cum minùs videtur ſplendere, Solem propriùs aſpicit. Eam igitur cùm ab omni parte abſolutam aſſecuti ſint de quibus diximus Ignatius atque Xauerius; dubitabit vllus quin & à Deo ſint in cœlum admiſſi, & ab hominibus vt certi verique cœlites ſint colendi? Quid? Hercules, Æſculapios, Triptolemos, Cereres, Bacchos veterum ſuperſtitio beneficiorum memor conſecrauit: iſtos, Deus bone! quantùm orbi fructuoſos & ſalutares, quaſi adſcriptitios ciues in cœlum receptos negabimus? Deos Ægyptij ſuos in hortis ſeminarunt; nos in cœlum inſitos homines non venerabimur?

Id negotium Verùm illi licet in humanis corporibus

vitam imitati cœleſtium, ſolâ Dei ope ſuâque induſtriâ conſecrationem iſtam ſint promeriti : nunquam tamen eſſent aſſecuti niſi eorum virtutem, ſanctitatem, diuinitatem hominum aliqui gratiâ & fauore adiuuiſſent.Ita & homines,ſi fas eſt dicere,patrocinium eorum ſuſcipiunt quos hominibus patronos Deus eſſe voluit : & qui nos in fidem ſuam capiunt, gratiam, penè exigunt, & beneficia fœnerantur. Itaque mens ea Ludouico diuinitùs iniecta eſt,vt cùm honore illo dignos eſſe conſtaret cœleſtes homines : is eam potiſſimum ſuſciperet procurationem,qui & iure meritiſſimo aggrederetur,& feliciſſimè perficeret. Cuius enim erat Chriſtianarũ virtutum culmen conſecrare, niſi Regis Chriſtianiſſimi ? Quis potiùs heroas illos Eccleſiæ dare debuit,quàm Eccleſiæ Primogenitus? Quid enim ſæpiùs ardentiúſq; fecerunt Francorum Reges?Cuius alterius Principis operâ, aut in cuius regno crebriùs eiuſmodi decretæ ſunt conſecrationes? S. Suuibertum Carolus Magnus primis Imperij annis ſanctum haberi coliq; impetrauit. Alexander Tertius Ludouico Octauo ſcripſit, decreuiſſe ſe Diuum Bernardum canoniſandum ad gloriam

à Rege Chriſtianiſſimo ſuſcipi & perfici maximè decuit.

Hæc eſt prima Canoniſatio ſolenni ritu facta.

Anno 804.

*Ann.*1164.

Dei, & exaltationem Eccleſiæ, & totius
Ann. 1297. Regni eius. A Sancto Ludouico vitam & Regnum Philippus Nepos accepit; vitæ benè actæ, & Regni optimè adminiſtrati gloriam apud homines Bonifacij Octaui Pontificis conſenſu reddidit. Eius Sancti Regis frater Carolus Siciliæ Rex, mundo & Eccleſiæ Ludouicum
Ann. 1317. Toloſatem Epiſcopum dedit: cui dubium non eſt quin Regia familia Sanctorum honores concedi fecerit. Quid dicam de ſplendido illo ſapientiæ ſole Thoma Aquinate, quem quia eruditionis angelicæ radijs Galliam præcipuè illuſtrauerat,
Ann. 1323. non alibi quàm Auenione in Galliâ, non ab alio quàm ab Gallo Pontifice Ioanne Viceſimo Secundo decuit conſecrari. S. Iuo Trecorenſis Presbyter, Aremoricæ corona, iuſtitiæ Chriſtianæ ſceptrum, ſuadæ medulla, Aduocatorũ aquila, Aſtrææ An-
Ann. 1347. tiſtes, alienas in terris cauſas dum agit, patronos in cœlo reperit; & conteſtatam non litem, ſed virtutem Philippo Primùm ſuo Regi, Rex Clementi Sexto obtulit, vt in Diuorum cultum & iura reci-
Ann. 1482. peretur. Eundem honorem S. Bonauenturæ Ludouicus Decimus impetrauit. S. Franciſcum Paulenſem de Ludouico Vn-

decimo, deque Regno uniuerſo optimè
meritum, Franciſcus Primus,eiuſque Ma- *Ann.* 1519.
ter, & Coniux per Leonem Decimum to-
ti Eccleſiæ venerandum propoſuit, annis
ante meliorem Ignatij vitam admodùm
duobus. Et id ſeu conſuetudinis ſeu pie-
tatis ius à maioribus acceptum non con-
ſeruarit Ludouicus? & religionem in eo
ſuam deſiderari patiatur, cuius exemplum
nemini non præſcribet in poſterum? Scie-
bat videlicet, vt datâ ad Pontificem epi-
ſtolâ teſtatur: veniſſe ſe in ius Eccleſiæ
Primogeniti, in nomen Chriſtianiſſimi,
mererique Fidei Defenſoris agnomen, niſi
illud impius in alio Regno Hæreſiarcha
funeſtaſſet.

Atque illi quidem ſuperiores aut Galli
fuerunt plerique, aut in Galliâ diu vixe-
runt, quibus optima ſanctitatis nutricu-
la honorem in terris à Deo reddidit præ-
ſtitutum.Noſtri autem Indigetes natura-
lem in Hiſpaniâ, diuinum in Galliâ ſpi-
ritum hauſerunt, vt clementiore cœlo ea
ponerent virtutum fundamenta, quæ ſuâ
deinde ſponte in viuam ſpirantemque
ſanctitatis baſilicam creſcerent. Audi
inuidia, audi hæreſis, peſtifera fax ſedi-
tionum, odium bonorum: tu Societatem

noſtram peregrini nominis, quaſi lacernâ dedecoratam, in hominum cõtemptum conaris adducere: Hiſpanias tu nobis, & nobilem Cantabriam obijcis rana de Lemano lacu, lutra de Rupellenſi gurgite, cùm Societatis noſtræ in ſinu Galliæ, in vrbe Regiâ fundamenta ſint poſita. Habuerit illa licet parentes externo Principi ſubditos, natione tamen Gallam ſe profitetur. Pariſijs enim concepta, nata in Monte Martyrum, inde Romam deportata adoleuit aliquandiu: tum excreſcens in dies ramis hinc inde diffuſis orbem vniuerſum opacauit. Atque vt in patriâ quædam arbores aut nullos, aut perniciosos fructus præbent, quæ peregrino inſitæ ſolo vberrimos atque iucundiſſimos pariunt: ſic Ignatius quod in Hiſpaniâ non potuit de ſpe omni conatúque depulſus, id tandem feliciter inchoauit in Galliâ. Itaque debet Galliæ Chriſtianus orbis quicquid vtile, magnum, glorioſum ab Ignatij filijs perpetratum eſt. Ex Galliâ, tanquam ex equo Troiano, profecti ſunt qui vitia dedocerent, qui ignorantiam eijcerent, qui Idololatriam euerterent, qui hæreſeôn impetus refutarent. Adiuncta ſunt Eccleſiæ Catholicæ vaſtata erroribus loca ac

Societas Ieſu in Galliæ ſinu nata & educata.

Digitized by Google

ſolitudines : reducta in Petri ratem regna atque Prouinciæ : reuocata ad capitis venerationem reſectorum membrorum abalienatio, per eximiam cœli Gallici temperationem. Non hoc neſciebas Ludouice, optime bonorũ tuorum æſtimator, quum Pontifici ſcribebas Dei filium Ignatium Pariſijs bonas artes hauſiſſe, ibi ſui inſtituti Socios congregaſſe, in Monte Martyrum prima tam felicis partus extare cunabula. O glorioſum montem! quem ego non cum Idâ confero, commentitio illo Iouis ortu percelebri. O beatam illo vnico partu Galliam! quam nulla vnquam Rhea tot Deorum mater æquarit. O nos felices qui in paterno Societatis noſtræ ſolo educati, plerique & nati, lac Religionis nulla peregrinitate corruptum epotamus. Quid vobis videtur? Auditores, ſatiſ-ne validas habebat cauſas Ludouicus, quibus impelleretur ad illud ſuppliciter poſtulandũ? Ignatij merita, Regum Francorum, etiam in exterorum hominum cultum beneficentiſſimam propenſionem, Societatis noſtræ in ipſo Galliæ meditullio, in proſpectu Regum ipſorum, in oculis Regiæ Luparæ non ingrata incunabula?

Eccleſiæ & tēporum difficultates Ludouicum ad huius Conſecrationis poſtulationem incitarunt.

Sed altiora quædam ſpectat mente diuinâ vir: humanas iſtas rationes leue apud ſe momentum habere permittit, quare & eas affert non vt prodidiſſe, ſed ne perdidiſſe videatur. Adeſte animis qui corporibus hunc conſeſſum celebratis: accipite veram legitimamque cauſam cur petitionem conſecrationis iſtius in animum induxerit Ludouicus. PRIMOGENITI ECCLESIÆ FILII TITVLVS, inquit, TAM ALTE IN ANIMO INFIXVS MEO, QVAM BONO IVRE A MAIORIBVS MEIS VSVRPATVS, QVI ME DIES NOCTESQVE STIMVLAT AD CATHOLICÆ FIDEI AMPLIFICATIONEM, ET HÆRESEOS PERPETVAM EXTIRPATIONEM, FACIT VT EO VEHEMENTIVS B. IGNATII SOLENNEM CONSECRATIONEM EFFLAGITEM, QVOD EIVS MIHI PATROCINIVM PRÆSIDIO FORE SPEREM AD ILLVD EFFICIENDVM, CVIVS CAVSA IN VITAM HOMINVM MISSVS A DEO EST, QVODQVE AB EO INSTITVTVS ORDO TAM ARDENTER, TAMQVE VTILITER EXEQVI PERSEVERAT. Quid in his primum verbis retexam, quid mirer, Audit. equidem neſcio: ita ſingula momentis ſuis æſtimanda rapiunt atque abſorbent admirationem meam. PRIMOGENITI ECCLESIÆ

FILII TITVLVS. Regem ſe & Imperatorem Francorum, Regum gemmam, Regni nobiliſſimi animam eſſe non meminit, vt ab Eccleſiæ nomen accipiat, vt eius ſe profiteatur filium, à quâ diuinæ vitæ originem, & Regni æterni hæreditatem accepit. STIMVLAT ME AD CATHOLICÆ FIDEI AMPLIFICATIONEM. Deus immortalis! nihil-ne eſt in Regno quod prius collocare appetat Ludouicus? In tam malè affecto corpore alia non ſunt membra quę medicam curatis manum deſiderent? Apud plurimos Principes politicam gubernationem Dei cultus ſequitur; apud non improbos comitatur: Regem Chriſtianiſſimum, Eccleſiæ Primogenitum ſolus impellit, trahit, abripit: non Regni, ſed fidei, non poteſtatis, ſed pietatis amplificationem flagitat: cæteræ dotes quaſi conſectariæ, & pediſequæ, proximè quanquam longo interuallo conſequuntur. Sic enim exiſtimo, ſic res ipſæ, & facta declarant, habere iuſtum Ludouicum inſitam animo libram quandam, cuius in alteram lancem Dei cultum imponat, in alteram temporalia, vt appellant, Regni negotia: propendere autem illam ſemper vt primum in ea figat veſtigium. HÆRESEOS

EXTIRPATIONEM ardenter cupit. Audite rebelles, audite perduelles: non Hæreticos, ſed Hæreſim; non vos, ſed nefariam pertinaciam; non ſubditos ſuos, ſed furorem, ſed amentiam, ſed ſacrilegium tolli vult atque extirpari. Quis vos è Gallis barbaros, è ſubditis perduelles, ex hominibus belluas effecit? Quo poculo Lemanica illa Circe vobis mentem atque ſenſum eripuit? Itaque vt peſtem illam infrà mortuos amandet in S. Ignatij clientelam ſe dat. Sapienter tu quidem, Ludouice, præſidium è cœlo aduocas, vt in partibus tuis Deum habeas, ne tuorum certantium otioſus ſpectator ſedeas. Ille igitur quâ manu enſem tibi tradidit vt pugnes, eâdem vires animumque augeat vt triumphes. Sic enim ſacrorum annalium monumentis refertur, oppreſſis aliquâ tyrannide Catholicis, auxiliares è cœlo miſiſſe copias Deum perſæpe, & noua quaſi in cœlo aſtra collocaſſe. Antiochenam Eccleſiam Iuliani deſertoris crudelitas affligebat: de repentè S. Babilæ cineres reuiuiſcere, & ſacrilegum illum perfugam oppugnare. S. Ambroſium Mediolani Arianorum ſæuitia opprimebat, ſubito Geruaſius, Protaſiuſque par Martyrum excita-

ri,& magni Antiſtitis, certæque fidei cauſam quaſi ſuſcipere. Pariſijs peſtifera Danorum barbarorum lues ſæuiebat, ſacra omnia profanaque depopulabatur: tum enimuerò vindex Germanus exurgere, & plus eſſe in mortuis, quam apud viuos roboris virtutiſque demonſtrare. Vaſtabat Africam Gildonis importuna barbaries; ecce recens mortuus Ambroſius adeſſe, & Maſcezili Honorij Legato incruentam facere victoriam. Par enim eſt vt quæ Deum hominesque oppugnat impietas, diuinis humaniſque armis debelletur. EIVS REI CAVSA, inquit Ludouicus, MISSVS IN MVNDVM IGNATIVS EST. O nobilē viuendi cauſam! O glorioſum inter homines agendi finem! HOC AGIT AB EO INSTITVTA SOCIETAS. O ſacrum & grande vitæ noſtræ teſtimonium! O ſingularem inſtituti noſtri laudationem! Quid agis inuidia, quid contra moliris? Genuinum tu in moribus noſtris frangere? tu actiones honeſtiſſimas limis intueri? tu ipſas etiam cogitationes noſtras ad importunæ tuæ vertiginis calculos reuocare non erubeſcis? vt quos Princeps ſapientiſſimus diuinæ vocis oraculo edomandis errorum monſtris, procurandis Hæreſeôn por-

Illuſtre Chriſtianiſſimi Regis de noſtrâ Societate iudicium.

tentis, exterminandis vitijs inſudare proclamat, eos tu perturbatæ Reipub. & nequitiæ non tolerandæ audeas accuſare? Macti eſte Socij, hoc Regiæ probationis tecti clypeo pugnate: omnes maleuolorum impetus oppoſito tanti teſtimonij quaſi muro repellite; operam veſtram, vitã veſtram, ſanguinem Regi Regnoq; Chriſtianiſſimo probate: ei Regi quem Eccleſia Catholica verè Primogenitum agnoſcit; quem Gallia Patrem ſalutat; quem orbis Dominum colit; quem hæreſis hoſtem flagellumque ſuum pertimeſcit. Eius vos Regis Numini Maieſtatique vouete, quo neque Auguſtus vnquam felicior, nec melior Traianus, nec maior Conſtantinus, nec religioſior Theodoſius extiterunt.

Hoc agimus Ludouice, agemuſque quandiu Franci, quandiu Catholici, quandiu Religioſi, quandiu Ignatij filij vixerimus. Tu ſocietatem noſtram quæ in Regno tuo verſatur, innumeris hactenus ornaſti beneficijs: hoc vno vniuerſam complexus es; vt qui vel Peruanas peruadent ſolitudines, vel in intimam Sinam penetrabunt, auidè accipiant Ignatium communem parentem inter Sanctos relatum volente agentéque Ludouico Decimotertio

cimo tertio Rege Chiſtianiſſimo: hoc loquentur hiſtoriæ, ſciet poſteritas; quoties Sanctum nominabimus Ignatium, Ludouici meminerimus. Id vnum eſt quod tanto beneficio rependere poſſumus: æquare gratiam neque poſſumus, neque tua eſſet, ſi poſſemus. Tuum eſt, Sanctiſſime Ignati, filiorum nomina explicare; tuum eſt ſanctitatis tuæ aſſertori habere gratiam: patrocinium tuum nobilis ille cliens flagitat, in tuo fauore perfecti triumphi ſpem repoſitam arbitratur: Deo pugnat non ſibi; neque tàm Regno quàm fidei vincit. Da illi vel glorioſam pacem, vel bellum proſperum: & ſi quando Regius eum animus, & inconſiderata gloriæ cupiditas inter acies, inter arma, inter pericula, longiùs prouehent, quicquid eſſe poterit diſcriminis longiùs propulſa: vt confecto bello diuturno, profligato hoſte pertinaci, famâ terroréque ſui nominis circunquaque diffuſo triumphet, quietamque poſthac vitam, annos pluſquam Neſtoreos regnet, & viuat Ludouicus.

LITERÆ SVMMI PONTIFICIS AD REGEM CHRISTIANISSIMVM

Quibus ardentem eius pietatem & zelum in amplificandâ Religione Catholicâ commendat.

GREGORIVS PAPA XV.
Dilecte in Chriſto Fili noſter.

Salutem & Apoſtolicam Benedictionẽ.

Epiſtola hęc mẽſe & anno quo data notatur, in lucẽ

EXIMIA Regiæ veſtræ virtutis facinora quæ Chriſtianorum in ſe omnium oculos conuerterũt, magnam inter armorum veſtrorum gloriam, & ſpem

Digitized by Google

triumphorum paternæ noſtræ ſolicitudini lætitiam afferunt. Nam cùm audiamus non ſine incredibili animi mœrore hæreticam prauitatem aliquibus in locis ſine metu ſecurè deſidere, in alijs iniquiſſimæ tyrannidis vim potentiamqûe exercere: nunc tandem Deo exercituum gratias agimus, quod tam idoneo ad bellum tempore Maieſtatem Veſtram ad arma hæc ſacra pro Religionis Catholicæ dignitate tuendâ excitarit. O præclarum militiæ Regiæ, & Chriſtianiſſimo Rege dignum tyrocinium! Quàm nouum eſt, & laudabile ætatem illam, quæ à cæteris per ſocordiam in ludis & voluptatibus conteritur, à te totam in pace inter diſcordes populos conciliandâ, regendis exercitibus, expugnandis hæreticorum propugnaculis, non ſine Dei numine, cuius regno Reges ſubſunt, non generoſiùs quam feliciùs exigi? Quid? credibile eſt ipſis adoleſcentiæ initijs opus à te ſuſceptum tàm magnum, atque difficile: & cum cæterorum voluntates labores & pericula retardarint, ijs te vehementiùs ad eam gloriam

excuſa typis prodijt Pariſijs gallico ſermone, eamque hiſtoriæ temporum compilator in tomū 7. Mercurij Gallici ſic coniecit, vnde in latinam linguam conuerſam hic damus.

Ludouicus ætatis Regiæ tyrocinium in ſacro bello glorioſè ponit.

incitatum? Fruere (Dilectiſſime Fili) eâ famâ quam tuum tibi peperit nomen, & Deum tecum pugnantem ſequere: vt quemadmodum nunc te omnes pro Belli fulmine, & Pacis clypeo habent, ſic nemo ſit in poſterum qui te decus Iſraëlis, & Orbis gloriam eſſe non exiſtimet. E ſummo Apoſtolicæ dignitatis culmine, quò diuina bonitas humilitatem noſtram ſine vllis meritis perduxit, mente & animo veſtris exercitibus interſumus, & diuina remedia crebris precibus præparamus. Et quanquam dubium non ſit quin vltimam ei negotio manum fortiter, & conſtanter, virtutis tuæ inuitatu ſis impoſiturus; tibi tamen vt ſpero graue non fuerit ad illud noſtrâ exhortatione magis, magiſque inflammari: vt omnibus appareat quantâ cum curâ veræ Religionis, & gloriæ tuæ progreſſum ſuſcipiamus. Hactenus certè Deo plurimùm obligatus es ob immenſa eius in te beneficia, quæ vt ſperare, & optare fas eſt, augeſcent in poſterum: eſtque credibile admodùm tuam illam mentem excelſam, &

Ludouicus Belli fulmẽ & pacis clypeus.

Digitized by Google

exaggeratam cœleſti quâdam diſciplinâ eſſe imbutam, non humanæ ſapientiæ præceptis, vt qui optimè ſemper intellexeris Regnorum fundamenta veritate vnius orthodoxæ fidei niti. Neque enim niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, Magiſtratus vllus, aut Principatus poteſt ſtare ſecurus. Æſtiment ſapientes quâ fide Regium tuum ſolium tueri poſſint ÿ, qui Diuos ipſos ſuis templis eiecerunt, qui nullum non mouerunt lapidem vt eos è ſacro albo eraderent, imò cœlo ipſo, ſi fieri poſſet, exturbarent: ſit-ne ab ÿs vlla ſperanda fidelitas qui temerè, atque impiè maiorum inſtituta, Regum conſuetudines, decreta Pontificum, Eccleſiæ ritus, cæremoniaſque conuellunt. Ii ſunt Reipub. Chriſtianæ tumultus, & Franciæ labes, ac peſtis, quam Regum ſupremus Imperator adoleſcentiæ tuæ opprimendam reſeruauit. Vide nunc hoc armorum tuorum aditu ſuſpenſos Europæ vniuerſæ animos, id vnum expectantis vt tuis quamprimùm auſpicÿs Oceano ſe ſe committat: vt qui locus portum, ac perfugium hæreticæ rebel-

Regnorum fundamentum eſt ortodoxa fides.

Ad Rupellanam obſidionem Ludouicũ Pontifex adhortatur

lioni præbet, in ſempiternum victoriarum tuarum trophæum commutetur. Scio equidem Regiam tuam indolem neque periculorum metu, neque laborum faſtidio, neque vllâ leuitate à ſuſcepto poſſe dimoueri: ſed & memineris Sanctos pro quorum gloriâ certatur, adeſſe Principi qui Religionis cauſam amplectitur, & vt commilitones in eius quaſi exercitu merere. Habebis ſine dubio fauentem in illis vndis Deum, quas aliquando ſoli inſtar ſub pedibus indurauit: quarum diuulſi hinc inde fluctus, & velut in mœnium molem excitati liberum aſſertis in libertatem agminibus iter aperuerunt. Tùm vero ingens nobis oborietur fiducia, fore vt Regno tuo benè ſtabilito, & impietate debellatâ triumphis aliquando tuis Orientem addas Occidenti: maiorum tuorum gloriam æmulatus qui Romanorum Pontificum cohortationes, non minùs religiosè, quàm ipſa Dei præcepta ſuſceperunt. Eò te Sanctiſſimus ille Ludouicus inuitat, cuius tu & nomine gloriaris, & facta imitaris: primi proſapiæ tuæ Principes excitant, qui

Ludouicus noſter S. Ludouici imitator.

Apoſtolicæ Cathedræ auctoritatem defendendo, Religionem propagando firmiſſima Regiæ domus fundamenta iecerunt. Sequere (Dilectiſſime Fili; Mundi ornamentum) cœli mandata: effunde iram tuam in gentes quæ Deum non nouerunt, vt theſauros diuinæ pietatis in cœlo reconditos habeat Maieſtas veſtra, cui Apoſtolicâ auctoritate cum intimo affectu benedictionem noſtram impartimur.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam
Maiorem, ſub annulo Piſcatoris
die 4. Septemb. Anno *1621.*
Pontificatus noſtri
anno primo.

LITERÆ REGIS CHRISTIANISSIMI AD SVMMVM PONTIFICEM

PRO IMPETRANDA Canoniſatione B. Ignatij Soc. IESV Fund.

CVM Rex Chriſtianiſſimus rogatu admodùm R. Patris noſtri Generalis, pro eâ beneuolentiâ quâ Societatem noſtram proſequitur, ſuſcepiſſet promotionem Canoniſationis B. P. Ignatij, tantâ deuotione in eam exarſit, vt ex illo tempore

Digitized by Google

B. Patrem acceperit in Patronum, & tutelarem. Itaque cum literas. iam exaraſſet eâ de re ad Sanctiſſ. Dom. N. Paulum V. eius auditâ morte alias deſtinauit, & propriâ manu ſcripſit ad eius ſucceſſorem Gregorium XV. quarum exemplar ſic habet, latinè ex Gallico fideliter expreſſum.

SANCTISSIME PATER.

CVM nulla gubernatio feliciùs initium poſſit ducere quàm ab alicuius negotij diuinam gloriam ſpectantis geſtione, Veſtræ Sanctitati non erit iniucundum, ſi poſtulatio mea, quâ primùm adeo recentem veſtrum Pontificatum, agat de illo opere quod non minùs paternam veſtram pietatem declarabit, quam Religionis igniculos diuinitùs in me immiſſos accendet. Ab ineunte ſiquidem ætate per PP. Soc. Ieſu in fide boniſque moribus inſtitutus, eos ſemper conſcientiæ meæ in ſacris confeſſionibus rectores adhi-

Patres Societatis Ieſu Ludouico Regi

cumulatè ſatisfecerunt.

bui: quâ in re vt mihi cumulatiſſimè ſatisfecerunt, ſic beneuolentiæ meæ fructum vniuerſo eorum Ordini cupio eſſe communem. Itaque cùm, vt accepi, cauſa Canoniſationis B. Ignatij eiuſdem Societatis Fundatoris probè ſit cognita, & publicis inſtrumentis conteſtata, nihilque ad tam ſancti operis conſummationem deſideretur, quàm rata V. Sanctitatis voluntas, oro, quæſoque vt eum in Sanctos referre, & ſacro illo honore toti orbi colendum proponere dignetur. Spero equidem à V. Sanctitate beneficia non mediocria, ſed nullum expecto maius hoc vno; quod præter vtilitatem quam inde conſequar, veſtrum etiam Pontificatum felicitate cumulabit. Diuina certè prouidentia quæ animos noſtros inflammat, eorumque motus pro arbitrio regit, hunc pietatis ſenſum ab annis iam aliquibus conceptum, ante hunc diem in publicum prodire non permiſit: opus tàm eximium V. Sanctitati, mihi vero petitionis huiuſce quæ Primogenito Eccleſiæ filio maximè conuenit, gloriam reſeruando. Atque hic titulus tàm altè

animo inſixus meo, quàm bono iure à maioribus meis vſurpatus, me dies noctéſque ſtimulat ad Catholicæ fidei amplificationem, & hæreſeos perpetuam extirpationem: facitque vt eò vehementiùs hanc conſecrationem efflagitem, quòd eius mihi patrociniũ affore ſperem ad illud efficiendum, cuius causâ in vitam hominum miſſus eſt, quódque ab eo inſtitutus Ordo tàm ardenter, támque vehementer exequi perſeuerat. Id ſanè Regno meo percommodè accidit vt Diuinus ille vir Lutetiæ Pariſiorum literas didicerit: eodem loco ſocios ſibi primos adiunxerit, in Monte Martyrum prima Societatis ſuæ cunabula collocarit. Quarè nouum Dei fauorem paratum habebo ſi V. Sanctitas ad meam poſtulationem concedit, breui vt inter Diuos Cælites referatur. Atq; vt primã hanc à me profectam videt, ſic obnixè contendo vt principem locum teneat inter eas actiones quas bonas ſanctaſque à veſtro Pontificatu expectamus: quem cupio Deo eſſe acceptiſſimum ad ſui nominis honorem & gloriam, Eccleſiæ ædificationem, & Chriſtianorum omnium vtilitatem. Pariſijs *14.* Febr. *1621.*

Ludouicus fidei Catholicæ propagationem, & hæreſeos extirpationem vehemẽter exoptat.

HIS literis adiunctæ erant ad eundem Sanctiſſimum literæ Illuſtriſſ. Cardinalium Rupiſucaldij, & Rethienſis: nec non & Excellentiſſimi Ducis Luynæi,quibus teſtificabantur quanto deſiderio Rex Chriſtianiſſimus Canoniſationem B. Patris exoptaret. Has Regis literas, & alias cum Orator Regis Chriſtianiſſimi Suæ Sanct. in manus dediſſet, & poſtulatum Regis ipſi copioſiùs expoſuiſſet: Pontifex collaudatâ Regis pietate, & oſtensâ voluntate gratificandi,reſpondit in eum modum, quem in literis ad Regem datis poſuit: quarum tenor hic eſt ex Italico ſermone, latinè expreſſus.

Digitized by Google

GREGORIVS PAPA XV.

DILECTE IN CHRISTO FILI NOSTER

Salutem & Apoſtolicam Benedictionem.

TAntâ pietate, & religione plena eſt V. M^tas. tantóque deſiderio fertur in diuini cultus augmentum, vt dubitari non poſſit quin diuinâ inſpiratione incitata, eo animi affectu à nobis Canoniſationem B. Ignatij Societatis Ieſu Fundatoris poſtularit. Sed quoniam inter eas actiones quæ ad Summos Pontifices referuntur, ea quæ ſolennem cæleſtium hominum Conſecrationem reſpicit, primum ſemper locum obtinuit, ijque in eâ nunquàm niſi ex Spiritus Sancti ductu progreſſi ſunt: rem tantam ſine grauiſſimâ conſideratione decernere non poſſumus. Quia tamen Veſtræ Maieſtati ſatisfacere cupimus, cuius merita, & auctori-

Digitized by Google

tatem plurimi facimus: nobis erit iucundiſſimum poſſe omnibus quidem eius precibus annuere, ſed iſti maximè petitioni, quam primam eſſe voluit. Quare confiſi diuinam bonitatem nobis demonſtraturam quid hoc in negotio ſit agendum, credimus etiam fore vt eam cordi noſtro voluntatem inſpiret, quæ ſit ad ipſius gloriam, & Veſtræ Maieſtatis conſolationem: cui abundanter de nouo paternam noſtram benedictionem largimur. Romæ *22* Martij Anno Domini *1621.*

ANNO deinde conſequenti cùm & impetrata, & perfecta Romæ eſſet ea Canoniſatio, voluit idem Rex optimus eius ſuæ pietatis toto ſuo Regno in ijs vrbibus in quibus Societas habet domicilia, extare celebre aliquod monumentum: atque datis ad Prouinciarum Præſides litteris hanc ipſe ſolennitatem indixit. Exemplum verò earum, quas ad D. Du Bellay Vice Sacrâ Andegauenſium Propræfectum dedit, hoc eſt è gallico latinè redditum.

Digitized by Google

DOM· DV BELLAY
V. I.

PER ANDEGAVENSEM Prouinciam V. S. Propræfecto.

LVDOVICVS REX.

CVM hactenus religione peculiari B. Ignatium Societatis Ieſu inſtitutorem, & B. Franciſcum Xauerium ſimus proſecuti, quos & ſpecialiter patronos elegimus, & eorum Canoniſationem à Sanctiſſimo D. N. Gregorio XV. ipſo Pontificatus exordio pro ſingulari gratiâ & beneficio humiliter expetijmus: cumque noſtræ poſtulationi annuens Summus Pontifex maximâ cæremoniâ die 12. menſis Martij Romæ in Eccleſiâ S. Petri eos in Sanctorum numerum retulerit; inſuperque conceſſerit vt

quibuſcunque in vrbibus Domos & Collegia habet præfata Societas, ſemel eius Canoniſationis Feſtum celebretur, plenariam in eum diem peccatorum remiſſionem liberaliter indulgendo: Nos, qui huius Feſti, vt pote per Nos obtenti, pars magna ſumus, volumus quoque eam ſolennitatem quanto maximo fieri poterit apparatu tranſigi. Quâ de re Illuſtrem tuam Magnificẽtiam duximus admonendam, quatenus id fieri cures in vrbe noſtrâ Flexiâ, quæ ad ditionem tuam noſcitur pertinere. Hoc igitur opus in tuâ fide reponentes, Deum tibi propitium precamur.

Datum Santonibus 2. Maij *1622.*

Digitized by Google

ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΝΕΚΡΩΝ ΤΩΝ ΡΟΥΠΕΛΛΑΝΩΝ.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ α.

Ἐν οἷα σιτοδείᾳ τε καὶ τῶν ἐπιτηδείων σπάνει Ῥούπελλα ἦν, ἐκ τῆς τοῦ Ῥουπελλαίου διηγήσεως Βρεττανός τις ἐν Ἄδου μανθάνει.

ΝΗΣΟΦΥΗΣ. ΑΣΠΟΝΔΟΣ

Νησοφυής.

Δαιμόνι', ἦ ῥα παρῆλθες ἐμοὶ δόμον Ἀΐδος εἴσω,
Πῶς δὲ σὺ πεζὸς ἐὼν ἔφθης ἢ ἐγὼ μελανηός.
Καὶ γάρ με παρὰ δεσμὰ Ποσειδάωνος ἰόντα
(Λάϊνα δεσμά, νέα, φρενώδεα, τεῖχος ἀγητόν,
Ἔργον ἀρηϊφίλου Λοδοΐκου Βορβονίδαο)
Κεῖνται ἀνάρσιοι ἄνδρες, ἐν αἰνῇ δηϊοτῆτι

Σιὼ νηὶ κλύζεσκον ἐφ' ὕδασι πορφυρέοισι,
Καὶ τῷδε ψυχὴν Ἄϊδι προΐαψαι ἄωρον.
Ἀλλ' ἄγε πῶς νύ σε εὗρον ἐνὶ ζόφῳ ἠερόεντι,
Τίς τέ σε ἀργαλέη δηλήσατο κὴρ ἐπὶ χέρσου,
Τείχεσιν ἐν μέσσοισιν ἐϋδμήτου Σκοπέλοιο.
ΑΣΠ. Νησοφυὲς δύστηνε παῖ σχετλίοιο τοκῆος,
Αὐτάρ ἔμοιγε φίλιστε Βρεταννῶν αἰολονώτων,
Τίπτέ με τοῦτο διείρεαι οὔτε κρήγυον εἰπεῖν
Οὔτε ἀκουέμεναι ὅτε δ' ἤτεες ἐξερέω τοι.
Λιμός τε χρειώ τε ἀεικέες ἀνδράσι κῆρες
Αἰνῶς βακχεύοντο κατὰ πόλιν, ἐννῆμαρ δὲ
Οὔτε κρέας τι ποτ' οὔτ' ἄρτον γεύσας ἀπόλωλα.
ΝΗΣ. Ὢ πέποι οἷον ἔειπες ἔπος. ΑΣΠ. Τάδ' ἔδοξεν ἀνεκτά
Καὶ δυσάνεκτ' ἐρέω. ΝΗΣ. Ἀλλ' εἰ τάδ' ἔδοξεν ἀνεκτά,
Τί φραδέεις δυσάνεκτον, ΑΣΠ. Ἔχω φραδέειν, σὺ δὲ περίφρων
Κλῦθι λέγοντος ἐμεῖο, καὶ οἰκτίστους ἐλέαιρε.
ΝΗΣ. Ἦ δὴ καὶ νηστεύσαντα περαπίδων ἀέκητι
Σκληρόν σε ἔγωγε καὶ οἰκτίστοις ἐναρίθμουν.
Ἀλλά μοι ἔννεπε ταῦτα. ΑΣΠ. Τίς ἂν σφετέροις ἐπέεσσι
Δεινὰ παραστήσαιτε; Παλαίσαντες μὲν ἀνάγκῃ
Λιμῷ τ' ἐσχατίῳ οὐρῆας πρῶτα καὶ ἵππους
Δαινύμεθ' ὠμοβόροι, μετέπειτα δὲ καὶ κύνας αἶγας

Digitized by Google

Ἐκδείραντες ἰουγεραδέως, καὶ ἀμφ᾽ ὀβελοῖσιν
Ὀτλι τάχος πείραντες ἐτεύξαμεν ἐν μεγάροισι
Δαίτυμ᾽ εὐδείπνους, καὶ ἰδήτιος ἐξίμεθ᾽ ἔλδαρ.
Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ πάντες κύνες ἔκταθεν, ὕστερον ἤδη.
Οὔ τις ἔην φειδὼ μυῶν οὔ τις γαλεάων.
ΝΗΣ. Ἆ δειλοὶ Ρυπελλαιῶν ἡγήτορες ἀνδρῶν,
Α δεῖλ᾽ ἄνδρες ἀτάσθαλοι, οἵ τινες ἄφρονα ἔργα
Ἐφρεάσασθε βίηφι πεποιθότες ὑμετέρηφιν,
Ὡς ἄρ᾽ ἐμέλλετε ἐγγὺς ὁμοσπόνδοισιν ἐόντες
Μυρία δεινὰ παθεῖν ἐνὶ τείχεσι πατρίδος αἰνῆς!
Ὡς ἄρ᾽ ἐμέλλεθ᾽ ὑπὸ Σκοπέλοιό τε αἱρέσεώς τε
Ἀντίβιον μαχέσασθαι ἀρηϊφίλῳ ΛΟΔΟΙΚΩ;
Ὡς ῥίπτην μένετε πτολιπόρθοιο κρατεροῖο;
Ἀλλ᾽ ἄγε μοι τόδε εἰπὲ φιλαίτατε τεθνεώτων,
Ἦ ῥ᾽ ἔτι που σχήσουσι βοὴν ἀγαθὸν βασιλῆα,
Ἢ ἤδη φθίσονται ὑπ᾽ αὐτοῦ χερσὶ δαμέντες.
ΑΣΠ. Τί μέντοι ῥέξουσιν ἔγωγ᾽ οὐκ οἶδα, τόδ᾽ οἶδα,
Εἰ μὴ ὅτλι τάχιστα διδοῖεν ἄνακτι ἑαυτούς,
Οὔ τι ἔες μέλλοι, οὐ πλούσιος, οὔτε πενιχρός,
Σεύεσθαι τὴν κῆρα πικρὴν ἀφ᾽ ἑοῖο καρήνου.
ΝΗΣ. Νῦν ἄρ᾽ ἐγὼ καθεδοῦμαι, ἐκείνους ἐν Ἀΐδαο
Αὐτίκα δεξόμενος, ὅδε γὰρ τόπος ἐστὶ καμόντων.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ β.

Ρυπελλανόν τινα καταφαγόντα τὴν οὐσίαν ἀπαιτεῖ τὸ πορθμίον ὁ Χάρων, οὔτε ὀβολοῦ τυγχάνειν οἷός τ' ἦν.

ΧΑΡΩΝ. ΣΚΟΠΕΛΕΙΟΣ.

Χάρων.

Ωτὰν, ὦ Σκοπελεῖε, δυσάμμορε, ἀριστῶτα,
Ὀφλι τάχιστ' ἀπόδος πορθμήϊα. ΣΚΟ. Ὠ
γαθὲ πορθμεῦ
Ητεες ἶσα μάλ', οὐδὲ ἔοικέ με οὐδ' ἐθέλοντα
Εμμεναι ἔξαρνον τόδ' ἔπος τεὸν, ἀλλὰ κατ' αἶσαν
Μὸν δόμεναι, λαβὲ δερματίου τόδε κέρμα βοείου,
Ο, τί μοι ἐν πάρεστιν, οἴομαι, ὡς ἀποδοίην.
Ταῦτα δέδεξο Χάρων πορθμήϊα καλὰ καὶ ἐσθλά.
ΧΑΡ. Φεῦ σὺ τάλας καὶ μειδιόων ἐν ἀτερπέϊ χώρῳ,
Σοὶ δὴ κέρμα τεὸν βοέης λαβὲ, τὸν δ' ὀβολὸν δός.
Αὐτὸς ἔθηκεν ἐμοὶ τάδε πορθμήϊα μητίετα Ζεύς.
Σπεῦδ' ὀβολόν. ΣΚΟ. Τί με τῶδ' ἄγχεις νεκυοστόλε
πορθμεῦ;
Εξαιτεῖς μ' ὀβολὸν μηδὲν πόσον, ἀλλὰ παρεφθάς

Δῶκα δορὰν, τήν μοί ποτ' ἔην ἐνὶ πατρίδι γαίῃ
Ῥηϊδίως ὀβολῶν περιασκέμεν ἐννεαχίλων.
Καὶ γὰρ ἐγὼν, ὅτε πάντα φάγω γαλέας τε μύας τε,
Οὐδὲ δὲ οὐδὲ βόεια ἐμοὶ πάρεστι πέδιλα
Λιμοῦ βακχεύοντος ἀνὰ πτόλιν, οὐ σχεδὸν αὐτίς,
(Ὡς ἤδη ποτ' ἔχοιμι ἐδητύος ἄπλετον ἔλδωρ
Σμικρὸν ὅσον τῆς γαστρὸς ἀπωσέμεναι μεμαυίης)
Τήνδε δορὰν ὤνημαι ἀπαίτιασι κλεάπασι.
Δέξο ἄρ', οὐδ' ἤπειτα βοοῦν μοι φορτικὸς ἔσσο.
ΧΑΡ. Ὑθλεῖς ὦ Σκοπελεῦ μάτην, καὶ πόλλ' ἀγορεύων.
Οὐδ' ὀβολὸν πείσαις δόμεν οὐδ' ἕνα. Νὴ Δί' ἐγώ σε.
Τί γὰρ ἐμοὶ λιμὸν βακχευόμενον μαστίζεις;
Τί δὲ λαλεῖς πορθμῆϊ μύας γαλέας τε δορὰς τε,
Οὐδὲν ταῦτ' ἐστὶ περὶ πορθμεία. Σπεῦσ' ὀβολὸν δεῖ
Παρ' Ζηνὸς θέμενον πορθμήϊον, οὐ θέμις ἄλλως
Οὐ θέμις ἐστ' Ἀχέροντος ὕδωρ διαπορθμεύσασθαι.
ΣΚΟ. Οὐκοῦν, εἰ τόδ' ἔδοξεν, ἔμ' αὖ πάλιν ἐς βίον ἄξε,
Καί νύ κεν εἰ γαίην ἐς πατρίδα δεύτερον ἔλθω,
Περναὶ, τὴν βοέην περὶ χρυσοῖον ἐννεαχίλους
Τοῦδ' εἶος αὐτ' ὀβολοῖο δυνήσομαι αἶψα ποδοῦναι.
Ἀλλ' εἰ τοῦτο φίλον περὶ σαυτῷ μερμήριζε.
ΚΑΡ. Παγχέειστε ἀποφθιμένων χαρίεντ' ἀγορεύεις,
Βούλεαι, ὥσπερ οἴω, ἐμὲ ξανθὸς Ῥαδάμανθυς
Χωόμενος πλήξηται ἀεικέεσι πληγῇσιν.

Αγνώσσεις βαρύδαιμον ὅτι πλόος ὗτος ἄνοστος.

ΣΚΟ. Ερρε δὴ ὕτω με, δεινὸς ἐὼν, ἀποθύμια εἶδε

ΧΑΡ. Σπεῖδ' ὀβολὸν, καὶ ἄπειμι, καὶ οὐκ ἀποθύμια ῥέξω.

ΣΚΟ. Αλλ' ἤδη πολλοσὸν ἄπορος ἐὼν περῆσα
Ως μὴ ἔχων καὶ ὕτε δυνήσεται αὖτ' ἀποδῦναι.

ΧΑΡ. Εκτεσέω μισθὸν διὰ πορθμεύσας σὺ τόδ' ὕδωρ.
Ναὶ μὰ Δί' εἰ δή τις Ρυπελλαιῶν ποτε φωτῶν
Ελδόμενος πορθμεύεσθαι, Αχέροντος ἐπ' ὄχθας
Ελθοι αὖ, οὐκ αὐτὸν καταδέξομαι, ἱέμενόν περ,
Ου πρὶν μὴ ἀποδόντα ἐμοὶ πορθμήιον ἶσον.

ΣΚΟ. Ευ μάλ' ἐνὶ πραπίσιν μεταφράζεο ὅσσ' ἐθέλησθα.
Αλλ' εἰ καὶ κρατερὸς τόδ' ἀλευάμενος πεφύλαξο,
Μήποτέ τοι νεμεσᾶται ὁ ἀντίθεος Ραδάμανθυς
Ως δηρὸν τούτους ποτιδέγμενος ἐν Αἴδαο
Τὴν ποινὴν τίσοντας ἀτασθαλίῃσιν ἑῇσι.

ΧΑΡ. Καὶ μὴν εἰ Ραδάμανθυς ἐπισχεῖν οὐκ ἐθέλησιν,
Ηδ' Αΐς, ἠδ' αὐτὸς οἰκείοισι κτεάτεσσι
Μισθοῦ τῷ πορθμῆα χαριζόμενος πονέοντι.
Ισοι γὰρ πονέοντα καὶ ἔμμεναι ἐντελόμισθον.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ γ.

Καλουῖνος ἐν Ἀδου τοὺς Ῥυπελλαίους κακῶς λέγει, εἰς τούτους τε δ᾽ ἀποσκώπτων ὅτι τὰς αὐτοῦ ἐντολὰς παραβαίνοντες, τῇ νηστείᾳ σὺν ζῆν προείλοντο·

ΚΑΛΟΥΙΝΟΣ. ΝΗΣΤΙΜΟΣ. ΛΙΘΟΓΕΝΗΣ. ΑΠΙΣΤΟΣ.

Καλουῖνος.

Ποῖον ἐμοῖσιν ὁρῶ μέγ᾽ ἐν ὀφθαλμοῖσιν ὅραμα.
Ὑμέας ὦ ἕταροι σφηκώδεας ἔξοχα πάντων,
Σμερδαλέα χλωρούς, ἰσχνώδεας, οὖλον ἀσάρκους,
Δέρμα ξηρανθέντας ἅπαν, φίλα γυῖα δαμέντας,
Πελιαλέους ἔκπαγλα, καὶ ἄλλοις οὐδὲν ὁμοίους·
Πάντες γὰρ μέχρι τῆδε κατήλυθον εἰς Ἀΐδαο
Ζατρεφέες, μεγάλοι, εἰωθότες ἔδμεναι ἄδδην,
Πιαλέοι, παχύκνημοι, εὐτρόχαλοι, πλατύνωτοι,
Γαστρώδεις, λιπαροί, παχέες, φοινικοπρόσωποι,
Εὐρέες, εὔσαρκοι, φυσίγναθ᾽, ἐρυθρόρρινες·
Πῶς ἄρα νῦν ὑμέας καὶ λεπταλέους καὶ ἀχρώστους
Καὶ ξηροὺς λεύσσω, οἷα σφῆκες ποτέονται,
Σφῆκες λεπτότεροι, καὶ ἀνάιμονες εἰσοράασθαι.

Digitized by Google

ΝΗΣΤ. Σχέτλιε Καλβῖνε, ὑπέρβιαλ᾽, Αἱρεσιάρχα,
Τόσσον ἐπὶ χρόνον εἰμὲν ἄσιτοι, ἄπαστοι, ἄγευστοι,
Ὥστ᾽ ἤδη καὶ ὀδόντας ἀνελκέμεν ἐννεαπήχεις.
ΛΙΘ. Τοῦδε μέχρις δεδεήμεθ᾽ ἐδητύος ἠδὲ ποτῆτος,
Ὡς κεχρῆσθαι ἔμελλον νηστείης εἵνεκεν ἄκρης.
ΑΠΙΣ. Ἐς τόδε χαίνοντες στομάτεσσίν τε στομάχῳ τε
Ἀκμηνοί τ᾽ εἰμέν, πάσης τε χατεῦμεν ἐδωδῆς,
Ὡς μὴ ἐνιπλῆσαι γαστρὸς χάος εἴδατα πάντα.
ΚΑΛ. Παγχέειστα κάρηνα, ταλαίτατα, μηδ᾽ ἐλεεινά.
Ὡς ἄρ᾽ ἐγὼν ὑμῖν ἐπέτελλά τε, ἠδ᾽ ἐκέλευσα,
Νηστείας μακρὰς Παπιστικὸν εὕρεμα τηρεῖν;
Οὐδ᾽ ὑμέας ἐλεῶ οὐδ᾽ ὑμέων κῆρα κακίστην,
Ταῦτά γ᾽ ἔοικε παθεῖν ἐμὰ δόγματα οὐδενιόοντας.
Καὶ μὴν εἰ μάλα μεῖο κλύοιτέ τε, ἠδ᾽ ἐπίθησθε,
Εἰ τερπνὴν βιότητα ἐν εἰλαπίνῃσιν ἔχητε,
Ἐνδελεχῶς ἅμα παισὶ φίλοισί τε δαιταλόωντες,
Οὐκ ἂν δὴ Ἀΐδαο πυλάρταο κρατεροῖο
Εὐρυπυλῆ ὤπησθε δόμον, καὶ νύκτ᾽ ἐρεβεννήν.
Νῦν δ᾽ ἐπεὶ ἐντέλλοντος ἀνηκουστήσατ᾽ ἐμεῖο,
Τῷ καὶ ἀπιστοσύνης δεινὴν ἀποτίνετε τιμήν.
ΝΗΣΤ. Αἱρεσίαρχ᾽ ὀλοεργέ, ἄπιστε ψευδοπροφῆτα,
Ὡς ἄρα καὶ ἡμέας ὀλέσας καὶ εἰν Ἀΐδαο
Δεινὸν ἐπισκώπτεις, ὡς νηστεύσαντας ἔχοντι;
Ἀλλὰ μάλ᾽, εἰ θεμιτόν, ἠδ᾽ ἄσμενοι, ἠδ᾽ ἐθέλοντες

Ἐξέμεθ᾽

Ἐξέμεθ' ἂν πόσιος καὶ ἐδητύος ἄσπετον ἔλδωρ.
ΑΠΙΣΤ. Οὐ τόδε νηστεῦσαι Παπιστικὸν, αἵρεσις ἦεν,
Οὐδέ τι πώποτ' ἔην οὐδ' αἱρετικώτερον ἄλλο
ΛΙΘ. Καὶ μὴν εἰ μεγάλοι Ῥωμαῖοι Ἀρχιερῆες
Νήστιμα Παπιστῇσι κέλευον ἂν ἤματα τόσσα,
Οὔ νύ κεν ὕπις ἔεις Παπιστάων περιείη.
ΚΑΛ. Οὐκ ἄρ' ἀπεικὲς ἐγὼ μαντευόμενος τάδε δεινὰ
Νηστείην ἔστυξα, καὶ ἐκ πάντων ἀποεῖλον,
Ὡς ὁπότ' ἐσσομένην ὑμέας δεινὴν ὀλέτειραν.
Καὶ δὴ καὶ τοῦτο ξυνεήκατε ὀψίνοοί περ.
Ἀλλ' ὑμῖν καὶ ἔτι νεμεσσῶμαι περὶ κῆρι.
Καὶ γὰρ ἐν ἱδμηθέντι ἐδέξασθε πολιέθρῳ
Ἔξοχον, εὐδόκιμόν τ' ἐν Παπιστῇσ' Ἱερῆα
ΡΙΧΕΛΙΟΝ μέγα πένθος ἀποστατικοῖσι φέροντα.
Ὡς ἄρα Παπιστῇσι συναλλάττειν ἐκέλευον;
ΝΗΣ. Παμμίαρε, βροτολοιγὲ, πονηρότατε ψευστάων,
Οὐ λήξεις μέγα καγχαλόων ἐπὶ σοῖς ἑτάροισι;
Δεῦρο ἴτε ξύμπαντες ἀναισχυντοῖο καρήνου
Σχοίμην ἅμα περιπέτειαν ἀσελγέα, καὶ στόμ' ἀναιδές.
Οὐ γὰρ ἔοικ' ὀλέσαντ' ἐπέεσσιν κερτομίοισι
Δεινὸν ἀποσκώπτειν εἰς ἡμέας, ἀλλὰ τάχιστα
Ἄνδρα τόδ' ὁρμήσαντες ἀλαζονικὸν, κυνοθαρσῆ,
Τοῦτον ἀμυνώμεσθα κακῶν ὅσ' ἄμμε ἔοργεν.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ δ.

Εγκαλȣ̃νται ϖϱὸς τὸν Ραδάμανθυν παῖς τε νήπιος
ϗ γυνὴ, ἡ μὲν τὸ τέκνον καταφαγȣ̃σα, ὁ δὲ ἐκ
μητρὸς θηλὴν βίᾳ θλιβομένην ἀπὸ
τ͂ ὀδόντων ἑλκύσας.

ΕΡΜΗΣ. ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ. ΑΣΕΒΟΥΣΑ. ΜΑΣΤΟΦΑΓΟΣ.

Ερμῆς.

Ηὔγενές Διὸς υἱὲ ϖερίκλυτε Ραδάμανθυ,
Ος θέμιδος ϖάντεσσι θεμιστοπόλος νεκύεσσιν
Ιθείῃσι δίκῃσι κακούς τ' ἀκακούς τε δικάζεις,
Ηνὶ δικαιότατον σεῖο ϖροτὶ βῆμα κατήγαγον
Τώδε δύω ὀλοὼ ἐπαγόνα τεθνειῶτε.

ΡΑΔ. Ημβροτες, ὥσπερ οἴω, ἐπιτιμȣ, ὠκυπέθ' Ερμῆ,
Αφραδίως ἀκάκȣς ἀδικȣ́ντων αἴπι καλέσσας.
Τί γὰρ τοι τολμηρὸν ἀπόρρητόν τι ἔοργεν
Η βρέφος ἠὲ γυναιον, ἀήθεε βλαπτέμεν ἄμφω.

ΕΡΜ. Νημερτὲς τόδ' ἔειπα θεμιστοπόλων ὄχ' ἄριστε,
Ουδέ τί πω ἐπίμοιο δ' ἤμβροτον, ὐδ' ἀπαπόμην.

Μὴ γάρ τις θήλεά τ' ἀνάπαις, ἡλικίη τε,
Ἴσα γυνή τ', ἀνήρ τε, βρέφος τε, γέρων τ' ἀδικεῦσι.
Καὶ τόδε ῥηϊδίως ἀποδείξομαι, ἤδη γὰρ αὐτή
Ἄβλαπτος θήλεια ἑὸν τέκος ἐν μεγάροισιν
Ἄῤῥητον τόλμημα κατέκτανε χερσὶν ἑῇσι.
Καὶ μὴν οὐ τόδε μοῦνον ἐθάῤῥεεν, ἠδ' ἐτέλεσσε
Θηλείη κακομηχανίη, ἐπὶ δ' ὁπλήσασα
Κάσφαγε παιδοβόρος, καὶ τὸν μήτηρ τίκετο πρὶν
Νηδύος ἐξ ἀφιεῖσα ὑπ' αὐγὰς ἠελίοιο,
Τόνδε διαμμελεϊστὶ ταμοῦσ' ὡπλίσατο δεῖπνον,
Καὶ τῷδ' ὡς βρώμῃ στυγερὴν ἐμπλήσατο νηδύν.
Οὐδ' ἀκακώτερόν ἐστι βρέφος τόδε, νηπίαχόν περ,
Αὐτὲ βίαζε πιεῦσαι ὀδόντεσι σμικροῖσι,
Καὶ δ' ὠμὸν βίβρωσκε τρεφούσης πίονα μαζόν.
ΡΑΔ. Ἀτρεκέως τόδ' ἔλεξας εὔπτερε Μαιάδος υἱέ;
Ταῦτ' ἄρ' ἔοργε γυναῖον ἑῇ κακομηχανίηφι;
Ταῦτα βρέφος τόδε τυτθὸν ἐτόλμησεν κατὰ μητρός;
Μήθ' Ὑπεριονίδης ἀπέκρυψε βλέμμα φαεινόν;
Πυρφεγγὰς δ' ἔστησε περιστρεφέων δρόμον ἵππων;
Ἤδη μὴν οὐ λᾶαν ἀναιδέα Σίσυφος ὤθει,
Οὔ τι κυλινδαίνῃσιν ἑὸν τροχὸν ἀμφοτέρῃσιν
Ἰξίων, μάλα θ' ἱδρώσας κακά τ' ἄλγεα πάσχων.
Καί νυ τόδ' ἤδη γύναιον, ἰδὲ βρέφος ἄχθος ἄγωσιν.
Ἀλλ' ἄγεθ', ὅττι τάχιστα δίκας αὐτ' ἐννέπετε σφῷν.

Ουτω γὰρ καὶ σφᾶς ἔοικέ μοι ἐξερέεσθαι,
Ως ποινὴν τίεσθαι ἀδικήματα συμφαμένοισι.
Καὶ σὺ γυναι περιστέρη μῦθος φάο, μηδ' ἐπικεύθε.
ΑΣΕΒ. Διογενὲς Ραδάμανθυ δικασπόλε τιθιασώτων,
Ουδέν μοι τοι ἐγὼ κρύψω κακὸν, οὐδ' ἐπικεύσω·
Αισά με ἀργαλέη ἐνὶ τείχεσι πατρίδος ἄμης
Εσχεν ὀϊζυρὴν, ὅθι λιμός τε κρυερός τε
Εκπάγλως βακχεύεσκον, καὶ πάντας ἄλεσσαν
Ρυπελλαι καλέουσι πόλιν, τὴν σῆμα θανόντων,
Καὶ μὲν ῥα πρώπισον αἰήλωνα κτεάτοιο
Παν ὅ,τι, τιμῆεν περ, ἔκειτο μοὶ ἐν μεγάροισιν,
Ως ἵνα ποτ' ἔχοιμι βορῆς ἀζηχέα λύσασθαι
Ες τι χρόνου τῆς γαστρὸς ἀποσσεύωμαι μεμαυίης.
Αυτὰρ ἐπεί μ' ἐπέλειπον ἐδωδαὶ ἅμα κτεάτεσσι,
Πέφνον εὔρρινα σκυλάκην, ἥ μοι περὶ πυλάων
Δώματος ἱσταμένη ἐλθόντας ἔσωθεν ὑλάκτει·
Τὴν ἄρ' ἐγὼ πέφνον καὶ κατέφαγον, ἀχνυμένη περ·
Εξείης αἴλουρον ἀπέκτονα αἰολόδερμον,
Τόν ῥ' οἴκοι ἔθρεψα ἐμῆς σκυλάκης ὁμόπιχτον,
Καλὸν, θηρητῆρα, μυῶν ὀλετῆρα ἐόντα.
Εκ δ' αὐτὴ μετέπειτα μεὺ αἰλούροιο δέδεγμαι
Αργαλέην τὴν αἶσαν, ἐρευνήσουσα βόθρῳ μῦς,
Ως τ' ἄνδρες θηρευταὶ ἀνιχνεύουσι λαγωούς.
Ουδέ με οὐδ' ἠβαιὸν ἔλεξεν ξυλίνοιο δόλοιο,

Αὐτή μοι πεφυγόντα χθὼν περὶ ἄγγελα ἐρέεινον
Αἰλύρου ἀπάτην μιμουμένη, ἦρά τι χερσὶ
Τὴν δὲ τέχνην μ' ἐδίδαξε, καὶ ἡ γαστὴρ πολύτεχνος,
Ἥ τ' οἶδεν παντοῖα τεχνήματα μηχανάασθαι.
Τοὺς τοῦθεν βύρσαις τὰ πέδιλά τε κρηπῖδάς τε
Κιστῶν θῆσθ' ἄλλο δορᾷ περιειμένον ὕλοιν ἔδυνα.
Ἀλλ' ὅλαι οὔτε τί που κερδεῖν ἔχει, οὔτε μόνον μοι,
Οὐ δύ' ἔσας, οὐ κρηπῖδα μίαν, οὐχ ἕν τι πέδιλον,
Καὶ δὴ ὑμεῖς ἴδον τι νήπιον, ὃν τέκον αὐτή,
Τὴν θηλὴν μ' ἀντεῖσα μάστον ἀγάλακτον ἰοῦσαν.
Καὶ δ' ἅμα μέλλομεν θανέειν αὐτός τε καὶ αὐτή,
(Οὐ τι κακοῦ μεγάλοιο με φείσομ' ἀναίτιον οὖσαν,)
Ῥέξα τι θ', ὅττι γυναῖκα φιλόζωον δέον ἔρδειν.
ΡΑΔ. Ἑρμεία ταῦτ' ἐστὶν ἐκπαγλότατ' ἀλλ' ἐλεεινά.
Ἦ μοι ἐνὶ στήθεσσι διάνδιχα θυμὸν ἔνειμε.
Ἀλλ' ἄγε καὶ σὺ βρέφος μῦθος τεὸν ἐξαγόρευε.
ΜΑΣ. Διογενὲς Ῥαδάμανθυ θεμιστοπόλε θνησκόντων,
Οὐ με χρὴ μῦθον ἐπὶ σκήψιος. Ἡλικίη γὰρ
Σκήπτεθ' ὑπὸ τυτθοῖο βρέφους ἐπὶ νηπιάχοιο.
Ἰσά γε τῇδε γυναικὶ ἐμὴ γενέτειρα πέπονθε,
Πραοτέρη μόνον εἰς γονέα, θανέειν ἐθέλησε,
Πρὶν τέκος ἠβαιόν τι βιάζεμεν, ἠδ' ἀδικῆσαι.
Ἀλλ' ἴσως που ἐμοὶ λαθικηδέα μαζὸν ἐπίσχεν,
Ὡς ἤδη ποθ' ὑπῆρξε κραταιῇ λιμοῦ ἀνάγκῃ,

Ἡ πλησθεῖσ' ὑπὸ χειρὶ ταναηλεγέος θανάτοιο.
Ἔνθ' ἄρ' ἐγὼ λίην ποθέων στάζοντα γλαγόωσαν,
(Οὐ γὰρ ἔτι κρύψαι τέμον κακὸν, ὅ μ' ἐπεκλώσω,)
Μητρὸς ἐμῆς θηλὴν ἁπαλοῖσιν ὀδοῦσιν ἔθλιψα.
ΡΑΔ. Ἔκλυες Ἑρμεία, δοιαὶ δίκαι ἀμφήριστοι.
Ἀλλὰ τόδε ψήφισμα ἐνεγκεῖν ἥνδανε θυμῷ.
Αἱρετικὸν πτολίεθρον ἀπιζόσιων ἧς παρατόλμου
Τοῖον ἀμύνασθαι νόος ἔπλετο οὐρανιώνων.
Καὶ γὰρ δὴ λαοὺς ἀθεμίστια εἰδότας ἔργα,
Οὔτε θεοῦ ἀλέγοντας, ὑπερφιάλους, καὶ ἀπίστους,
Καὶ πάσχειν τάδε δεινὰ, καὶ ἐσχατίῃ ὑπ' ἀνάγκῃ
Αἰσχίστου λιμοῖο παλαίσαντας δαμάσασθαι,
Παῖδας δ' ὑποτλῆναι ἀθεμίστια, ὧδε δ' ἑταίρους
Καὶ ΘΕΟΝ αἰδεῖσθαι, καὶ ἀντίθεον ΒΑΣΙΛΗΑ
ΒΟΡΒΟΝΙΔΗΝ ἥρωα, καὶ ΕΡΡΙΚΟΙΟ γενέθλον.
Ἀντὶ κακοῦ τόδ' ἐρῶ, φρεσὶ βάλλετ' ἐν ὑμετέρῃσιν.
Ὅ, τι κεν ἐς γενέτειραν ἁμαρτεῖν υἱὸς ἐτόλμα
Δεινὸν, ἀπόρρητον, τόδε δὴ ἄλλη γενέτειρα
Ἐς γόνον ἐξ ἴσου ἀσεβήσασ' ἐξελόεσθαι.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΗΣ ΡΟΥΠΕΛΛΗΣ ἅλωσιν.

Τείχεα νῦν μὲν τὰ ἀπορθήτου ΣΚΟΠΕΛΟΙΟ
Πλεῖος ἀναξάντων ἦν πολέμοιο σκοπός.
Ἠν τόξων τε βίης τε σκοπός, πρότεροι βασιλῆες
Πειρῶντο, ΣΚΟΠΕΛΟΝ σὺ ΛΟΔΟΙΚ' ἔπραθες.
Τόξευσαν πολλοί, ἀτὰρ ἤμβροτον ἄλλοι ἅπαντες,
Εἷς ΣΚΟΠΕΛΟΙΟ δυνῇ ἠδὲ σκοποῖο τυχεῖν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΛΟΔΟΙΚΟΝ ἐαλωκυίας τῆς Ρυπέλλης θριαμβεύοντα.

Πολλῶν μὲν πολίων λῦσας, ΛΟΔΟΙΚΕ, κάρηνα,
Λαοὺς δ' ἔρρηξας δύεραπι πάντα βαλών.
Σοῦ δ' ἐπ' ἄδμητον δάμασεν κράτος εὐρέα πόντον,
Χαλκήρεις τ' Ἀγγλων ἐξαλάπαξε νέας.
Γῆς δ' ἄρα καὶ πόντου κρατέεις, εὐήμερος ἔσσο,
Μοῦνος αἰὲς νίκην σοί γε λέλοιπε πόλος.

ΕΙΣ ΡΟΥΠΕΛΛΑΝ.

Καὶ τοῦ αὐτῆς κήρυκα.

La Goutte deputé de laRochelle.

Ῥουπέλλην Ἐῤῥικιάδης ἥρως ΛΟΔΟΙΚΟΣ
Κελτάων κρατερῇ θλίψεν ὑπὸ στρατιῇ.
Εἶθ' ἔσταλτο ΣΤΑΓΩΝ κήρυξ, καὶ ἐλίσσετ' ἄνακτα,
Ὅπλων καὶ πολέμου ἡσυχίην ἀγέμεν.
Μῶν ἤδη ἔνι αὖτε παλαίφατα θαύματ' ὁρᾶσθαι;
Ἡ τυφθεῖσα ΠΕΤΡΗ ἐξέχεε ΣΤΑΓΟΝΑ.

ΤΕΛΟΣ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google